

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

CODĂU ANNAMÁRIA

DEMÉNY PÉTER

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZŐCS KATALIN

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

TARTALOM

BOGDÁN LÁSZLÓ:

Az elvarázsolt este (Versciklus) ■ 5

ABAFÁY-DEÁK CSILLAG:

Fókuszváltás (Novella) ■ 22

IMRE ESZTER:

A csillagvölgyi patikus felesége (Regényrészlet) ■ 26

BORSODI L. LÁSZLÓ:

Trombitás; Öltözőhideg, tornaszag; A fiús leány (Versek) ■ 37

POMÁZI ADÉL:

A cigányoknál (Regényrészlet) ■ 42

KISS-PÁL KLÁRA:

kút, pihenő; Lisa Cairn; a meglepetések kora...; járatok
(Versek) ■ 60

VERMESSER LEVENTE:

Szavak egy júliusról (Vers) ■ 64

MÉNES ATTILA:

Ugrás (Regényrészlet) ■ 65

CSÓSZ GERGŐ:

unruhe; düsseldorf (Versek) ■ 72

KORPA TAMÁS:

A kertész titka; Kántor Lajos; A veszettségről (Versek) ■ 73

„Ez a kötet valóban kísérlet” (Ayhan Gökhan beszélgetése

Korpa Tamással) ■ 75

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Kő kövön (Darvasi László: *Magyar sellő*) ■ 80

CODÁU ANNAMÁRIA – DEMÉNY PÉTER:

Belakott színvonal (Kemenes Henriette: *Odú*; Ozsváth Zsuzsa:
Előző részek) ■ 85

SÉTATÉR

NOVÁK ÉVA:

De nekem nem kell a jóság... ■ 90

FÓRUM

LŐCSEI PÉTER:

Jékely-talányok (A költő versei a *Nyugatban*) ■ 99

TALÁLT VERS

BOGDÁN LÁSZLÓ:

(mondhatsz akármit papolhatsz) ■ 110

NÉVJEGY

IMRE ESZTER ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

AZ ELVARÁZSOLT ESTE

1. A KRIPTA A SEHOLBAN

„Aznap este – kezdtem el, mély lélegzetet véve,
fejest ugorva a feledés kútjába, s az előttem
imbolygó vadász fluoreszkáló arcát figyelve,
hátha mégis sikerül felszínre hozni valamit –
mindenki ott volt a Kriptában,
a Föld és Szentgyörgy eme páratlan helyén!
Még azok is, akik különben nem is lehettek volna ott.
Kivéve téged. Ki tudja, hol kóvályogtál akkor?
Fornwald Laci és Csiki Csaba, akik különben
ki nem állhatták egymást, felváltva zongoráztak,
az egyik Schumann Karneváljából improvizált
gyönyörű részleteket, míg a másik
Chopin-keringőket játszott, mélabúsan.
Imre önfeledten rajzolta a jelenlevőket.
Hova tűnhettek vajon e rajzok,
amelyek a kételkedőknek is bizonyíthatnák
a nyolcszögű bár megejtő különösségét,
elbűvölő atmoszféráját, nem is beszélve
a jelenlévő s azóta már az elágazó ösvények
kertjében sétálgató törzsvendégekről –
megannyi kiváló író és zeneszerző, orvos, festő és színész –,
akiket virtuózan örökített meg a dörgő időben.
A már spicces Magyarai, vodkás poharában
arcát gúnyosan elnézegetve, pikáns történeteket mesélt,
Gázsó az épp itt tartózkodó Bella Pistával
sakkozott, és vesztésre állott,
Czegő, a nagy gyűjtő, a jókedvű Osztap Benderrel
készített riportot. A különönc Sütő Dani verset írt,
Eliezer Kamenezky, az ezotéria megszállottja
és a fekete mágia elkötelezett híve –

Bogdanov hősöm és fogadott apám, egyedül róla
nem tudott semmit, még a harmincas években
Lisszabonba költözött, egy ideig leveleztek,
de a háború után végleg kitűnt a képből –
verseket fordított. Kalló Éva ott ült mellette,
áhítattal figyelte, de a különönc félnótás költő
nem is vett tudomást róla. A szövegére koncentrált.
Sokak vetélytársa, a szőke herceg is ott volt,
ki tudja, miért ugrott át a színházi kocsmából?
Egy ismeretlen, fekete lánynak csapta a szelet.
Tömöry, mert ő is ott volt, a lepkékről tartott
szabadelőadást az elképedt pincéreknek,
míg a zongorista, kihasználva kényszerű
pihenőjét, fröccsöt szopogatott, és áhítatosan bámulta
a két Mestert. Kétségtelen, egymást múlták felül,
főként miután vörösboros poharukat felemelve,
barátságukra koccintva elkezdtek egy Mozart-négykezeszt.
Évi, a magyar költő, különben Besenyőről elszármazó
felesége mellett ülve, elmerülten mesélt gyermekkoráról,
míg Pálma, a rajzolgató szeretőjét bámulta áhítatosan.
Megjelent Pöső is, ő is rajzolni kezdte a jókedvű
Simó Ferkót és Darkó Zsigát,
Viola – mert ő is ott volt, visszajött erre az estére
a túlvilágról, az árnyak birodalmából –
a bokáját fájlaló, örökké félrelépő, menekülő
oroszköltőtől érdeklődött kíváncsian
az oroszországi helyzetről,
s arról, hogy közelről milyen lehetett a háború?
„Szörnyű – ingatta bús fejét Tokajevszkij –
Az egyik ember a másik emberre lőtt!
Képzelve el, kisasszony, pedig nem is ismerték egymást!”
De az Ohrana savószemű ügynöke
(most vettem észre, hogy ő is itt van,
szintén egy Bogdanov-versből ugorhatott át)
kedvetlenül legyintett. „S a polgárháborúban
a vörösek és a fehérek! Oroszok lőttek oroszokra.”
„Szent Oroszországunknak vége! –

tette hozzá az emigráns ügyvéd –
a kretén bolsevikok örökre elintézték.
Velük kellett volna foglalkozzanak
a maguk örökké rossz helyen szimatoló ügynökei,
nem az orosz értelmiséggel!”
„Csak semmi pánik – legyintett a bábuska,
erre az estére ő is visszajött” –, és föltette az asztal
közepére a szamovárt. „Mikor ittak utoljára orosz teát?” –
kérdte a társaságtól, és finoman mosolygott.
Söndör pedig, mert ő is ott volt,
táncolni kezdett a szomorú szemű táncosnővel.
Egy ismeretlen, az öreg festő pedig egy nyírfát rajzolt
a fehér falra színes krétával, és könnyekkel sírt.
„Mi lesz Erdéllyel? – kérdezte kihívóan Visky,
és kortyolt malinájából. – Elveszett, eladtuk, elvették...”
Zsoldos bánatosan nézett rá.
„Szeretted tátit, az öreg bohócot?” – kérdezte,
s egymáshoz dörzsölték nyakukat, mint a lovak.
Laci és Csaba felálltak, erre Jellasics kezdett
gitározni, és megjelent mellette Erika is.
Egyre jobb lett a hangulat. Barbarossa is beszállt.
Farkas nézte őket, és ingatta a fejét.
„Erdély bennünk van. Ezért el sem lophatják!”
„Igen – legyintett Csiki Laci. –
Csak éppen mi nem vagyunk.”
„Nem veszhet el az, ami egyszer már elveszett” –
legyintett Öcsi, és maga elé húzta a vodkásüveget.
Bálint Jenő mesélni kezdte a sérves
székely történetét, aki egyedül tartotta a hidat,
hogy mehessen át a 14-ik gyalogezred.
A trén, a tüzérség, Ferenc Jóska rézágyú,
s kétségtelen kissé nagyot emelt.
A doktor úr egyenruhában volt megint,
s dolyfösen nézett el a fejünk felett.
Tömöry egy ismeretlen szőke bombázóval táncolt.
S körülöttük ismét haldokoltak a pipacsok.
Dali Sanyi is felkérte Csutak Magdit,
Vári is Migdált, aki végre leszállt az asztalról.

Itt volt Buba is, ragyogott, mint mindig,
és táncra kérte Farkast. „Hagyjátok Erdélyt!
Nem lehet ellopni, mint egy diót.”
Bortnyik Gyuri kezében fényképezőgéppel
ment ide-oda, fel-felvillant a vaku.
„Ne veszítsétek el a reményt, fiúk – kezdte
Király Jóska bácsi. – Inkább tegyétek át színpadra az
Öreg halász és a tengert. El szeretném játszani!
Ennyi jó tollú gyerek, s csak ígéretitek, s már mióta!
Ismertek egy óra, s a fejemben van az egész.”
„Igen – kacagott Ferenczi Csongi –, igen, a fejedben van.
Az Énekes madarat mióta játszod, de tegnap
nem engedtünk, s sűgölyukhoz forogtál,
mint a macska a farka körül. Belezavarodtál.
Ahogy magyaráztad, elfütyült fejedből a szöveg.”
„De lehet, hogy az öreg halász szövege
nem fog elfütyülni – vélte Scherr Lajos mérnök úr,
az álmos elefánt, és nevetett. Láttam a filmet.
Az öreg, Józsefem, oroszlánokról álmodott!
Te, Józsefem, aki se nagy halat, se oroszlánt,
se tengert nem láthattál, mégis életre keltheted,
mert mersz nagyokat álmodni.”
„Akkor lerajzollak – kacagott PöSó. – Ne mozdulj! –
ült le, térdére fektetve mappáját –, majd jól jön
a műsorfüzetbe. De ki fogja rendezni?”
„Én – kacagott a szőke herceg. – Ki más rendezhetné?”
„És a tenger? – töprengett Jóska bácsi. –
Hogyan varázslod a színpadra a tengert?
Tenger nélkül elképzelhetetlen az egész.”
És a tenger váratlanul betört a Kriptába.
Moszatokat, algákat, kagylókat, csigákat, rákokat,
polipokat, medúzákat sodort magával, és a hullámvás
egy időre minden más zajt elnyomott.
„És kell majd egy bárka is” – kortyolt borospoharából
Jóska bácsi. „Nem okvetlenül – nyugtatta meg
a szőke herceg. – Maga a színpad lesz a bárka!”
És hirtelen megjelent előttünk egy tengerpart.

2 .APÁLY

„Bátyámmal – kezdte Ata, akinek nem is volt bátyja –
éjjelente sokszor kilopódtunk a tengerpartra.
Az út hosszú volt, a sötét kis utcákon nem is volt
teljesen veszélytelen. Kóbor kutyák, csavargók is
megtámadhattak volna. De mi nem féltünk!
Vagy ha igen, egymás előtt is sikeresen titkoltuk.
Tudtuk, a holdfényben lebegő vásárhelyi tenger
mindenért kárpótol majd.
De egyszer elnéztük az órát, és meglepődve láthattuk,
hogy a tenger visszahúzódik előlünk!
Nyomában csak végtelen búzló iszapsivatag marad,
amelyben a csúszómászók, tengeri herkentyűk
és puhányok mozogtak eszelősen.
Ott kerengtek körülöttünk a rothadó tengeri füvek,
algák, számunkra ismeretlen vízi növények émelyítő szaga.
„Apály!” – magyarázta bátyám, és leültünk,
nem messze a mozgó, fortyogó iszaptól.
Vártuk a dagályt, amely egymáson hempergőző hullámaival
újra előnt mindent, és felgyűrve nadrágunk szárát
hamarosán bemerészkedtünk a vízbe is.
De akkor feltámadt a szél!
Növekedő hullámok öntöttek el!
Féltünk, elsodornak valahova, ahonnan nincsen visszatérés.
Rémülten menekültünk vissza a partra.
Fehér csík jelezte, érkezőben a hajnal!
Felvijjogtak a felettünk kerengő, éhes sirályok.
„Nagyon szép – puszilgatják a lányok. –
Álmodjál még ilyeneket, drága Ata.”
„Ez nem álom!” – tiltakozik a meseköltő.
„Persze hogy nem! – kacag Zozi. –
Megírtad azt is, miért hullámszik a vásárhelyi várfal? –
Hogy a törökök kapjanak tengeri betegséget.”
„Nektek nem kell mese – dühödik fel Ata.
Meséljétek magatok!”

3. AZ EMIGRÁNS ERDÉLYI RULETT

Darkó Zsiga és Simó Ferkó történeteket mesélnek
Vári Attilának a régi Vásárhelyről. Ezt írja meg!
Migdál megint az asztalon táncol,
de nem dől fel egyetlen pohár sem!
S az emigráns erdélyi rulett most megpördül,
eszeveszett vágtaiba fognak a golyók,
és az állókép hirtelen elevenné válik.
Laci és Csaba megisszák
első üveg vörös boruk, újat rendelnek,
és váratlan ötlettől vezérelve, divatos kuplékat
kezdenek el játszani. Az ismeretlen fekete lány
az udvarlást, a bizonyára elcsépelet bókokat megunva
ott hagyja a szóke herceget, felugrik, odamegy a zongorához,
és énekelni kezd. Kellemes szoprán hangja
mindenkit elbűvöl. Baász természetesen felfigyel rá,
le is rajzolja, amint sudáran áll a két Mester között.
Az utókor majd találgathat: kicsoda ez a lány,
melyik csélcsap zeneszerző szeretője lehetett?
Magyari rátér Kovács Györgyre, aki két éve
képviselő a román parlamentben.
Még nem tudja, hogy néhány évtized, s ő is szenátor lesz
Románia parlamentjében, akárcsak Szócs Géza.
„Köszöntötte a mester Kemény Jánost negyvenéves
írói jubileumán, hogyne köszöntötte volna,
de azért oda is szúrt neki.
A sok ihletett részlet után sok a vázlat is!
Az elnagyolt jelenet. Na, igen, nála semmi ilyesmi
nem volt, gondoljatok például Az *Ozsdola leányára*,
avagy a *Foggal és körömmelre*.”
„Hagyjad ezt, mondjad inkább a versedet –
kéri Nemes Levente. „Melyiket?”
„Hát a Csomát. Mi van, nem tudod kívülről?”
S elkezd ő.

*Mondtam a lelkem, valami álmokat.
Bambán néztek, mint hülye gyermeket. (...)*

*Néztek, bűvöltek, belém haraptak –
csak a kígyó nézhet így egeret,
nem fájt, csak furcsa, hogy tudtam,
Ember vagyok, és ők is emberek.”¹*

Bella Pista előretol egy parasztot, és határozott hangon
jelent be: „matt!” Gázsó sóhajt, és kedvetlenül
seperi le a figurákat a tábláról.
„Nagyon szép” – néz Magyarira.
„De szépek a te verseid is” – bókol Visky.
Meghajol és elkezd.

*„Nincs ű, nincs í, az é csak élene,
nincs fény, nincs kék, a kék csak églene,
nincs zöld, fehér, csak fehérzöldlène,
nincs ő, nincs én, az én csak ölene.*

Csak te, az ige, a van lehellete.”²

Mindannyian a feleségére néznek. A nő elpirul.
És ezt hozzád írta? – kérdezi Migdál évődve,
én büszke lennék rá, de hozzám senki nem akar
verseket írni. „Hozzám írt Gerzson – mondja
egy vörös hajú lány –, egy részletét meg is tanultam.”

*„Fehér kezedre szép Oféliám
Reggel nyitja rá nagy kisírt szemét
csend kutjából vizet mer két leány
hallgasd a reggelt a nincsenét”³*

„Nagyon szép, Gerzson hol van?
Ma még nem is láttam?”
„A kisteremben smárol egy másik Oféliával –
kacag Visky, és felkéri a lányt. –
Szeress inkább engem, én nem hagylak el!”

„Csak egy félóra múlva” – kéri le Bálint Péter.
A vörös hajú lány hozzásimul, és mosolyog.
„De azért azt a versét hozzám írta.”
Osztap már a Dnyeszter jegén
Bukdácsol, és az ámuló Czegőnek elmeséli, miként
fosztották ki a román határőrök. Úgyszólván
semmije nem maradt, csak az Aranygyapjú Rend,
hogy az árából új életet kezdhessen unt hazájában,
ahova visszapaterolták Nagy-Románia rabló határőrei.
Sütő Dani befejezi négy sorosát, sok a javítás,
az áthúzás, a betoldás, és rekedt hangon olvassa fel:

*„a zöld király kártyában szőke férfi
hadd látom én az életben mire ment
forgatta-e szerencse kénye-kedve
ott lenn a mélyben s volt-e odafent”⁴*

A hallgatóság tapsol. Eliezer Kamenezky is
befejezi fordítását. Egy Fernando Pessoa nevű,
félíg ismeretlen portugál költő versét fordította le.
Ő is felolvassa.

*„Bolond vagyok, nyilván nagyságra vágytam,
Olyanra, mit véletlen sosem ad.
De nem ez védte meg bizonyosságomat,
távozóban a sivatag homokján
a régi lény maradt, nem a tartós anyag.*

*Tébolyomat s következményeit,
hatását bár mások magukra vennék.
Téboly nélkül az ember mire válhat?
Mi más, mint egészséges állat,
elnapolt hulla, aki nemz még?”⁵*

Őt is megtapsolják. Ma mindenkit. A királyi korszokban
emelkedik a sörháb, a poharakban fenyegetően
csillan meg a vodka, gonoszul rum,
kevélyen a vörösbor, megadóan a fehér.

A szőke herceg most fedezi fel Jutkát, régi kedvesét,
elbűvölőnek hitt, de egyre fakuló mosolyával
sétál oda hozzá. Tömöry Péter is
felkéri a titokzatos fekete lányt.
„A versed mondd neki – kacag Fülöp Kala.
Erre vevők, sznobok, hát nem látod?
Pedig olyan okos fiú vagy.”

*„Szállj, szállj, szállj, bogár.
Piros pettyes kisbogár.
De hangya volt és fekete.
Nem volt szárnya, csak nagy szeme.
Nem volt szárnya, semmi szárnya,
Csak nagy-nagy árnya.
Mert hangya volt és fekete.”⁶*

Ezt te írtad, néz rajongva Péterre.
Bálint Péter odatámolyog. Le akarja kérni.
Ígéri, hogy megmutatja bélyeggyűjteményét,
de csak egy percig tácolhatnak, mert lekéri Farkas,
szorosán összefonódva táncolnak. Argentín tangó.
Visky és Barbarossa huszonegyezni kezdenek.
Évi már a Donát-szoborról mesél Bella ámuló feleségének.
A fáit meséli a tanyán, Ivánt, Aljosát, Igort,
Dimitrijt, Vologyát és a nagyanyót, szeretett fáinkat.
Nemes Levente feláll,
és felemelt fejjel kísétál a képből,
odamegy a festő mellé, és a nyírfát
félrehajtott fejjel, elmerülten elnézegeti.
Az Ohrana ügynök elvörösödve ismeri be,
hogy igen, természetesen az ügyvéd urat is
lehallgattuk, mindenkit, ahelyett, hogy
Lenint és körét figyeltük volna.
Őket kellett volna kinyírni, ameddig még
egyáltalán lehetett. De rosszul mértük fel a helyzetet.
Váratlanul sípolni kezd a szamovár,
a bábuska elbűvölő mosollyal töltögeti a teát.
Söndör a levegőbe emeli a sikoltó lányt.

Elforognak a félhomályban, mintha lebegnének a levegőben!
Rusz Sunci Bubulinával táncol,
Ferenczi Csongi, az erdélyi Hamlet verset mond.

*„Én költő nem voltam, én csak énekeltem,
amit fülemben fűtt a szél a nagy futáson.
Száz ló is kidőlt alólam – elsíratam,
és elsíratam – mert fájt – a dalolásom.”⁷*

Borbáth Oti táncra kéri Öcsit. „Ne igyál annyit!
Terveim vannak veled.” Átöleli. A melléig ér.
A nyakába csimpaszkodik. Lihegnek.
Kinek nincsenek tervei ezen az éjszakán?
Pali és Zozi a táncolók között imbolyognak.
„Ki az igazi magyar nacionalista? – kérdezi Zozi. –
Aki minél több román pénzt eliszik!”
„Nem a ruha teszi az embert – így Pali. –
Az ember teszi magát.” Balázs Éva
Csongi felé fordulva egy Farkas-verset kezd el.

*„Ürügyek fogytán, aki jajgat,
adj néki olyan hatalmat,
hogy bűneivel felhúrozva álljon
cimbalomként e mennyországban,
s ugasson fel belőle a kín
gyomorsavmarta csendünk
artézikutjain.”⁸*

Mindannyian tapsolnak.
Czegő elfordul Osztap Bendertől, szétnéz, és elkezdi:
„én nem jutottam soha tovább, csak az állomásig!”
„Persze hogy nem – adja át a vodkásüveget Zozi.
Az állomáson volt egy kocsmá, bementél,
bedobtál hat rumot, s mire a pincérek
téged dobtak ki, a vonat elment!”
De azért írtál szép verseket – öleli át Minya.

*„Kis kenyérem szomorodik,
erős kedvem hallgat.
Étvágytalan délbe úznak
játékos hatalmak.”⁹*

„És Ata? – kérdezi Migdál. –
Az ő verseit soha nem mondjátok,
ti hálátlan dögök. Hát elmondom én.”

*„a tó egy félvak szemgödör
lobol az éjszaka elől
és mit tehetnek a halak
e szimbólumban alszanak”¹⁰*

Az öreg festő pedig festett nyírfája alól,
a társaság felé fordulva, megrovón jelenti ki:
„Nincs más megoldás, tisztelt barátaim.
Haza kell menni! Éjfél van, a kísértetek órája.”
„Nem, nem, nem,
nem, nem, nem
Nem megyünk mi innen el” –
kezd énekelni Kómíves Minya,
és mindannyian kérünk még egy-egy kört.
„De Ulászló se maradjon ki!” –
perdül a terem közepére Visky.

*„de már nem megyünk szólhat postakürt
unalmas minden út s oly egyforma minden
két macska hívta egymást egyik éjjel
te is hallottad lehet ez az éden”¹¹*

„Szép versek – jegyzi meg Darkó Zsiga. –
Visky, hol vagy, szeretném, ha elmondanád a Csoóri-verset.
Benne van az örökké változó műsorodban.
Ferkó még nem hallotta.”
De Visky nincs sehol. „Elveszett volna?” – kérdezik.
„Rossz pénz nem vész el – így Zozi. –
Biztosan kinn kóvályog valahol?”

Szereti a sötétet és a szélzúgást – néz
Veress Dánielre. – Akárcsak Kemény Zsigmond.”
Márkó Imre bekapcsolja magnóját.
„A hangja megvan! – örül Pali. –
A hangja nem veszett el.”

*„Itt kékül meg a kezed
s cintányér arcod itt csattan a földhöz.*

*Nincs másik idő, mely befogadna,
másik ország, mely nevet adna:
ideköt
idegszálaival a szél
pamutszálaival a köd,
s a végső türelem is ideőtűz.”¹²*

A magnószalag csikorogni, sercegni kezd,
mint a kenetlen szekér. „Ennyi volt – legyint Zsiga. –
Ha visszajön, elmondja.”
Barbarossa a terem közepére perdül. Trombitál.
A szőke herceg, ezúttal sörhajóhadnagy és szóvivő,
bejelenti, hogy dr. Simó Ferenc vezérezredes úr,
a Felszarvazott Férjek Egyesületének örökös elnöke
évi kiértékelést tart, s ezúttal kerülnek sorra
az esedékes előléptetések is, mivel az élet
nem állott meg, s tagságunk jelentékeny részét
megint sikerült szeretett nejének felszarvaznia,
ahogyan az már történni szokott.
Barbarossa ismét trombitál. „Noha ide –
súgja Ata – inkább illene a harsona.
S van is a színház zenekarának!
Emlékszel, amikor Hamlet halála után
bejelentik a győzedelmes, ifjú
Fortinbras érkezését, harsonák szólnak.
Emelkedettebb s jobban illik az esemény
tragikomikus, abszurd hangulatához!”
Pörögnek a nevek és a rangok.
Többen sörhajóhadnagyi kinevezést kapnak.

„Megbecsülik a latrok és párnahajderek
áldásos tevékenységét is – súgja Tömöry,
s átveszi sörhajóhadnagyi kinevezését. –
A vezérezredes úr mindenre figyel! Mindent tud!
Mindent számon is tart. Ki, hol, mikor, kivel?
Érdekelne azért, hogy kik lehetnek a besúgói?”
Már a terem közepén tolong az egész társaság.
Énekelni kezdenek. Elég nehezen alakul ki
az összhang, de végül kialakul.

*„Adott Isten szekeret,
szekerembe kereket,
Üvegembe feneket.
Abból iszom eleget.
Az Isten is azt mondja,
vizet ne igyak soha,
mert a vízben béka van,
életemnek vége van.”*

Az üvegek körbejárnak, s folytatódik a dal.

*„Hármat tojott a fekete kánya,
engem szeret a kend barna lánya.
Kikityenbe – Kukutyinba,
gyere, rózsám, a kocsimba!”*

A dal távolodik. A terem összemegy, mint a tótorgona.
Sötétbe borul minden. Csak egy lány felháborodott
hangja hallatszik. „Ne tépd le a bugyikámat,
lehúzom úgyis.” Még hallani Zozi motyogását.
„A vodkásüveget persze az asztalon felejtettük.
Hol kapunk ebben az órában vodkát?”

4. INTERMEZZO. A VISKY ÁLMA

A pincérek már felrakják az asztalokra
a lábbal mennyországnak fordított székeket.
Megjelennek a vidám takarítónők.

Összetöltögetik a poharakból a maradékot, s megisszák.
„Húzzátok le a bugyit, mindjárt jönnek” –
mondja az egyik fekete lány. „Rajtam nincs is.
A múltkor is durván tépték le. Hát minek?
Így legalább szellőzik a pinukám...”
Megjelenik a csacsihasú főnök, magához inti a lányt.
A falhoz támasztja, s ruháján alig lazítva, kezdi döfölni.
Jönnek a pincérek is. Az asztalra fektetik a rúgkapáló,
nevetgélő lányokat, nyakukig nyomva fel a ruhát,
mézet öntenek a hasukra s nyalogatják.
Kezdetét veszi az orgia.
A sarokban, egy asztal alatt most ébred Visky.
Kimászik, nagy nehezen talpra áll, és szemét dörzsölve
nézi a nem mindennapi látványt, amíg magára nem
rántja az egyik vad, szőke lány.
„Jöjjön, művész úr, drága, ne féljen, csak ritkán harapok.
Magát se a gólya költötte. Megérdemli...”
Lihegések, káromkodások, nyögések, sikoltozások.
A Kripta ködbe vész!

„Mi van, ez már egy történet – kacag a vadász. –
A visszatérő motívumok a bugyik.”
„Hát igen, ezek tényleg visszatérő motívumok
az életünkben. Hol lehúzták, a drága nő.
Hol le kellett tépni. De ne feledd!
Ez már nem az én látomásom volt!
Ezt maga Visky mesélte másnap délelőtt a Kriptában.
Sörét kortyolgatva, amit mi kértünk neki,
mert úgy reszketett a keze, hogy sál helyett,
május volt, otthon volt a sálja,
az asztalkendővel kötötte meg a kezét,
s áthúzva nyakán a kendőt, húzta fel a megragadott poharat,
hogy szájához emelhesse, s ihasson.
Ez volt a nagy mutatványa. Zozi kételkedve nézte.
Hitte is, nem is? Orgia? Ugyan, ugyan, kisbojtár!
Ezek a töketlen pincnőkök s a szürke szvetteres Cs. úr!
Nem álmodtad véletlenül?
S a lányok miért voltak oly engedékenyek?”

„Na, vajon? Hát pénzért – röhögött gróf Rettegi. –
Kitalálhattátok volna! Sokat keresnek,
hiszen ezek gavallérok. Fizetnek nekik,
ha szétteszik a lábukat. S nem is keveset!
És nem is lányok, én mondtam rosszul, asszonyok!
Kérdeztem is Ibolyát, amikor türelmetlenül magára húzott,
mert a pincér már elment, hogy a férjeik hogyan nézik el
a kicsapongásaikat? Hát sehogy, kacagott, nem is tudják!
Mit gondol művész úr, bolondok vagyunk,
és elmondjuk nekik? Így mindenkinek jó!
Minket megfizetnek! Igazán nem panaszkodhatunk.
Hol az egyik pincér használ, hol a másik.
Hol a kövér főnök. Sok örömünk nincsen azért benne,
de időnként összejön, elmegyünk mi is.
Hát, ha ezt akarják? Ha így akarják befejezni a napot?
Már mind a négy pincérről többször is voltam,
s a főnökkel is, de maga valami új!
S hogy dobog a kicsi szíve. Fél? Harapdálta a fületem.
Sokszor csodálhattam a színpadon, de nem gondoltam volna,
hogy én egyszer egy ilyen finom úriemberrel...
Cigány vagyok, mondtam neki, elcserélt gyermek.
De nem hitte. Maga viccelődik, ugye?”
„Szóval pénzért csinálják – hümmögött Zozi. –
Gondolhattuk volna!” „Mért, az úrinők,
akik állandóan megcsalják a férjüket,
s ezért az urakat Ferkó elő is lépteti, jobbak?
Költő vagy, Ulászló, hiszel a szerelemben!
Legalábbis hittél, amíg szerelmed nem karambolozott.
Mi a véleményed a Felszarvazott Férjek Egyesületéről?
Milyen szerepet szánnak itt a drága nőknek?
Rossz végiggondolni. Vagy minden nő kurva lenne?
Van, aki pénzért, van, aki szeszélyből csinálja?
Két doki, hallom, egymás feleségét használja,
s tudnak egymásról! Van hölgy, aki sportból
csalja meg férjét. Mert ez a divat.
Van, aki titokban pénzt kér.
Új ruhára, luxus fehérneműre, kenceficére.
Ha Viola itt marad, ő is megcsalt volna téged?

Gondolom, eddig már kapitány lennél, fiatalon.
Így sörhajóhadnagy vagy, a bal lator.”
Itt átmenetileg befejeztük.
Szállingózni kezdtek a többiek is.
Megkezdődött az új nap.
Új hangok, új szobák, új remények, új nők.
Egy újnak hazudott élet.

5. MINDEN MEGVAN

Mindnyájukat látom, kedves barátom –
néztem az elámult vadászra. – Belemosódnak egy viccet
törvényszerűen követő félmosolyba,
s legyőzve a gravitáció törvényeit, emelkednek fel,
és fénysugárként libbennek tova!
Csak Eliezer Kamenezky marad, zavartan néz engem.
Valószínűleg összetéveszt Bogdanovval, és vigyorog.
„Hát ennyi volt, ennyi volt az élet, Vászja.”
A diófán ebben a pillanatban kezd csörögni
egy tolvaj szarka, és harsányan szólal meg
Szilágyi Domokos hasonmása is, a feketeterítő.
Halljuk a közeli tó hullámainak morajlását is.
Feltámadó szélben csattognak a távolodó fehér vitorlák.
A távoli öbölben megszólal egy hajókürt is.
De hol vagyunk, nézek a vadászra.
Ez már nem a Kripta, nem is a nagy sötét erdő?
Képzeletünkben, vigyorog, az asszociáció sötét mezőin.
A Ladoga-tó partján, Vaszilij Bogdanov kertjében.
Ő is mindjárt érkezik. Hallod a lépteit, nem?
Már régóta esedékes lenne megismerkednetek.
Nem gondolod?

6. UTÓHANG

Nem is tudom, mi történt a Kripta nagytermével?
Elveszett? Átalakult? Csak emlékeimben él,
és tér vissza makacsul, akár a tolvaj éjjel.
Fornwald, a virtuóz vad révületben zenél.

Feltűnnek kósza árnyak, bujdosó magyar költők.
A verseiket mondják makacsul, önfeledten.
A zongorához ülnek kóborló zeneszerzők,
villódzó epizód sikeres életükben.

És nézzük a falon a soha nem volt nyírfát.
Senki, tudhatnátok, nem kerülheti el sorsát.
Áttekinthetetlen, vad rejtvény a világ.

Körülöttünk, bennünk csak felépül az ország!
Történetét mások egyszer úgysis elmondják.
Ki-ki megtalálhatja vak labirintusát.

JEGYZETEK

- ¹ Magyar Lajos: *Csoma Sándor naplója*
- ² Bella István: *Szeretkezéseink*
- ³ Veress Gerzson: *Virágbocsánat*
- ⁴ Sütő István: *A zöld király*
- ⁵ Fernando Pessoa: *Sebestyén, Portugália királya.*
Fordította: Nemes Nagy Ágnes.
- ⁶ Tömöry Péter: *Szállj, szállj, szállj, madár...*
- ⁷ Csiki László: *Balassi*
- ⁸ Farkas Árpád: *Ürügyek fogytán*
- ⁹ Czegő Zoltán. *Kis kenyereim szomorodék*
- ¹⁰ Vári Attila: *Szimbólumok*
- ¹¹ Bogdán László: *Őszi versenyek*
- ¹² Csoóri Sándor: *Idegszálaival a szél*

FÓKUSZVÁLTÁS

A nő lehajtott fejjel ült a pad közepén, mintha el akarná kerülni, hogy valaki mellé telepedhessen. Gerő, ahogy közelebb ért, látta, hogy olvas. Megállt a pad mellett, de a nő most sem emelte fel a fejét. Gerő továbbcsúszott, majd újból megállt előtte. A nő felemelte a fejét. Mit bámul? Fejével a közeli, üresen álló pad felé intett. A férfi nem szólt egy szót se, gyors léptekkel hazafelé indult. Másnap, munkából jövet megint arrafelé vette az útját, és már messziről látta, mintha semmi se mozdult volna tegnap óta. A nő ott ült, ugyanazon a padon, és tett egy mozdulatot, hogy üljön le a férfi a pad szélére, miközben egy tapodtat sem húzódott arrébb. Pontosan a pad közepén ült, és maga elé nézett, vagy inkább a messzi dombok felé, mintha keresne, várna valamit. Gerő nem ült le, hazaindult.

Hétvégén délelőtt indult a parkba, az eső esett, ki ülne ilyenkor egy padon, kivéve a hajléktalanokat? Ez a nő egyáltalán nem nézett ki annak, választékosan öltözött, haja rendezett, mellette kígyóbőr táska. Most is ott ült, és egy világoskék Benetton ernyőt tartott a feje fölött. Gerő behúzódott a saját ernyője alá, majd elkanyarodott ellenkező irányba. Vasárnap verőfényes napra ébredt, kiugrott az ágyból, és kávézás után a park felé tartott. Már messziről látta a virágos mintás nyári ruhát, és hogy a nő ne vegye észre, hátulról közeledett, megállt szorosan a háta mögött, de a nő megérezte a közelségét, felpattant a helyéről, és arcon vágta, mocskos disznó, húzzon el, kiabálta. A férfi ekkor vette észre, hogy ez nem a korábbi napok padfoglalója. Nem is ült annyira mértani pontossággal a pad közepén, de így se volt elég hely mellette. Nem a pofon bántotta, mint inkább az, hogy nem a korábbi napok alakja ült a padon.

Pár hónapja nem a megszokott úton ment hazafelé, hanem a parkon keresztül, ami kerülő volt, de nem volt kedve az üres lakásba megérkezni, inkább a kihalt parkon keresztül vette az útját. Így ismerőssel sem találkozik, mert mióta Zsóka váratlanul összepakolt, és elhagyta a lakást magyarázat és köszönés nélkül, senkivel se akart társalogni. Együtt laktak két éve, sose veszekedtek. Talán valami betegség tört rá, és nem akarja, hogy Gerő ápolja, gondolta, telefonszáma nem volt kapcsolható. Munkahelyén érdeklődött, mondták, felmondott, de nem betegség miatt, és nagyon is virul, jegyezte meg az egykori kolléga. Gerő jó ideig nyomozott a nő után, roko-

nai nem voltak a városban, sok ellentétes infót kapott. Arra számított, egy nap majd csak ott lesz a lakásban Zsóka, vidám nevetésével, és azt mondja, Gerőkém, kipihentelek, túl sokat voltunk egymás nyakán, most folytathatjuk. Nem volt mit folytatni. Gerő feladta a nyomozást, és az járt a fejében, jobb lenne, ha azt tudná, hogy meghalt. Szégyellte ezt a gondolatot, látta magát, ahogy naponta megy a temetőbe egy csokorral, és egy sír előtt üldögélve beszélget Zsókéval. De nem volt sír, nem volt sírkő, Zsóka se volt. Néha hallucinált, hallotta a nő gúnyos hangját, na, mi van, Gerőkém, osztod megint az észet?

Gerőkém szerette volna, ha ez a gúnyos hang továbbra is szólna hozzá, de mindig akkor halkult el, amikor a leginkább szerette volna hallani. Ahogy teltek a hónapok, egyre halkabban és ritkábban szólalt meg, csak az arca maradt tisztán kivehető, ami nem csoda, a szoba tele volt Zsóka-fotókkal. Ez egyre jobban zavarta, fokozatosan tüntetett el egyet-egyét, de az utolsó képet nem bírta elrakni. Gerő anyja, amikor meglátta, hogy még mindig ott díszleg a nő mosolygó képe az éjjeliszekrényen, úgy tett, mintha véletlenül verné le a bekeretezett fotót. Az üveg széttört. Sajnos ki kell dobni, mondta, a törött holmi nem hoz szerencsét. Gerő kidobta a keretet és az üvegcserepeket, a fényképet odatámasztotta a lámpa talpázatához. Ebből veszekedés kerekedett, az anyja elrohant, és hetekig nem adott hírt magáról, úgy tett, mint Zsóka, azzal a különbséggel, hogy Gerő megkereshette volna. De örült a csendnek, csak a Zsóka hangjára vágyott.

A fénykép hamar sárgulni kezdett, közel volt a villanykörtéhez, egyre inkább úgy nézett ki, mint egy réges-régi kép, az arcvonások kezdtek halványulni. A szem elvesztette a csillogását, a mosoly alig volt már kivehető. Gerő nem akart rámat, védőüveget a képnek, úgy érezte, így visszafelé halad az időben, és egyszer csak megérkezik a kezdetekhez. Ha berámázná a képet, megállna a folyamat, egy köztes idő foglyává tenné Zsókat.

Azon a délutánon, amikor először vette útját a park felé, megbotlott, elcsúszott, a nadrágja sáros lett, aktatáskája messzire repült. Feltápáskodott, és akkor vette észre, hogy a cipőfűzője kibomlott. A közeli padra helyezkedett, bekötötte a cipőt, dörzsölgette bepiszkolódott nadrágját. Nem akaródzott hazamenni. Az elhanyagolt park látványa még jobban lehangolta, tekintetével keresett egy pontot, ami megnyugtatná, a távoli dombok az elérhetlenséget sugallták, amit részben a sétányon túl álló szürke, emeletes háztakart. Hirtelen egész teste megmerevedett, a nyitott ablakban ismerős sziluettet észlelt, mintha szellemet látna. Női alak suhant el az ablak keretében. Zsóka ismerős gesztusát vélte fölfedezni, valakihez beszélt, gesztikulált. Gerő

ott ült szürkületig, de az alak nem volt többé látható, villanyt sem gyújtottak. Talán elmentek otthonról, a bejárati ajtó nem látszott a sűrű bokrok-tól. Gerőnek más gondolata is támadt, miért nem kapcsolják fel a lámpát, ettől erős szívdobogást kapott, és elindult hazafelé.

Éjjel nem bírt aludni. Képzlődött, vagy rálelt Zsókára? Olyan heves mozdulatokkal forgolódott, hogy az éjjeliszekrény megmozdult, a kitámasztott fénykép lecsúszott. Már nem volt látható az egyre halványuló portré, csak a kép sárguló háta. Gerő az éjjeliszekrény fiókjába tette. Gondolatait Zsóka árnyékképszerű sziluettje foglalta el. Másnap munka után elhelyezkedett a padon. Csukott ablakot bámult estig, másnap is. Talán képzlődött, ahogy a temetői látogatást is százszor eljátszotta fejben. Harmadnap, amikor felállt, hogy hazainduljon, mert besötétedett, az ablak kivilágosodott. Zsóka gyakran féloldalasra sikeredett, felkötött haja, kezének jól ismert hattyúszerű mozdulata egyértelművé tette, hogy ő az. Egy magas alak tűnt fel az ablakkeretben, feje búbjára felkötött hajjal. Ez egy nő, tehát barátnő! A megkönnyebbülés nem tartott sokáig, a két alak ölelése egyértelművé tette a helyzetet, a felkötött haj ma divat férfiaknál is. Kialudt a fény.

Gerő délutánonként a padon ült, de nem látott senkit az ablakban. A bejáratnál a kiírt nevek ismeretlenek. Visszament, hátha Zsóka megérkezik, vagy távozik. Egy kellemetlen hangú nő szólt ki a földszinti ablakon, mit ácsorog itt, ha keres valakit, miért nem csenget, húzzon el a búsba, mert hívom a rendőrséget. Csak a pad maradt. A földszinti ablakot szerencséjére eltakarták a bokrok. Most meg ez az új nő, aki miatt nem ülhet a szokott helyén.

Gerő egy hétig bírta, majd újból megjelent a parkban. A padon senki. Elhelyezkedett. Pár pillanat múlva feltűnt a padfoglaló nő. Csak biccentett a fejével, és a pad mögé állt, szorosan a férfi háta mögé. Hallotta, ahogy zihálva lélegzik, a parfümjé illatát is érezte. Kis idő múlva eltűnt a parfüm illata, de nem azért, mert hozzászokott az orra. A nő csendes léptekkel távozott. Következő nap a nő már a padon ült, de nem középen. Fejével intett a férfinak, üljön le. Gerő leült, jólesett az ismerős parfüm illata. A nőnek oldalról, ahogy láthatta, szép profilja volt, haja csillogó, gesztenyeszínű, ami gyakran eltakarta az arcát, ahogy előre hajolt, ilyenkor a füle mellé tette a fürtöket, láthatóvá vált gyöngyház színű fülkagylója. Sokáig ültek csendben, a nő a szemé sarkából leste a férfit, majd ahogy szokta, a messzi dobokat figyelte. Közelebb húzódott a férfihez, úgy figyelte a ház mögötti tájat. Gerő kicsit arrébb húzódott, az emeleti ablakok amúgy is csukva voltak.

A nő hálás pillantást vetett rá, és a dombokat nézte, mintha várna valamit. Vagy valakit?

Szép táj, törte meg a csendet Gerő. Már akinek, válaszolt a nő anélkül, hogy a férfire nézett volna. Akkor nem érdemes nézni, szólt Gerő. Éppen azért kell, jött a válasz. Közben a ház emeleti ablakait kinyitották, Gerő a nő felé tolakodott, mert csak középről figyelhette mindkét ablakot. Privát detektív?, kérdezte a nő, mert ha az, akkor nagyon rossz, tette hozzá. Ekkor az ablakban Gerő számára kellemetlen látvány mutatkozott, felállt, és futólépésben indult haza.

A következő két napon nem jött a nő, Gerő forgatta a fejét jobbra-balra, hátha megpillantja a helyfoglalót. Harmadnapon a nő újra ott ült, pontosan középen, és amikor megpillantotta a férfit, nevetve csúszott arrébb, és csak annyit mondott, a ház felé mutatva, hogy nincsenek otthon. A férfi leült, és kis idő után megkérdezte, mit figyel. Azt, ami már nincs. Gerő a nő szemébe nézett, aki elkezdett mesélni. Ott tűnt el a barátom, pontosan a domb mögött, későn érkeztem, pedig tudtam, hogy vár, de barátnókkal kávézhattunk, nem értem oda idejében, csak azt láttam innen, a parkból, ahogy a sárkányrepülő zuhan lefelé. Akkor még élt. Beszélt. Engem hívott. Mire beértem a kórházba, már a boncteremben volt. Nem mertem megnézni. Talán nem is ő volt. Várom. A jelenetet úgy látom, ahogy lebeg, repül a domb fölött. És maga? Gerő lehajtotta a fejét, én meg azt nem szeretném látni, ami éppen van, mert lehet, nincs is. A nő elnevette magát, bólintott, és gyors léptekkel távozott. Közben még visszaszólt: Holnap?

Egyszerre érkeztek a padhoz. Egy házaspár ült ott, két fagyaltot nyalogató gyerekekkel. A padfoglaló nő bosszúsán csóválta a fejét. Van itt a közelben egy kávézó, mondta Gerő, és a nőre nézett. Jó ötlet, jött azonnal a válasz. Elindultak, szorosán egymás mellett. A férfi pár lépés után megállt, bocsánat, be se mutatkoztam, Gerő vagyok. Én meg Zsófi. Gerő kényszeredetten mosolygott, ez majdnem Zsóka, gondolta. Az is bevillant, talán össze fogja keverni a két nevet, ugyanazzal a szótaggal kezdődik mindkettő. Nincs valami beceneve?, kérdezte. Nincs, vagyis olyan, ami tetszene, nincs, de ezen lehet változtatni. Csak ne állatnév legyen, mondta kacagva. Semmiképp, inkább virágra gondolnék.

Imre Eszter

A CSILLAGVÖLGYI PATIKUS FELESÉGE

REGÉNYRÉSZLET

(...)

Ramona arra gondolt, hogy ezek a meglepetések napjai. Miután feladta ugyanis a levelet, sietett a színházba, ahol az egyébként is kíváncsi és türelmetlen Zénó ezúttal saját magához képest is túlzott izgatottsággal várta. Szemei olyan türelmetlenséggel néztek Ramonára, hogy a lány csak remélni tudta, megmaradnak a gödreikben. A fiú arcáról sütött, hogy majd' szétpattan a feszültségtől. Még mielőtt megszólalt volna, egyértelmű volt, hogy egész délelőtt csak arra várt, hogy végre elmondhasson valamit valakinek. És mivel Liza csak a tanítás végeztével csatlakozik, így Ramonára várt az a feladat, hogy a túlfűtött Zénót valahogy megnyugtassa, leginkább azáltal, hogy meghallgatja a mondanivalóját.

– Nem fogod elhinni! Ezt nem fogod elhinni, én sem hittem el, pedig a szemem előtt történt! – kezdett bele, és Ramonának figyelmeztetnie kellett, hogy vegyen levegőt, és úgy folytassa. – Próbálok megnyugodni, de ezt akkor sem fogod elhinni! – Zénó egy pillanatra elhallgatott, és Ramona vívódást olvasott le az arcáról. Úgy nézett a lányra, mint aki a megszólalás pillanatában jön rá, hogy amit mondani készül, az igencsak bizarr benyomást fog tenni arra, akin hallgatja. Aztán élénk szemein átvillant annak a felismerése, hogy mivel már belekezdett, nincs visszaút, és abban a pillanatban folytatta is:

– Általában én szoktam lenni az első a színházban. Korán kelek, kivet az ágy, így aztán bejövök, mert munka van bőven, és nem árt, ha hamarabb itt vagyok. Ma is elsőnek érkeztem, nagyon korán, valószínűleg akkor, amikor még a patika sem volt nyitva. Kint még sötétség, és most fogsz meglepődni: bent viszont nem! Kinyitottam az ajtót, és már a bejáratnál láttam, hogy valahonnan hátulról fény szűrődik ki. Tudtam, lehetetlen, hogy ilyenkor már bent legyen valaki. A fény a katlantánc-szobából jött. Amíg odaértem, többször nyugtattam magam azzal, hogy csak odaképzelem, de mire odaértem, már kétségtelen volt, hogy márpedig odabent tényleg világosság van. Mindenhol máshol sötét volt. A folyosón, a próbatermekben, a nagy-

teremben, mindenhol. Csupán a mi szobánkban volt fény. Arra számítottam, hogy valamiért nyitva lesz az ajtó, de nem. Kulcsra volt zárva, ahogy az előző este hagytuk. Kinyitottam, és vakító fény fogadott. Először nem tudtam, hogy honnan, és azonnal becsuktam a szemem, mert fájtak az erős fénytől. Erre, pont amikor becsuktam őket, a fény tompulni kezdett. Nem halt el teljesen, de sokkal finomabb lett, kellemesnek is mondanám, ha nem lett volna annyira furcsa. Amikor annyira összeszedtem magam, hogy körülnézzek, észrevettem, hogy honnan jön. A napruha volt az! A ruhára varrt nap fénylett, és árasztotta el az egész színházat a fényével! De aztán megnéztem egy kicsit figyelmesebben, és rájöttem, hogy nemcsak a napruha fénylik. A holdruha holdja is! Igaz, sokkal tompábban, mint a nap, de határozottan fénylett. És nem voltak bekapcsolva az égők! Tudtam, hogy nem hagytuk őket bekapcsolva, de a biztonság kedvéért megnéztem, és nem volt ahogy azok világítsanak. Meg egyébként is, egészen más fény volt. A napruhái vakító volt, olyat az összes kis égő egyszerre sem tud. A holdruha lágyabban fénylett ugyan, de az sem olyan fény volt, ami égőből származhat. – Zénó ismét elhallgatott, és Ramona újból vívódást velt leolvasni az arcáról. A fiú újra azon tűnődött, hogy vajon nem fog-e örülni tőni, ha folytatja, amit elkezdett. Ramona, aki eddig végig hallgatott, most érezte, hogy Zénónak szüksége van némi visszaigazolásra, megerősítésre: – Hanem? Milyen fény volt? – és miközben ezt kérdezte, rájött, hogy nem is annyira kíváncsiságból kérdezi, hanem inkább azért, hogy lássa: a fiú ugyanazt mondja-e majd, amit ő gondol. – A napruhának olyan fénye volt, mint a valódi napnak. A holdruhának pedig olyan, akár a valódi holdé – felelte Zénó, és amint ezt kimondta, érezhetően megnyugodott. – Olyan volt, mintha az ébredő nap süttött volna be a ruhán keresztül, a másikon keresztül pedig a lenyugvó hold. – Ramona a ruhákra pillantott. Úgy néztek ki, mint bármikor, nyoma fénynek egyiken sem volt. – És mi történt? – kérdezte. – A holdruha fénye fokozatosan elhalt, mignem semmi nem maradt belőle. A napruhái pedig ugyanolyan erős maradt egészen addig, amíg kint felkelt a nap. Utána fokozatosan, de nagyon hamar elhalt az is. Azóta, amint látod, mindkét ruha olyan, mint bármikor. – Egy ideig szótlánul nézték a ruhákat. Ramona próbálta rendezni a gondolatait, valamiképpen átláthatóvá tenni azokat. Amit Zénó mondott, az természetesen nagyon szokatlan volt, de mégsem lepte meg különösebben. – Amióta megvannak a ruhák, jöttél már be ilyen korán? – kérdezte a fiút. – Nem. Jöttem már korán azóta, de éppen ennyire nem. – Azt mondanád, hogy gyakorlatilag nem is reggel, hanem inkább hajnalban értél be? Legalábbis azt mondtad, hogy a

patika sem volt még nyitva, és a patika hajnalban nyit. – Igen, hajnalban. Tényleg zárva volt még, aludt az egész város. – És fénylett még a hold, bár már lenyugvóban volt, és készült felkelni a nap, igaz? – kérdezte Ramona, bár a válaszban teljesen biztos volt. – Igen. És ezek szerint nemcsak odakint – felelte Zénó. Ismét elhallgattak, de nem úgy, mint akik tanácsatlanok, hanem inkább úgy, mint azok, akik rájöttek: igazából nincs is már mit mondani.

Várták Lizát, és készítették a tengert. Fölöttük a nap- és holdruha a rajtakapottak lélegzet-visszafojtott csendjével lógott, mintha azon tanakodnának, hogy vajon végérvényesen fény derült-e a titkukra, vagy ha hajszálvékonyan is, de megúszták. Zénó és Ramona keze alatt készült a csillagvölgyi tenger, és végül Zénó törte meg a csendet:

– Szerinted Liza tud róla? – kérdezte Ramonát, fel sem nézve a tengerről.

– Szerintem valamit sejt, de nem vagyok benne biztos, hogy tudja.

– Nekünk mindig kevesebbet mond el, mint amennyit tud, mert azt hiszi, hogy nem fogjuk megérteni, vagy esetleg megkérdőjelezzük.

– Vagy azért, mert ő sem tud sok mindent, legalábbis tényeket nem, amiket el lehetne mondani. De mindegy is, ez szerintem nem fontos. El kell mondanod neki is, amit láttál, de mindketten tudjuk, hogy nem fog meglepődni. De ez nem jelenti azt, hogy tudta előre. Inkább csak annyit, hogy most már bármi is történik a katlantánc során, nem lesz meglepő egyikünk számára sem – mondta Ramona. Zénó most már felemelte tekintetét a tengerről, és egyenesen Ramona szemébe nézett:

– Szerinted mibe keveredtünk? – kérdezte.

– Nem tudom, és kétlem, hogy Lizának pontosabb válasza volna. De én bízom benne, és úgy érzem, hogy amit elkezdünk, azt már nem hagyhatjuk abba.

Ramona válaszát követően ismét csend ereszkedett rájuk, a készülő tengerre, a ruhákra és az egész szobára. A lánynak eszébe jutott a fűvészasszony levele, amiben arról a különös megérzéséről írt, hogy a katlantánc nem csupán egyszerű városi ünnepség. Azóta nem beszéltek róla, mert a patikus állapota kötötte le a figyelmüket, és valahogy elsiklottak az asszony ezen megjegyzése fölött, de Ramona tudta, hogy az sosem mond vagy ír olyasmit, aminek ne volna súlya. Az asszony mindig a lényegről beszélt, és a lány most kissé bánta, hogy akkor nem kérdezett vissza. Egy pillanatra el-töprengett azon, hogy említse-e Zénónak, de arra gondolt, hogy akkor bővebben kéne mesélnie a fűvészasszonyról és a kertről, amihez most nem volt

különösebben kedve. Gondolatai vagy a férje vagy a készülő tenger és a katlantánc körül forogtak. Miközben kezei a tengeren dolgoztak, egy pillanatra az a gondolat suhant át a fején, hogy a dolgok valahol összeérnek, és minden kérdés a fűvészasszony felé irányítja. A szurok szokatlan felbukkanása és túlradása a téli kertben, a katlantánc körüli megmagyarázhatatlan események és a férje állapota mind találkozni látszik, de nem értette, hogyan. Mégis, mindez egy pillanatra elválaszthatatlannak tűnt neki.

Zénóval egész nap dolgoztak, inkább csendben, és csak néha váltottak egy-két szót. A reggeli események mindkettőjükből inkább szótlanságot váltottak ki. Amolyan kimondatlan egyezség volt, hogy csendben dolgoznak tovább, és majd lesz, ami lesz. Késő délután volt, mire Liza megérkezett, és amikor Zénó elmesélte neki a nap- és holdruhát, ahogy számítottak rá, a lány nem tűnt meglepettnek.

– Már régen, még a katlantánc előtti időkben is előfordult néha, hogy azt éreztem, a dolgok a szobámban... megmozdulnak – mondta. – Már mint minden a helyén maradt, de mégis az volt néha az érzésem éjszakánként, hogy valami történik. Olyan még nem történt, hogy valami világított volna, de... eddig még nem is készítettem soha nap- és holdruhát. Lehet, hogy ezek a tárgyak nemcsak tárgyak. – A lány elhallgatott, és leült Zénóék mellé, a készülő csillagvölgyi tenger fölé. Hat kéz dolgozott rajta most már, és egyiknek a gazdája sem tudta, hogy pontosan mit is készítenek. Azt is mondhatták volna, hogy a tenger készíti őket, annyira nem tudták, hogy miben vesznek részt. És mégis, kezeik, a csillagvölgyiek töretlen bizalmával, egyre csak dolgoztak. Egy idő után ismét Zénó szólalt meg:

– Hogyha nem tárgyak, akkor... mik? – kérdezte, ezúttal némi aggodalommal a hangjában.

– Nem tudom. De szerintem nem kell félni tőlük – felelte Liza. – Ahogy mondtam, gyakran volt már ilyen érzésem, de soha nem történt semmi rossz. Most sem. Igaz, hogy kissé szokatlan a helyzet, de gondoljatok csak bele, messze nem ez a legszokatlanabb dolog, ami itt történt valaha.

– De nem kéne szólnunk valakinek? – kérdezte Zénó.

– Kinek, és mit mondanánk? Tegyük fel, hogy szólnunk a színház vezetőjének. Mit mondunk neki? Elnézést, bocsánat, csak jelezni szeretnénk, hogy egy-két díszlet néha életre látszik kelni? – felelte Liza. Zénó kicsit elgondolkozott.

– Végül is... igazad van. Nem nagyon van mit mondanunk, mert mi sem tudjuk, hogy mi történik. Csak aztán nehogy olyasmi legyen belőle, amivel már nem tudunk mit kezdeni... Nehogy túlnőjön rajtunk.

– De Zénó, ez már a legelejétől túlnőtt minket, mi csak sodródunk – felelte Liza, és erre már nem érkezett válasz. Így hát Ramonára nézett, és tőle kérdezte:

– Te mit gondolsz? Mit kéne tennünk?

– Elsősorban továbbra is rád bízni. Amikor a színházban megszavazták, hogy rád bízzák az idei katlantáncot, akkor az emberek azt is eldöntötték, hogy megbíznak benned, noha meglehetősen homályos képet festettél nekik a dolgról. De megbíznak benned, még Zénó is a kezdetektől fogva, ahogy én is, még akkor is, ha nem értjük, mit is csinálunk pontosan. És te sem érted, de te is megbízol valamiben, amit csak kékségnek szoktál emlegetni. Szerintem nem kéne megtörni azt, ami működik. Ahogy te is mondtad, ez messze nem a legszokatlanabb dolog, ami Csillagvölgyben történt valaha. Folytassunk mindent, ahogy eddig, és meglátjuk, mi lesz. Most éppen a tengernél vagyunk, maradjunk itt. Nincs jobb ötletem, de szerintem nem is kell tennünk semmi egyebet, mint eddig. Ami pedig a többiekkel illeti, valóban nemigen tudnánk mondani semmit. Bízunk bennünk, és talán cserbenhagynánk őket, hogyha most hirtelen előállnánk azzal, hogy, bocsánat, valami történik, amire nem számítottunk. Végezzük a dolgunkat, várjuk ki a végét, és nem utolsósorban: készüljünk fel rá, hogy bármikor történhet valami szokatlan. Mi a patikussal most nemsokára elmegyünk egy időre, meglátogatjuk a kertet, de igyekszünk vissza, amint lehet. Szerintem nem kell aggódnunk. Haladjunk a munkánkkal, Liza, te pedig szólj, hogyha bármi új feladat adódna. Mit gondoltok?

– Részemről rendben van. Mást nem is nagyon tehetnénk – felelte Liza, majd Zénóra nézett: – Ne félj! Mondtam neked a színházban akkor este, hogy nem egészen tudom szavakba foglalni az ötletemet, és nem is egészen tudom, hogy merre vezet. De biztattál, és belevágtunk, most már nincs más választásunk, mint menni tovább vele. – Zénó szemeiben némi aggodalom, kíváncsiság és csodálat elegye csillogott, és aligha tudta őket levenni Lizáról. – Rendben, igazad van. Csak nagyon meglepődtem ma reggel, de hozzászokom. Ramona, azért igyekezzetek vissza a kertből, szükség van rád – tette hozzá.

– Igaza van – tette hozzá Liza. – Nagyon várunk vissza.

– Igyekszem. Holnap még itt leszünk, benézek hozzátok, de este már valószínűleg indulunk. Nem tudom előre, meddig leszünk távol, de szerintem nem hosszasan.

Estig maradtak a színházban, és többnyire csendben dolgoztak, ki-ki a maga gondolataiba merülve. Liza javaslatára mindhárman egyszerre hagy-

ták abba a munkát, és együtt távoztak a színházból. A lány azt mondta, hogy Zénónak is jót tenne, ha nem maradna egyedül, és inkább nézzenek be együtt a patikába, beszélgessenek egy kicsit a többiekkel, Zénó pedig nem ellenkezett, ahogy gyakorlatilag sosem mondott ellent Lizának. Ramonának az volt az érzése, hogy a fiú lassan vakon követné Lizát bárhová. Aztán rájött, hogy már most azt teszi, attól a pillanattól fogva követi a lányt, hogy elkezdtek közösen dolgozni. Zénótól nagyon távol állt, hogy bármi olyasmibe belevágjon, amiről nem tudta előre, hogy pontosan merre is vezet, Lizával és a katlantánccal viszont mégis pontosan ezt tette. Nem is csoda, hogy kissé megijedt, inkább meglepő, hogy csak most és hogy két életre kelni látszó ruha kellett hozzá, hogy felébredjen a bizonytalansága. Ramona elbűvölőnek találta a két fiatalot, és már többször rácsodálkozott, hogy mennyire hibátlanul kiegészítik egymást bármiben, amihez hozzáfogtak. Mindhárman letették a készülő tengert, majd szétnéztek a szobában. Kint már sötét volt, így amikor Zénó némi hezitálás után lekapcsolta a villanyt, a szoba sötétbe borult. Bezárták maguk mögött az ajtót, és elindultak kifelé. Ismét ők voltak az utolsók, és csendben haladtak előre az üres folyosón. Már közel voltak a főbejáratához, amikor hátulról fény árasztotta el léptüket. Egy pillanatra megtorpantak, és Liza megszólalt: – Szerintem ne menjünk vissza. A többiek válaszként újra elindultak. Amikor mindhárman kiértek, Zénó bezárta a főbejáratot, és mindhárman felnéztek az égre. Büszke újhold ragyogott fölöttük.

* * *

Ramona a patikust nézte, ahogy a pult mögül követte is a patikában zajló életet, és ki is vonta magát belőle. A férfi kezeit figyelte, melyek hol a színes üvegcséket kutatták, hol egy régi orvosságos könyv lapjait forgatták. Megnyugtatta, hogy a férje aránylag nyugodtnak tűnt, de látta rajta, hogy fáradt, és talán kissé türelmetlen is. Rámosolygott az ajtóból, mintha csak azt üzenté volna neki, hogy nemsokára otthon lesznek, és minden fáradtság, minden türelmetlenség, kétség-kérdés csendben elül majd bennük. A férfi mosolya olyan volt, akár egy ölelés, amiben a patika hangzavara rövid időre eltompult.

A pék éppen Mirának mesélt egy meglehetősen valószínűtlen történetet, amit állítólag egy rejtélyes utazótól hallott, aki egyszer véletlenül betévedt a pékségbe, amikor Csillagvölgybe sodorta őt az élet. Az asszony kissé furcsállta, hogy a péken kívül senki nem találkozott ezzel a híres ismeretlen

utazóval, mégis itta a pék minden szavát. Az utazó állítólag egy távoli országból érkezett, annyira távoliból, hogy ott az idő is más volt, és az ottani emberek évszázadokkal előbbre éltek. Vagyis az utazó a jövőből érkezett. Liza anyja mindennél jobban szerette az izgalmas, hihetetlen vagy romantikus történeteket. Így most sem törődött azzal, hogy a postás és Konrád helytelenítőn csóválták a fejüket a pék története hallatán, és csak arra figyelte, hogy a különös mese minél több részletét elcsípje. Az sem volt számára különösen fontos kérdés, hogy az elvileg évszázadokkal későbből érkező utazó ugyan mit találhatott olyan megismételhetetlenül csodásnak a pék diós kiflijében, amikor azt mondta, hogy soha életében olyan finomat még nem evett. Senki nem vitatta Csillagvölgyben, hogy a szóban forgó kifli valóban nagyon finom, az viszont már kicsit sok volt a postásnak és Konrádnak, hogy a távoli jövő egy távoli országa sem kóstolt még finomabban. Így aztán a két férfi, amint lehetőség adódott rá, a legkevesebb feltűnést keltve kivonult a beszélgetésből, ott hagyva az asszonyt, hogy tobzódjék az újabb és újabb egzotikus részletekben, a pék pedig a felé irányuló, rajongó figyelemben tegye ugyanezt. Ők ketten pedig, miután sikeresen elvonultak, mindenféle hétköznapi ügyekről, hírekről beszélgettek. Konrád arról mesélt, hogy az újság most egész csendes időszakát éli, a szokásos híreken kívül semmi. Ő nem találkozott rejtélyes utazóval, akiről érdemes lenne cikket írnia, mondta nevetve, így folyamatosan keresniük kell a különféle érdekes témákat, amelyek az olvasót érdekelhetik. – Például a katlantánc, az sosem okoz csalódást – tette hozzá, amikor meglátta a lányát Zénó és Ramona társaságában belépni a patikába. – Itt jön a fiatalság – mondta –, hátha majd ők hoznak nekünk valamit! – Azzal odament a lányához, megölelte, és büszkén kérdezte tőle, hogy miként haladnak a munkával. Liza gyorsan elintézte a választ egy annyival, hogy minden rendben halad, készülnek a díszletek, a kellékek, és teljesen időben vannak. Közben a többiek is észrevették őket, és lelkesen, kíváncsiskodva üdvözölték is őket, de mindhárman hamar rövide zárták a katlantánc-kérdést, kisebb csalódottságot kiváltva ezzel Konrádból, aki meg is jegyezte, hogy ezek szerint még egy ideig kénytelenek lesznek a postás rejtélyes történeteit hallgatni, amire amaz természetesen megsértődött, és belekezdett a sokadik csend sztrájkjába, amit Liza anyja kénytelen volt elfogadni. Percek teltek el, s a pék még mindig nem szólalt meg, és még akkor sem törte meg csendjét, amikor Konrád piszkálódó megjegyzéseket tett a történetére. Hálátlan társaság, gondolta, megérdemlik a büntetést, és nem mondhatjuk, hogy nem volt igaza. Így hát maradt a szokásos csillagvölgyi este a patikában. Ki-ki

megtalálta a beszélgetőpartnerét, de arról nincs tudomásunk, hogy bármi említésre méltó elhangzott volna. A késő este beköszöntével a zöldséges fiúk is benéztek, és váratlan látogatásuk eredményezett némi mozgolódást. A fiúk ugyanis ritkábban jártak be a patikushoz, de olyankor mindig náluk volt a nagy, fekete pók is. Mindenhová vitték magukkal az állatot, így amikor otthon voltak, az is otthon volt velük, nap közben pedig szintén velük a boltban. Sajnálták egyedül hagyni, és amikor többen is megkérdezték tőlük, ugyan komolyan gondolják-e, hogy a pók unatkozik, netalán megsértődik, hogyha egyedül van, akkor borzasztó sértetten válaszoltak. Egy állatot sem lenne szabad egyedül hagyni, mondták, főleg egy ilyen csodálényt, mint ez a pók. Nem tudhatja senki, hogy mi jár a fejében, mondták, de az, hogy nem beszél, még nem jelenti, hogy ha beszélne, nem mondaná azt, hogy kéri szépen, ne hagyják egyedül. De azt sem, hogy nem mondaná ennek pontosan az ellenkezőjét, hogy lesztek szíves legalább éjszakára békén hagyni, felelte egy régebbi eszmefuttatás során a pék. Ezt a megjegyzését akkor egy igen emlékezetes csend-fogadalma követte, ugyanis az egyik fiú azt találta felelni, hogy érdekes válasz ez pont tőle, aki bármit elkövetne, hogy a patika helyett a pékségben gyűljenek össze az emberek, annyira nem szeret egyedül lenni. Ezzel egy időre elült a pók magánya körül kialakult vita, de most új erőre kapott, amikor a fiúk megérkeztek vele a patikába. Ramona villámgyorsan vonult be a pult mögé a férjéhez, a többiek pedig kíváncsian méregették a fekete látogatót. A pék továbbra sem szólalt meg, csak becsmérlően méregette a fiúkat és a pókot, ám a postásnak eszébe jutott az egykori vita, és szóvá tette, hogy ezek szerint a fiúk nem értékelték át a pók magányhoz való jogáról vallott nézeteiket.

– Szeretjük, és nem hagyjuk egyedül, ez ilyen egyszerű – felelte az egyik fiú.

– Talán pont azért kéne egyedül is hagyni néha, mert szeretitek – felelte a postás.

– Na miért, te ott hagynád a postán éjszakára egyedül? – vágott vissza a fiú.

– Eleve sosem tartanék egy ilyet a postán.

Hamarosan újabb vita bontakozott ki, amibe csak Ramona és a patikus nem szállt be, mivel a lány a pult mögött próbálta csendben túlélni a rettegését, a patikus pedig, ezen jól derülve, elszántan védte feleségét az igen komoly veszélytől. Zénó, aki felocsúdni látszott a színházban átélt izgalmak után, újfent azon tanakodott, természetesen hangosan, hogy miféle szerkezetet kéne feltalálni ahhoz, hogy a pókkal bármikor, bárhol is kapcsolat-

ba tudjanak lépni, és így nyugodtan ott hagyassák a boltban, ha ők épp nincsenek ott. A szerkezetet önmagában nem nehéz elgondolni, fontolgatta, a nehézség ott adódik, hogy a pók nemigen beszél, sőt nemigen szokott olyan módon kapcsolatot keresni, ahogy az emberek. A fiúk erre hamar élcelődni kezdtek vele, mondván, hogy talán a pókból kéne valamiféle szerkezetet létrehozni, félig pók, félig találmány lényre alakítva az állatot, amihez Konrád egyből hozzáfűzte, hogy ebben talán a pék rejtélyes jövőbeli barátja tudna nekik segíteni, csak hát kár, hogy a pék többé nem beszél. Mint mindig, most is általános hangzavar tört ki a patikában, az a fajta, amiben már senki nem hallott senkit, de mindenkinek nagyon fontos volt elmondania a meglátásait, és a minden bizonnyal egyszeri és megismételhetetlen vicceit. Elnézve a képet, azt mondhatjuk, hogy Konrádnak teljesen igaza volt: Csillagvölgyben minden a legnagyobb rendben, a szokásos napi eseményeken kívül más mintha elfelejtett volna történni. Lassan mindenki újra szétszóródott a patikában, és ha leszámítjuk azt, amit a színházból érkezett fiatalok tudtak, valamint a patikus rejtélyes fáradságát és fájdalmait, na meg természetesen a téli kertben túlárado szurkot és a Liza szobájában életre kelni látszó tárgyakat, akkor azt mondhatjuk, hogy Csillagvölgyben valóban nem történt semmi. Minden haladt a maga megszokott rendjén, és a pék idegen világból érkezett, ismeretlen, dióskifli-rajongó utazója volt az egyetlen furcsa esemény, de félő, hogy erről bővebb tudásunk már nem lesz, mivel a pék is csak annyit tudott, amennyit elmondott, de ha tudott is többet, azt sem valószínű, hogy valaha megosztja a többiekkel, mivel ezúttal igen komolyan vette a csend-fogadalmát.

Az este az általános, mindenki számára kedves zűrzavar jegyében telt el, és már meglehetősen későre járt, amikor a patikus közölte, hogy bezár, és ideje volna elindulniuk hazafelé. Ekkor közölte velük azt is, hogy másnap este elutaznak, és mivel készülődniük kell az út előtt, a patika másnap reggeltől előreláthatóan néhány napig zárva lesz. A kérdésözönre, hogy hová mennek, elmondta a többieknek, hogy meglátogatják Ramona egykori kertjét, de sietnek is haza. Derű és kíváncsiság járta át a patikát, és a pék, vélhetőleg hosszas tételődés után, úgy döntött, hogy indokolt feloldania a csend-fogadalmát, ugyanis a patikus bejelentéséhez halkán hozzáfűzte, hogy amíg a patika zárva tart, nyugodtan betérhetnek hozzá. Konrád nem szalasztotta el az alkalmat, hogy megkérdezze, vajon lesz-e alkalmuk többet is hallani a híres jövőbeli kiflizabálóról, vagy esetleg újabb, eddig ismeretlen történetekre számíthatnak majd. A pék érezhette, hogy mekkora lehetőség áll előtte a patikus újbóli távozásával, ezért erőt vett magán, és nem kezdett

újabb tüntetésbe, inkább csak úgy tett, mintha meg sem hallotta volna Konrád megjegyzését.

Az emberek lassan hazaindultak, a fiúk elvitték a pókot, a postás mindenkinek nyugodalmassal jó éjszakát kívánt, és a pékkel együtt távozott, Liza szülei is szóltak a lányuknak, hogy ideje hazamenni.

– Az úton azért mesélhetsz majd, hogy miket csináltok a színházban, és egy-két kulisszatitkot is megoszthatsz velünk, nem adjuk tovább – mondta Mira, arcán cinkosnak szánt mosollyal. A szülők elköszöntek a többiek-től, Konrád kezét fogott Zénóval, és miközben megveregette a fiú vállát, azt mondta neki, hogy türelmetlenül várja az újabb találmányát, legyen az pók-szerkezet vagy bármi egyéb. A patikuséknak jó utat kívántak, és végül ők is elindultak, majd szorosán a nyomukban Liza és Zénó is. Ramona még hallotta, amint Liza azt mondja Zénónak:

– Hosszú nap volt a mai.

Mire a fiú álmos vagy talán álmodozó-kíváncsi hangon felelt:

– Igen, de tulajdonképpen nem is volt rossz. Még beszéltek valamit az éjszakáról és a következő reggelről, de azt már nem hallotta. Újra ketten voltak csak a patikában, a férje meg ő. Ramona nem tudta nem észrevenni, hogy a nyitott ajtón keresztül beszűrődő holdfény frissen és élénken csillant meg a patikus hófehér borostáján. Megsimogatta a férfi ismét fáradt arcát, és így szólt:

– Azt hiszem, a legjobbkor megyünk a kertbe. Tán nagyobb szükségünk van a fűvészasszony tanácsára, mint gondolnánk.

– Történt valami? – kérdezte a patikus, de hangjában benne volt, hogy tudja a választ.

– Mit szólnál, ha azt mondanám, hogy nemcsak tengert, hanem napot és holdat is készítettünk? Anélkül, hogy tudtuk volna.

– Megkérdezném, hogy szépek-e, és hogy örülsz-e nekik.

– Csodásak. És most, hogy mondod... még nem gondolkoztam azon, örülök-e nekik, de tulajdonképpen igen. Csak egy kicsit furcsa.

– Az legyen a legkevesebb. Ha te örülsz nekik, akkor én is. – A férfi átölelte Ramonát, és miután félresimított egy kósza kék tincset, megcsókolta a homlokát. – Hazasétálunk lassan? – kérdezte.

– Persze, zárj be és menjünk.

A patikus bezárta az ajtót, és elindultak az üres utcán. Ekkorra már valószínűleg mindenki hazaért, és a legtöbb lakásban a villanyok is le voltak kapcsolva. Csak egy-két ablak sárgállott a sötétkék estében. Liza már az igazak álmát aludta, és álmában gazdag kertet, bölcs asszonyt és tengert látott.

A képek közt újra meg újra felvillant a kék szempár, majd az egész elcsendesedett egy nagy kékségben, ami olykor finom hullámokat vetett, és friss, fehér habbal fodrozódott.

Ramona a patikus kezét fogta, így sétáltak hazafelé. Két egymásba játszó körvonal a büszke újhold fényében. Az úton alig beszéltek, és akkor sem szólaltak meg, amikor hazaérve kinyitották az ajtót, és számtalan tarka, pihékönnyű papírmadár repült velük szembe, ki a ház folyosójára, onnan pedig ki az ablakon. Szárnyaikon megcsillant a holdfény, majd lassan eltűntek a csillagvölgyi éjszakában.

TROMBITÁS

„bénégyzetmínuszpluszmínusznégyszet-
gyökbémínusznégycészerkétá”
(Karinthy Frigyes)

Prímszámnak nevezzük azt a természetes számot...
magyarázta Trombitás, *Állapítsátok meg, hogy a 91, 123, 131, 122, 344 számok prímek vagy...!*, fogalmazott akkurátusan, a bajusza alól Trombitás, amelyet mindig kicsit felhúzott, kilátszottak szabályos, tiszta fogai, úgy tűnt, mosolyog, hogy alkalmasint Trombitás vicces kedvében van, de mire elhangzott a kérdés, hogy *Legtöbb hány gyereknek osztható el egyenlő módon 120 narancs, 75 banán és 165 alma?*, Trombitás már üvöltött, mert nemcsak a feladványt nem értették, de legtöbbünk még narancsot, banánt sem látott életében, csak hírből hallottuk, csak mesélték, hogy azok déli gyümölcsök, hogy milyen finomak, s hogy néha pult alatt lehet kapni annak, akinek van ismerőse a sarki közértben, vagy akinek az apja a pártkabinetben dolgozik, hát a 120 értelmét veszítette, és értelmét veszítette a 75 is, csak a 165 alma lógott a képzeletbeli fákon, vagy ott álltak leszedve ládákbán, hogy a lehető legtöbb gyereknek valaki kiossza, például Trombitás nekünk, de Trombitás fogai ekkor már gúnyosan csattogtak a bajusza alatt, hülyék, mondta, mind hülyék vagytok, ennyit sem tudtok megoldani, semmi nem lesz belőletek, nyavalyások, börtöntöltelékek lesztek, és ha valamelyik fiú mosolyogni mert, pofon vágta, egyik vézna osztálytársamat egyszer felemelte, és a táblát is letörülte vele, a lányok haját meghúzta, hajpántjukat a sarokba vágta, mi pedig ültünk megszeppenten, szívünk a torkunkban, és a hektikás padot néztük, a gyűrött füzetet, a félig elragott ceruzát szorongattuk, a pad alá bújtunk volna, egymás kezét is megfoglunk volna, de nem lehetett, mert osztani kellett az almákat, *Kezdjük előlről!*, harsogta Trombitás, és újra osztani kezdtük

az almákat, még hozzá gyerekeknek, mind a százhatvanötöt,
nem akárhogyan, hanem egyenlő módon, a lehető legtöbb gyereknek,
és én titokban arra gondoltam, legszívesebben elfelezném az almákat,
csak minél több jusson, jusson annak is, akinek nem jut narancs, banán,
csak éppen baj ne legyen megint belőle, és Trombitás is megnyugodjon,
és végre úgy villanjanak meg bajusza alól a fogai, mintha tényleg nekünk
és tényleg boldogan mosolyogna, hiszen tudhatná jól, nem mi vagyunk
a hibásak,
hogyan még éveket kell várni, míg megtudhatjuk, mi az a déli gyümölcs.

ÖLTÖZŐHIDEG, TORNASZAG

(Reginának)

*„Zúgott és forgott körülötte a tornaterem,
állt szédelegve a kötélnél,
szorongatta tüzes tenyérrel,
verítékcseppek indultak a homlokán.”
(Ottlik Géza)*

Minden héten kétszer az egyenruhát az öltözőben levetni,
fehér póló, fekete nadrág, fehér tornacipő,
sorba, vigyázz, egyenes testtel, a lábfejed, a tenyered,
egymástól karnyújtásnyi távolságra, terpeszállás,
nyakkörözés, körözés – jobb kar, körözés – bal kar, most egyszerre,
törzsmozgatás, nyújtás, guggolás, mellső fekvőtámasz, és nincs megállj,
feszül a hasamon a póló, feszül a lábizmom, nem bírom,
de nem pillant, kék szeme vizenyős, csak a szája mozog alig láthatón,
szűk szájából hangorkán, tornádó, üvölt, parancsokat osztogat,
hátizom húsz, hasizom húsz, mellső fekvőtámasz harminc,
mert egyik osztálytársam hülyéskedett, mindenki harmincat,
most pofozza, a fiú állja, jobb arc, bal arc, megindul az orra vére,
tizenöttnél megállok, folyik rólam a víz, rosszul vagyok,
menj ki, igyál vizet, és kezdheted előlről, megtanultok ti viselkedni,
megtudjátok, kivel van dolgotok, huszonegy, huszonkettő, huszonhárom,
hol vagyok még a harminctól, az osztálytársaim mind megcsinálják,

ők ügyesek, ők soványak, könnyen hajlanak, izmosak, fürgék,
rövid pihenj, és jobbra át, szalad, egy, kettő, szalad, egy, kettő,
egy, kettő, most merevített térdel, egy, kettő, egy, kettő,
most visszafelé, egy, kettő, egy, kettő, megbotlok, majdnem hátraesek,
figyelj, ne szerencsétlenkedj, és balra át, és szalad, szalad,
vajon van-e gyermeke, velük is ilyen, velük hogyan beszélhet,
most bordásfal, a bordásfalon csak öt fokot merek, alig várom,
megérintsem talpammal a padlót, és akkor jön a kötélmászás,
de a karom nem bírja, a tenyerem visszacsúszik, felhorzsolódik a bőr,
mit csinálsz, nem jó, ennyit sem tudsz, állj félre, a többiek röhögnek,
röhögök majd én is, amikor nyökögtök irodalomból, biológiából,
fogadkozom-fuldoklok magamban, és várom a végét, még tizenöt,
még tíz perc, labdázás ma sem lesz, mert ha legalább fociznánk,
lehetnék hátvéd, szélső, legalábbis pójtjátékos, de nem, ma sem lesz játék,
következik a bakugrás, jaj, a bakugrás, nekifutamodsz, dobbantasz,
kezedet le, átlendülsz, nekifutok, dobbantok, kezemet le, átlendülök,
csontos keze megmozdul, de nem szól, most neki-, most nekifutamodok,
mindenki lélegzetvisszafojtva figyel, mi lesz velem, csak a
rugós dobbantót,
csak azt látom, s a bakot, most, most, most a bakra fel, de visszadob,
a dobbantó és a bak közé esem, már csak a pofacsontját és
kék szemét látom,
mit csinálsz, mit csináltál, üvölti, kelj fel azonnal, kelj fel,
szedd össze magad,
jobbra át, szalad, balra át, szalad, megáll, pihen, szünet,
menjetelek átöltözni,
irány az öltöző, senki nem kérdezi meg, megütöttem-e magam,
fehér póló, fekete nadrág, fehér tornacipő le, minden héten kétszer,
a sötétkék egyenruhát vissza, és menni, szaladni ki az udvarra, vissza
az iskolaépületbe, és elfelejteni a kocsonyás, az üveges kéket,
elfelejteni az egészet,
csak szaladni, szaladni, szaladni egyre, ne hallani harsogva
parancsoló hangját,
legalább következő óráig ne gondolni arra, van-e neki lelke, sírt-e valaha,
mert elég, épp elég a teremvisszhang, az öltözőhideg, a tornaszag,
ha meglátom az utcán bottal sétálni, felesége karjaiba kapaszkodva,
de nem vesz észre, legalább most nem néz rám, nem szólít meg,
csak néz előre mereven, mint indulás előtt a hosszútávfutó.

A FIÚS LEÁNY

Egy évvel járt alattam a délutános lakónegyedi iskolába,
a haja tüskés volt, kócos, kiállt az arccsontja, és taknyos volt,
kicsi szemei riadtak tűntek, mintha egy másik világból
néztek volna, és fürgék voltak, mint egy vadászé,
úgy állt rajta a lányegyenruha, mintha tévedésből adták volna rá,
sokáig azt is hittem, hogy a fiús leány tulajdonképpen fiú,
aki állandóan fenyegetőzött, mindenkit meg akart verni,
és akit megvert, azt szálkás kezeivel tényleg nagyon meg is verte,
megrugdosta, otthagya, senki nem mert rászólni, szembeszállni,
a tanárok sem bírtak vele, pedig rossz tanuló volt, de valamiért
hagyták uralkodni, hagyták, hogy félelemben tartsa az iskolát,
mert lehet, féltek, hogy egyszer ők is sorra kerülnek,
ahogy féltem én is, mert valahányszor meglátott, megfenyegetett,
megigérte, megver, nem is annyira a szavai, mint eszelős
tekintete volt ijesztő, hogy egyszer tényleg megteszi, és nem lehetett
tudni, miért, nem lehetett vele beszélni, nem lehetett tőle kérdezni,
ráadásul szégyen is lett volna, hogy egy leány, ha fiús is, megverjen
egy ténylegfiút, de valószínű, mint a vadállat, megérezte gyengeségemet,
gyámoltalanságomat, megérezte, hogy nem tudnám megvédeni magam,
hogy mégsem ütnék vissza, hogy nem ütnék meg egy leányt,
akkor sem, amikor egy óránk elmaradt a délutáni tanítás alatt,
és az iskolaudvaron egyszer csak valahonnan ott termett, mi ketten voltunk,
ők hárman, felragadott egy kockakövet, és azt mondta, most itt vagy,
most meghalsz, most véged, és nézett, hol felém, hol más irányba,
nem lehetett tudni, pontosan hová néz, mit gondol, vannak-e
gondolatai,
csak azt, hogy ezek az utolsó percek, hogy ki akarja loccsantani
az agyamat,
hogy meg fog ölni, már ott láttam forró véretem a kavicsokon,
párolgó agyvelőmet, ahogy a köveken dühös üvöltéssel széttapossa,
de most még nem mozdult, a hülye tekintetével bővölt, én sem
mozdultam,
ott álltam, hogy most mi lesz, mikor lendül a keze, és nekem mindjárt
reped, hasad, szakad mindenem, ahogy zuhan belém a durva kő,
magamban elbúcsúztam a nővéremtől, édesanyámtól, édesapámtól,

elgondoltam, hogy fognak sírni, siratni, hogy szegény tesó, szegény
kicsi fiam,
felindítottam a tökéletes bánatot, ahogy hittanórán a pap bácsi tanította,
elbúcsúztam a szobámtól, a gombfocicsapataimtól és a focis barátaimtól,
még arra is gondoltam, hogy mennyire fogok hiányozni a lili tyúkomnak,
hiába kotkodácsol majd az ajtó előtt, hogy a kamrából lopott rizsből
dobjak neki,
és remegett a gyomrom, sírni lett volna kedvem, hogy miért
vagyok ennyire,
hogyan miért nem rontok neki, miért nem döngölöm kövestől feje
tetejéig a földbe,
lúdbőrözött a karom, a hátam, kivert a hideg veríték, hogy most, hogy
akkor most,
akárcsak mostanában, ha megpillantom néha az utcán, de a tekintetét
kerülöm,
mert a nézése semmit nem változott, a haja ugyanolyan tüskés,
a cipője poros,
ruhája rendezetlen, csak a melle nőtt meg, most már biztos, hogy
leány volt,
de kezében már nem követ tart, hanem karjában egy síró kisbabát
ringat vadul.

Pomázi Adél

A CIGÁNYOKNÁL

REGÉNYRÉSZLET

„Fogadj el olyannak, amilyen vagyok, mert ha bármi mást vársz tőlem, folyton csalódnod kell bennem.”

(Weöres: *Psyché*)

„Csinos cigány nőcske Sátoraljaiújhegyről.”

(Weöres: *Psyché*)

2012. augusztus, Ozora

A Paradicsomban eszünk, Cecén, az útszéli csárdában. Szeretnek minket, mert öt adagot minimum rendelünk a menüből naponta. Úgy bánnak velünk, mintha tekintetes urakat szolgálnának ki. Annak is érezzük magunkat, ahogy ülünk a terasz rusztikus faasztalánál, a hosszúkás, bordó vászonponyva alatt. Bátyám, Margó, a felesége, Gergő, a fiuk meg én.

Várjuk Gyula egyik üzlettársát. Már meg is jött, hatalmas motorral, fekete bőrszerkóban. Mindenki őt nézi, mikor leszáll a mociról a parkolóban, ahol bágyadtan hervadozik néhány sárga levelű bokor, tudja, azért lendíti úgy hátra a lábát, mintha lóról szállna le, lendülettel. Leül, nem kér mást, csak kávé.

Tesóm az asztal alatt számol egy vastag köteg húszezrest, ami gazdát cserél végül.

De előtte Margó kockás füzetében lázasan számol, fejben, félhangosan mormolja a számokat. A banknak, a cigányoknak, a kamionok, a rekeszek... Szelíd varázsló, minden részlet tudója.

Kövér testével alig látszik meg társaságunkban. Halvány, pirulós bőre, vízkék szemei, a fekete hajúak között szinte észrevehetetlen. De ő mondja meg a férfiaknak, hogy mennyi jár pontosan. Ettől persze még melléksze-replő marad, hisz a pénz végül is nem az ő kezében van.

Az üzlettárs elmegy a köteg bankóval, tesóm elégedetten mosolyog leborotvált bajusza alatt, és máris mondja, a szokásos szöveget:

– Tudod, Tímeám, te tanútt vagy, én meg csak egy buta cigány vagyok, de nekem olyan üzleti partnerjeim vannak! Én urakkal tárgyalok ám! Azok

ENGEM megbecsűnek, maguk közé valónak tekintenek! Neked vannak iskoláid, nekem meg egy kis lovém van. Na, ki járt jobban?! Te vagy én, húgocskám?!

Választ szerencsére nem vár, kérdése költői, monológját folytatja:

– Nyáron elviszem a családot Olaszba, shoppingolunk egy kicsit. Versacét, tudod, ne csak a kínain vegyük meg mindég! Veszek ennek a lánynak, Margónak egy smukkot, aztán ősszel a maradék pénzbű veszek egy házat Székesfehérvárott, vagy ki tudja, hol, még nem döntöttem el. Gergő is nő! Jövőre lesz jogosítványa. Olyan Mercit kap a 18. születésnapjára, hogy te még olyat nem láttá', okos, tanult kis húgocskám! Kettéáll a füled, ha meglátod!

– Így legyen, tesó! Az isten segítsen meg!

– Jó mondd, Tímeám, ha az Úrjézus velünk van, mi bajunk lehet?! Semmise!

Nincs térerő, se mobil, se net. Nincs hova bújni.

Azt rendelek, amit akarok, fizetni pedig nyilván nem fizethetek. Annyi pénz kering körülöttem látványosan, hogy amúgy se jutna eszembe. Cserébe viszont hallgatom minden délben a ponyva alatt aszalódva bátyám hitvallását üzletről, kinyilatkoztatásait a világról, a közepén önmagával.

Szerencsére, látogatásomat a vidéki rokonaimnál nem terveztem túl hosszúra.

Amúgy ezt az üzletet még anyám kezdte el, a jó isten tudja csak, hogyan. Tárgyalt a konzervgyár vezérigazgatójával. Volt megértés, volt bizalom. Ami csak azért érdekes, mert egy szocialista főmufti és egy analfabéta cigány asszony egyezkedett. Az üzlet létrejött, beindult, és növekszik azóta is, töretlenül.

Családom hálózatot épít ki vidéki cigány családokból, akik begyűjtik a gyárnak azt, ami éppen kell. Elsőre csetét, az elvirágzott bodza fekete termését, ami kozmetikumok és gyógyszerek alapanyaga. Begyűjtik a cigányoktól a terményt, kifizetik őket, és elszállítják a gyárnak. Lefölözve a hasznot.

Ebből van Mercedes, meg nyaralás, meg igazi Versace-teríték a cigányputri asztalán. A csete után jött a csiga, a dió, a meggy, a medvehagyma. Mikor mi, mindig az idénynek megfelelően.

Járják az országot, keresztül-kasul, nem állnak meg egy napnál többre soha, és begyűjtenek mindent, ami gyűjthető.

Emellett hétvégente, különféle búcsúban villogó gyerekjátékokat árulnak: világító szarvakat, áttetsző, neonfényű lufikat, és még sok más, a gyermeki szívnek oly kedves hívságot.

Persze, sok a stressz. Például, ha átveszik a rossz minőségű csetét, és az megrohad az udvarukon, akkor bebukták az árát, mert nem veszi át a gyár. Az ilyesmi sajnos előfordul, ha nem is sokszor.

Meg aztán jöttek az utánczók, hisz az ötlet nem túl bonyolult, és jól működik. Így végül a gyűjtő családokat fel kellett osztani a kereskedő cigányság között. A dolog nem volt magától értetődő, ami azt illeti, a legkevesbé sem.

Ráadásul minden idény elején kell pár millió indulótöke a kamionok kibérléséhez – így köthetnek csak szerződést a gyárral –, és ennek költségét érdemes kitermelni gyorsan, hisz előtte mínuszban vannak.

Szóval, tesómnak jó oka van imádkozni. Hálát is ad az Úrjézusnak naponta ezerszer. Beleszövi minden harmadik mondatába: „Hálát adok az Úrjézusnak!”

Hozott Rómából szenteltvizet, minden évben hoz, és beosztja a nehéz időkre. Házi kápolnájában tartja, egy világoskék, műanyag Szűz Mária-szoborban, ami körbe van véve csonkig égett templomi gyertyákkal.

A fehér bőrű Margónál az Isten-szeretet odáig fajult, hogy szombatonként Hitgyülibe jár, ott imádja az Urat, és erre Gergő fiát is ráveszi néhanap. Tesóm nem tiltja a dolgot (csak lehülyézi az egész társaságot), tűri, de nem támogatja. Ha Margó nagyon jó, akkor meghívhatja sütíre az egész bagázst. Ilyenkor bátyám elmegy valahová.

Anyám régi házában, ahol most lakom, bár ő már négy éve halott, folyton történik valami!

Gergő és Rakéta mindig itt vannak, és jönnek közben a hangoskodó, őrült cigányok is a csetével. Attól, ahogy ezek beszélnek, cicáim bebújnak a szekrény alá.

Itt a sima társalgás is veszekedésnek hat, mert hevesen kiabálnak, hogy öt kifli kell a boltból, arról is szenvedélyesen beszélnek! Két kiskutya, két beteges cica tartozik még a házhoz, akik így négyen rémületben tartják jó kondiban lévő városi macskáimat.

Rakéta, Kiss Istvánné, Évike megkapó figura. Bátyám egy éve vette ide dolgozni. Azt, hogy idevette, szó szerint értendő, mert megvette őt egy másik családtól. Kábé annyit adott érte, mint egy anyakocáért.

Évike harminc kiló, nagyon kék, tiszta szemmel, selymes, szőke gyere hajjal, amit ő vág magának, mintha bilit vágna körbe. Gyorsan dolgozik, és sokat. Öt gyerek mamája, három egy családnál nevelődik valahol, kettő

már nagy. Nincs velük kapcsolata. Agresszív férje miatt veszítette el őket, előle menekül évek óta.

Ezért bátyám megmentőként értelmezi magát, nem rabszolgatartóként.

Évike az udvari sufniban lakik, ahová beszereltek valami fűtést neki télire, vagyis összkomfortot. Egy pléhdobozban vannak a személyes dolgai, tenyéryni süteményes dobozban, aminek a tetején piros virágok domborodnak ki kék alapon.

Gergő egyszer, mikor haragudott rá – napjában ötször haragszik –, ellopta a dobozt, kivette belőle az egyetlen fotót, amin a gyerekei voltak, és a szeme láttára, öngyújtóval elégette.

Régi életében Évikét, aki olyan gyorsan jár, mint a rakéta, innét a neve, kutyája, macskája, disznaja kísérte hajnalban az autóbushoz, mikor dolgozni ment. Délután háromkor ugyanott várták. A vadőr, mikor rájött a dologra, lelőtte őket. Még a disznót is, pedig az haszonállat. Évike eltemette, nem hagyta feldolgozni hurkának.

Évike sír, ha a gyerekek kicsúfolják, és boldog, ha fagyit ehet. Nem boldog vagy gyengeelméjű, de talán egy kicsit együgyű. Ami gyermeki tisztaságból, egyszerűségből, és még valamiből van kikeverve, amit az istennek se tudok megfogalmazni.

Port szívok be egész nap, anyám régi házában. Koszos itt minden, hisz négy év az négy év, azóta nem járt a szobákban senki. Hiába is takarítok egész nap, látszatja nincsen. Mégis, furcsamód, jobb lett az allergiám. Hat napja nem szedtem gyógyszert. Pesten kettőt veszek be naponta ahhoz, hogy élni tudjak.

Ami a falusi csendet illeti, a kutyák egész éjjel ugatnak, ráadásul a mieink. Reggel héttől a szomszédból lakodalmas zene szól, este meg a gyerekek és a csetező cigányok örülködnek, pihenésképpen. Vagyis soha nincs csend.

Viszont soha nem vagyok egyedül. A nagycsalád szerintem az, hogy mindig van kivel kávézni meg beszélni, ha épp ahhoz van kedved. Nem egyedül pirgálok a borsót, és a kenyeret sem egyedül eszed meg. Ez a nagycsalád, szerintem.

Ezért is jöttem le, meg mert nincs pénzem igazi nyaralásra, s nem találok a helyem Budapesten, és mert keresek itt, halott anyám házában valamit.

Őt. Azt hiszem.

Nyomozok az élete után. Átkutatom a kredencet, szisztematikusan, aprólékos gondnal. Nézem a tárgyakat, hogy mit mire használt, milyen moz-

dulattal merte a levest a fehér zománcos merőkanállal, amin egy helyen szabálytalan pillangó alakban feketéllik a kopás. Talán leesett, és akkor pattant le. Színes írólapokat találtam a tisztaszoba szekrényének legalján.

Anyám, minek vettél írólapokat, mikor nem tudtál írni?! Csak nem az unokádnak?! Betszem a bőröndömbe. Hátha lesz valaki, aki eljátszik veled.

Piros coca-colás dobozok sorakoznak a szekrény tetején. Az aranszínűre festett, rózsamintás kávékészlet ugyanúgy áll a vitrinben, mint anyám idején. *Itt minden úgy van, ahogy ő hagyta.* Nem pakoltak el semmit utána.

Keze nyoma a por alatt megmaradt. Mint egy régészeti lelet.

Van, aki úgy gyászol, hogy eléget gyorsan mindent, ami maradt, meg elajándékozza, amit csak lehet. A családom fordítva csinálja: kimerevítik az élet utolsó pillanatát.

Ebből a piros rózsás csészéből ivott minden reggel kávé. Na, igen, a reggeli kávé, gangos háza fedett tornácán, a virágzó muskátlik bámulása közben. Élete alappillére volt.

Ilyen vagyok én is. Mintha nem vágnék semmi másra, mint arra, hogy a reggeli kávémat nyugodtan ihassam meg, zavartalanul bámulva közben kertem virágait, a lassan ingó zöld lombok között. Ha ez adatott, mindent elbírok: hozzon bármit a nap, én felkészültem.

Anyám idejében, ez a kert tele volt hatalmas, színes virággal. A kék trombitavirág feje akkora volt, mint az enyém. Virultak a bordó rózsák, lugsba borulva, a kopott, valaha zöld kerti pad felett. Anyám, hogy csináltad? Lesz nekem valaha ilyen kertem?! A varázsló kertje. Azt hiszem, megismételhetetlen.

Hatalmas kalitka lógott az almafa egyik vastag ágán, volt vagy egy méter, abban lakott két óriási papagáj. A tyúkok, pulykák, libák mellett anyám mindig tartott néhány pávát is, akik szabadon jártak-keltek a kertben.

A hatalmas, fehér libákat különösen szerette. Okos, szép állatok, és hűségesen őrizték a házat, jobban, mint a kutya. Ezért Márton-nap előtt mindig eladta őket, hogy ne lássa, mikor elvágják a torkukat. Micsoda képmutatás ez, anyám! A bátyám ugyanezt csinálja. Eltanulta tőled.

Ha nekem valaha lesz libám, hagyom, hogy éljenek! Megesküszöm, itt és most az élő Istenre! Tanúm rá a kék ég felettem!

Megöl bátyám, ha elmosom a csészéd!

Nem érdekel, akkor is elmosom! Itt az ideje.

Persze nem a mosogatás érdekel. Az nem érdekel.

Inni akarok belőle.
Szabad?

Meglátogatott ma Mókus (Mailáth Mária), anyám nővére, a fia hozta át kocsival, Bubó, az unokatestvérem.

Hallotta Mókus a faluban, hogy megjött a pesti lány két macskával. A fesztiválózókkal érkezett éjszaka, kislejteményekkel.

Amúgy szerencsénk volt: mikor megállítottak a rendőrök, nem találtak drogot a kocsiban. Folyamatosak itt a razziák, és nyilván okkal. Valamitől el kell szálljon a sok bolond, aki a napot meg a technót imádja itt egy hétig, Ozorán, ami a világ szíve vagy közepe vagy szív csakrája vagy mit tudom én, hogy micsodája, ahogy ezek mondják.

Mókus itt volt akkor is a házban, amikor anyám meghalt. Igaz, akkor elsőre még feléledt az anyám! *Felsikonyálták!* Mint régen az apját! *Családunkban ez a szokás.* Tudom, hogy hihetetlen, de így van!

Mókus 77 éves, tíz évvel idősebb anyámnál. Szép asszony! Látszik rajta, hogy nem lesz rákos. Tiszta az arca. Barna, szépen ráncos bőr, félhosszú hófehér haj, hátul összefogva, egyszerű, fekete kötényruha.

Az alakja kecses, a beszéde csendes, finom. Nem látszik cigánynak. Letépte a gyűrűsujját egy lovas kocsi, mikor elakadt a jegygyűrűje. Észre sem vette először, csak percekkel később, mikor kibírhatatlanul fájni kezdett. A gyűrűsujját sajnos valaki kidobta az építkezésen. Ezért nincs visszavarrva.

Négyujjas kezével viszont végtelen bájjal fogja a csészét, arisztokraták tanulhatnak tőle. Az az ujj igazából nem hiányzik senkinek.

Macskamániás, mint én. Legalább látszik, kitől örököltem. Kisrókának hívja a kismacskákat, mint én. És tetszem neki, főleg a csillogó, szuperdesign sellőruhában, amit bankár exem New Yorkból hozott egyszer, szerelmünk hajnalán. Olvasni ő sem tud, de ő legalább sajnálja, ellentétben anyámmal, aki ugyanezt viccesnek találta.

Az ura hatvan éven át imádta Mókust, aztán meghalt.

Anyámra azt mondja, okos asszony volt, kivéve, hogy apámmal maradt, aki örök életében verte. Mókus apámat mélyen megveti, még halálában is.

Szerinte anyámnak apám előtt egy szeretője azért volt. Tizenhat éves kora előtt ezek szerint?! Meg még egy, akivel úgy soha nem jött össze, már a házasság alatt. Az a férfi, aki a szomszéd sátorból bámulta őt, epekedve, hosszú éveken át, minden búcsú alatt.

Igen, róla már hallottam.

Mégsem voltál hát olyan ártatlan, anyám, mint ahogy előadtad magad! Istennek hála!

Mókus hiába vitette haza anyámat a szüleikhez, fogadott lovas kocsi-
val többször is az urától. Ő mindig visszament végül apámhoz. A börtön-
ből átkérte magát máshová, hogy a családja ne tudja várni, mikor kijön, csak
az apám. Szadomazo viszonyban éltek le az életet. De így szerelemgyerek
vagyok legalább.

Már ha szerelem az, ha egy nő hagyja, hogy naponta meg legyen verve,
egy életen át.

Talán anyám véréből jön, hogy nyilvánvaló erőm ellenére időnként úgy
válok áldozattá, hogy már késő, mire észreveszem.

Margó mindent megtanult anyámtól. Hogy mennyi só kell a rántott hús
panírjába, meg az üzletet, amit úgy intéz, mint egy isten, és azt is, hogy ha
egy férfi megveri a feleségét, az a világ rendjébe tartozik.

Azt hiszem, több milliót keresnek néhány hónap alatt. Igaz, hajnalban
kelnek, és hajnalban jönnek meg. Ami pedig a kettő között van, az maga
az örület.

Hajnali fél négy. Felébredek anyám házában, a tisztaszobában. Fiam al-
szik, valahol egy párizsi hotelszobában. Jónás mesélte a Római-parton, li-
bamájévés közben, hogy oda viszi nyaralni a családot.

Pirkad. Az ágyban fekve sorolom magamban mindazt, amit Mókustól
tegnap megtudtam: dédanyám, a Mámi keresztneve Rózsi volt. Erdélyben
még szótt: szótteseket, szőnyegeteket, azután ezekkel kereskedett. Dédpapa
üstkovács és bádogos volt, meg a Donnál katona. Aknára lépett, a fél lá-
bát elvitte, de életben maradt. Kolompár Lajos. Egyikük sem tudott cigá-
nyul. Anyám anyai ága pedig Mailáth.

Apai ágról való cigány pereputtyom viszont a Hercegestyó nemzetség-
ből származik, és Jugoszláviából került Magyarországra, Szarkali Mihály,
a Miska Papó meg Lina Mámi (Szarkali Mária) idejében. Az ő fiuk Farkas
Mihály, az apám.

A Hercegestyókról később ezt találtam a neten egy tanulmányban:

*„A hercegestyók jugoszláviai származásúaknak tartották magukat. Ez a fel-
tevés megfelelt a valóságnak, mert a rokon- és különböző bűnözői kapcsolat igen
nagy volt közöttük.*

*Ha a hercegestyó cigányok közül egyesek súlyosabb bűncselekményeket követ-
tek el, vagy szökni kényszerültek, azonnal az akkori Jugoszláviába mentek át.
Ugyanezt tették az odaát lakó rokonaik is, akik Magyarországra szöktek.*

Egymásnak minden segítséget megadtak, nem árulták el, hogy ki, mikor és milyen bűncselekmény miatt jött át. Több olyan bűnöző is volt közöttük, akiknek mindkét országban volt felesége és családja. Ha Magyarországon követett el bűncselekményt, és kilétét sikerül megállapítani, az elfogás elől Jugoszláviába szökött. Ha ott került hasonló helyzetbe, akkor pár év múlva visszajött Magyarországra. Ilyen esetben rendszerint nevet változtattak.

Ezektől a cigányoktól nemcsak a többi cigány, hanem a bűnözők is féltek, mert rendkívül vadak és vakmerők, illetve, általában erősebb testi felépítésűek voltak, mint a többi cigány. A legveszélyesebb fegyveres bandák közülük kerültek ki.” (Szabó Patric-Hack Péter tanulmánya)

A középső szobában alszom, egy vékonyka matracon, nincs tíz centi vastag sem. Teríték rá plédet, hátha segít. Mert vacogtam minden éjszaka eddig. Luca macska is úgy bújt a takaró alatt a testemhez, teljes erőből hozzáam nyomakodva, mint aki azt kéri, hogy melegítsem, és védjem meg. Máskor ő véd engem a dorombolásával, ha túl hosszú és túl magányos az éjszaka Budapesten.

Most vakaródzik, a füle tövét vakarja egész nap, mint az istennyila, nem bírja abbahagyni! Meg az ablakból fúj az itteni macskákra, mármint az ablak mögül.

Gergő reggel azt mondja, hogy anyám ebben a szobában halt meg.

Jókor szól, már itt alszom egy hete! Talán mégsem a hidegtől borzongok éjszakánként?

Itt feküdt a középső, máskor nem használt szobában. Egy évig ette a rák a testét, majd lehunyta a szemét örökre. Mármint mindenki az hitte, hogy örökre. Jött is a halottkém autóval, és megállapította a nyilvánvalót, a halál beálltát. Majd elment.

Ekkor kezdett csak a sok rokon anyám halottas ágya körül hangosan zokogni, sikoltozni, az égre emelt szemmel, átkozva az úristent, rázva az öklüket, amiért elvette az ő egyetlen, drága Irénjüket!

Gergő, a kisunoka is itt állt az ágy mellett akkor, fehér bőrével, kék szemével, amit anyjától, Margótól örökölt, és magában, csendben annyit kért csak: „Uram, még három napot kérek.”

Vagy megijedt az Úristen az égben a sok cigány sikoltozásától, vagy a kisunoka imája hatotta meg, tény, ami tény: anyám kinyitotta a szemét, és megszólalt:

– Adjatok egy cigit!

Mókus szája szegletében épp lógott egy meggyújtva, azt gyorsan odaadta.

Élt még három napot, majd egy kórházban, miközben kisebbik fia a kezét fogta, csendesen meghalt.

Mindenki ugyanígy meséli a történetet, egymástól függetlenül. Sőt, azt mondják, ez generációk óta elő-előfordul a családjukban.

Visszahívják azt, akit szerettek, ha csak egy kis időre is. Szavuk is van rá: felsikonyálgják a holtat.

Aranka volt a testvérek közül a legszebb – folytatja Mókus a mesét, ez nem kérdés. Hanah a következő.

Egy nap Hanah férje hazajött a munkából, leült enni, szép nyugodtan megvacsorázott, majd mikor végzett a vacsorával, felment a padlásra, és felkötötte magát.

Tizenkét gyerekkel maradt Hanah magára. Jött a gyámügy, hogy elvigyen belőlük párat, de Hanah azt mondta, hogy ha csak egyet is elvisznek tőle, ő fölmegegy a padlásra, és a férje mellé lógatja magát. Erre a gyámhivatal embere elment, és békén hagyták őket.

Mókust négyévesen elvitte az anyja lánytestvére, aki gyermektelen volt és jómódú, hogy a sajátjaként nevelje fel.

Lett is jó dolga a Mókusnak, kapott finom nevelést. Mármost ahhoz képest. De örök életében hiányzott neki az anyja. Azt mondja, ez a jómódtól, meg semmitől se múlt el soha. Finom mosollyal mondja, halkán. De mosolyában ott bandzsít a sors fintora.

Mókus azzal állított be hozzám ma is: „Még annyit kéne beszélnünk!”

Nem tudom, hogy ment híre a faluban annak, hogy beköltöztem anyám házába. De mintha kidobolták volna, mindenki tudja, és jönnek sorra megnézni a cigányok, azok is jönnek és néznek, akiknek nincs itt semmi dolguk.

Néznak, bámulnak csípőre tett kézzel, szemérmetlenül. Elhalkulnak végül egy kis időre, és magukhoz képest csendben csak ennyit mondanak:

– Mintha anyádat látnám – és gyors keresztet vetnek.

– Kegyetlen!

Ezt hajtogatja Mókus is nagy meggyőződéssel kiabálva, ahogy néz engem, mert szerinte is olyan, mintha az anyám támadt volna fel, és ő ülne most itt a tornácán, fiatalabb kiadásban.

Hülyeség! Csöppet sem hasonlítunk egymásra! Ő magas volt és nagy mellű, én alacsony vagyok, feszesen domborodó kis almákkal. De a kollektív emlékezet ellen nincs mit tenni!

Ülünk a gangon, én egy billegő fapadon, Mókus egy kiszuperált karos-székben, a régi házban, ahol az enyészet mindenre rátette a kezét, és isszuk zsinórban a feketét, miközben belebámulunk egymás arcába. Elbűvölten nézem őt, ahogy ő engem.

Nem, nem hasonlítunk! De tény, hogy nem tetszhet öregasszony eny nyire, ha nem csörgedez a saját vérem benne. Nem tudom levenni a szemem róla: micsoda harmónia a ráncokban! Bele van vésve az élete a barázdákba. Elfordítom aztán a szemem, most a kertet nézem, amit felver a gaz, és Mókus mesél tovább.

Azon gondolkodom közben, hogy Mókusnak adom a kis arany fülkarikámat, úgylis újat akarok, neki meg 0.8 gramm kell még ahhoz az aranykeretes porcelánmedálhoz, amit annyira nagyon szeretne. Halott férje meg ő lesz a medálon.

Mintha minden emlékét bele tudná sűríteni a medálba, annyira vágyik rá. Aranykerettel, hát persze! Mi másban állna a múlt, bármilyen volt is, mint aranykeretben? Értem. De vajon ez a kis karikám megvan 0.8 gramm?!

Azt mondja, ne higgyek el a bátyámnak mindent, amit mond! Tudtam-e például én azt, hogy Gergő Csicskának meg Dögyszagúnak hívja az Évikét?! „Ez kegyetlen!” – hangzik az ítélet hetvenhét éves nagynéném szájából.

Bátyámnak, folytatja, két szeretője van, az egyik tíz éve, a Rita. A másik hat. Kapnak pénzt is, ami rendben van. De bátyám alapvetően gonosz, úgy, mint az apja volt, és anyám haláláig verte a feleségét, a Margitot. Akkor abbahagyta. Megvetően meséli Mókus.

Gergő örökölte a brutalitását, ami furán keveredik benne Margit finomlelkűségével. Végző soron az apám brutalitását örökölte meg Gergő, a bátyámon keresztül.

Pedig egyszer Gergő azt mondta az Évikének, a Dögyszagúnak, aki mindig meghallgatja őt, ellentétben a szüleivel, hogy nem akar az apjára hasonlítani.

Szerintem épp ezért, él benne egy kezdő homokos, egy buzi, ahogy errefelé mondják. Akiket mélyen megvet amúgy.

Gergő fehér selyeminget visel esténként a cigány bulikban. Illatozik a parfümöktől, van közte néhány eredeti is, de többségét a józsefvárosi kínai piacon vette.

Hosszú, keskeny orrú, mükigyó a cipője. Világossárga. A haját egy órán át lövi be, szálánként igazgatva el a fürdőszoba tükre előtt, zselével, mi egymással.

Fodrász akar lenni Pesten, hogy szabad legyen ettől az elmaradott kis falutól, ahol primitív népek élnek, ő így mondja. De mindenki tudja, hogy az apja üzletét viszi majd tovább Ozorán. Nincs választása.

Sorsod, drága unokaöcsém, eldöntetett, mikor megszületted. Ahogy legtöbbünké.

Mókus unokája, Muci srégen szemben lakik anyám házával, vagyis velem. Az utcán szóba elegyedünk, majd áthív magához. Elfogadom a meghívást, hisz rokonok vagyunk. Anyám testvérének az unokája: unokatesó vagy unokahúg? Kibogozhatatlan.

Körbenézek. Kívülről rozzant kissé a ház, mintha térdben rogyott volna meg, belülről viszont takaros. Pénzen kívül Mucinak igazán megvan mindene.

Lomiznak a testvérei, meg a volt férje. Németországból, az ottani lomtalanításkor elhoznak ingyen mindent, amit aztán itthon jó vagy rossz áron eladnak.

Muci ezekből a lomokból első osztályúan berendezte az otthonát. Sebb a konyhabútora, mint az enyém! Nem irigylem mégsem, mert bár tizenöt évvel fiatalabb nálam, két gyereke van, a férje elhagyta, és a kisebbik gyerek beteg. Rossz a szeme. Fáj neki az élet, a beteg lánya miatt, ezért mindig szelíden mosolyog.

Szelíd mosoly dereng az arcán, úgy néz bele a világba barna őzszemekkel, mintha épp vele szemben állna puskával a vadász. Szeretem, rögtön, a szemei miatt, és elhiszek mindent, amit mond.

Kis szökőkút csobog a nappali sarkában, mögötte a fal díszkövekkel van kirakva, a természetesebb hatásért. Titkon mindig akartam ilyen, csak féltem, hogy kiröhögnének a barátaim, meg aztán drága is, így nem veszek, pedig párologtatónak ideális lenne.

Muci házának viszont valóságos ékköve, dísze, büszkesége, és elég nagy ahhoz, hogy dominálja a kis házban az összhatást. Látja, hogy bámulom, ezért büszkén mosolyogva bekapcsol valamit a hátulján. Erre a szökőkút zenélni kezd, és szívárványos színek váltogatják a vízen egymást. Na, ez azért már sok nekem, de azt mondom, hogy pompás, amitől megnyugszik, és helytel kínál.

Rögtön kávéval kínál, ahogy ez a családban szokás. A kávé mindig jól jön, elfogadom, és máris arcul üt a következő sokk: Muci kapszulás Nespresso kávégéppel főzi a kávémat! Haljak meg, ha nem lesz ilyenem!

– Basszus, Mucikám, lenyűgöz az otthonod!

– Köszí, Tímeám. Elvagyogatok itt magamnak, csak a gyerek ne vóna beteg!

– Jaj, Muci! Értelek. Ők a legfontosabbak!

Beszélgetni kezdünk, az életről, ami rendszerint férfiakat jelent, meg gyerekeket, akik a legfontosabbak.

Ó, nem kell Ozorán a cigányok közt lenni ahhoz, hogy ez így legyen. A pesti, belvárosi kávéházakban is férfiakról és gyerekekről szól főleg a csevej. Könyvekről viszonylag ritkán.

Bátyámra terelődik a szó, a „Nagygyerekre”, ahogy itt mondják. Szerinte a bátyám és apám is gonosz. Véleményét illusztrálja is, történetekkel. Egyikben egy végzetes kölcsönügylet, másikban egy rosszul sikerült abortusz szerepel. Muci azt mondja, hogy Margit nélkül a tesóm „kódis” lenne.

Ahogy hallgatom, játszom gyermekeivel a szőnyegen. Kislánya, bár fél szeme leragasztva, meseszép. Arcát mintha rajzolták volna. A kisfiúval csendesen elvannak, jó testvérek, szeretik egymást.

Azt mondja Muci, hogy találnia kell a közelben egy jó szemorvost, mert mindent meg fog tenni a lányáért azért, hogy egészséges legyen!

Kiskorban jó eredményeket lehet elérni, ezért akárhogy is, de szerez pénzt a kezelésre!

A férfiak nem igazán érdeklődnek már, azt mondja. Elég volt bőven az ura, aki elhagyta valaki másért. Akkor fáj, de ma úgy látja, hogy nyugodtabb élete van így, a gyerekeivel. Néha magányos. Ezt azért nem tagadja. Anynyira értem, hogy szemébe nézve hullani kezdenek a könnyeim, amitől neki is persze. Itatjuk az egereket, hogy mért is pontosan, ki tudhatná. Ahogy bógünk, abban minden benne van, a hirtelen testvéri közelség, a női magány, a gyerekeink, akikért küzdünk, meg az egész élet.

Mielőtt elmegyek, karomon lévő karkötőmet odaadom Mucinak. Örül neki, pedig nem igazán értékes, vékonyka ezüstlánc csupán. De arra jó lesz, hogy kézzel foghatóvá váljék Muci számára: elfogadlak rokonnak, mert megszerettelek.

Átmegyek bátyám házába, csak Margó van otthon, jobb is, bekéretőzöm az angol WC-jükbe. Itt legalább van, igaz, lehúzni bajos.

Ülök aztán a konyhájukban, kapom rögtön a kávé, kérés nélkül, úgy, ahogy szeretem, tejjel, cukorral, már ott is van az asztalon, mit tehetnék, megiszom, a századikat ma.

Kérem, hol a tesóm. Valahol csavarog, őt nem érdekli, merre! Á! Szóval a szeretőjénél van. Melyiknél, a réginél, vagy az újnál? Ezt mégsem kérdezhetem meg, hát megkérdezem, amit lehet.

– Nem érdekel?

– Nem, Tímeám! Legalább egy kis nyugtom van! Nem igaz? Amíg mellettem alszik el, mellettem kel fel reggel, a többi mit érdekel engem?!

– Értem.

– Az üzlethez egyik kurvája se ért! – vált át hirtelen kiabálásra az eddig indokolatlanul szelíd Margó. – Nincs igazam, Tímeám?! Engem nem cserélhet le! Ezt egyik se csinálja utánam, amit én a kockás füzettel napról napra megteszek neki!

– Ebben biztos vagyok, Margit! Mondják sokan, hogy kódis lenne nélküled!

– Hogy kódis lenne nélkülem, azt nem tudom, Tímeám. De hogy együtt teremtettük meg azt, amink van, abba' biztos lehetsz! És a te tesód, Tímeám, megmondom úgy, ahogy van, ne is sértődj meg ezen az igaz szón: Nagyravágyó! Már ne is haragudj' érte! Mindig többet akar! És ez az én szerencsém, Tímeám!

– Értelek, szívem. És igazad van: ezt nem csinálja utánad egyik nő se. Te irányítod a birodalmat, Margó!

Felnevet dallamosan, mélyen.

– Ne túlozzunk. Az anyukád tanított mindenre. De az is igaz, hogy mára túlnőttük azt a szintet. Jól jön nekem, hogy közigazgatási szakközepet végeztem.

– Naná! Gergő is leérettségizik, ugye?

– Nem mernék esküdni rá, de én nagyon szeretném, Tímeám.

– Én is, Margó!

– Beszélj a Gyulával, őt kell meggyőzni. Mer' tudod, ő azt mondja, minek az iskola, ide ész kell, nem papír. Neki sincs papírja, mégis boldogul. Ő ezt mondja.

– Boldogul, mert te itt vagy.

– Meg kell adni, hogy a Gergő mindent megtanul tőlünk! Tudni fogja azt, ami az üzlethez kell.

Bekiabál valaki az udvarról.

– Itthon vagy, Margit?!

- Itt vagyok, Juszti, gyere be!
– Láttam, hogy elment a Nagygyerek. Gyere, sütök neked cukkinis palacsintát!
Margit kissé szégyenlősen felnevet, mint akit rajtakaptak valamin.
– Nahát, Tímea, most már ezt is tudod! Mikor a fiúk elmennek a bányába, mi, lányok összejövünk, és olyat főzünk magunknak, amit ezek meg se esznek! Ha a Gyula meglátná, mit eszek, azt mondaná, nyúltáp.
– Imádom a cukkinit, én is kapok?
– Hát, ha jó leszel, és nem szólsz a tesódnak, esetleg... megkínálunk – válaszolja nevetve.
– Vega palacsinta mint lázadás?! Margitkám! Ez nekem túl ártatlan. Iszunk is valamit?
– Ihatsz, Tímeám, de én nem kérek alkoholt. Valójában rühellem.

Este otthon, a gangon dohányzom. Amúgy nem cigizek, most is csak azért, hogy jobban hasonlítsak anyámra. Szerintem ugyanezt csinálta eszténként, itt. Úgy, mint én most.

Tudni akarom, milyen érzés volt.

Csupasz villanykörte ég felettem, jönnek rá a bogarak, de a füsttel távol tartom őket, így egyméteres körben köröznek körülöttem. Nézem a bogarakat, kissé tompa aggyal, révedezve, mikor látom, hogy a gang párkányára tett poharam karimáján két milliméteres, kis fekete pók szaladgál függén. Beleesik mindjárt a kávémba! Pedig ez ma az utolsó.

A kávét is sajnálnám, a pókot is. Fogalmam sincs, hogy melyiket jobban. Lesöpöröm ujjammal óvatosan, mire ő függén pókhálót ereszt le ujjamon, és a végére menekül. Ügyes trükk, elismerem, és így könnyedén teszem arrébb, a saját hálójánál fogva. Aztán mégis megosztom vele keserű italom, elé cseppentek ujjam végéről egy csepp kávét, hadd kóstolja meg. Anélkül, hogy belehalna. Belehalni én fogok, ebbe a rengeteg kávéba, sírfeliratomon nyilván ez áll majd: „Sokat élt, sokat kávézott, nem bírta a szíve, nyugodjék békében!”

Hallom, ahogy nyílik a vaskapu, látogató jön. Macskáim, akik eddig is éberren lesték, honnét leselkedhet veszély ránk, pánikban menekülnek be a szobánkba. Abba, amelyikben először halt meg az anyám. A pókocskák sokkot kapott a kávétól, mióta óvatosan beleivott, nem mozdul. Megmérgeztem.

Gergő áll előttem, selyemingben, nyalkán. Kedves, alig bárgyú mosolyát nézem, de közben azt is látom a szemem sarkából, hogy pókocskák lassan

mászik tovább. Közös kávénk után barátok lettünk, ezért Gergőt arrébb terelem, még mielőtt egy elegáns mozdulattal rátenyerelne és szétlapítaná.

Ülünk a matracomon ketten, törökülésben, egymással szemben. Gergő kivételesen nem mosolyog. Figyelmesen néz a szemembe. Luca a szék alá bújt, egy lelógó ruhám eltakarja, onnét les minket. Látott az életből kóbor macska korában eleget ahhoz, hogy óvatos legyen. Bodza bátrabb, nálam nevelkedett, nem fél az emberektől. Ő a matrac sarkán mosakszik, nyugodtan.

– Tudod te, Tímeám, aztat, hogy ma van négy éve, hogy édesanyád meghalt?

Csend ül közénk. Hallani, ahogy Bodza nyelve a szőrét súrolja.

– Nem tudtam. Igazság szerint... nekem pár nap múlva szóltatok... így nem maradt meg a dátum a fejemben.

– Pont ma négy éve. 2008. augusztus 13-án halt meg.

– Gyűjtsunk gyertyát? – kérdem bizonytalanul.

– Erre gondoltam én is!

– Láttam a szekrény aljában teamécsest! – élénkülök meg.

– Nekem van otthon néhány szebb, áthozom őket, jó? Megvársz, Tímea?

– Persze hogy megvárlak. A többieknek ne szólj, oké?!

– Ahogy akarod, Tímea. Ha így akarod, legyen így.

– Siess!

Kotorok a szekrényben, és arra gondolok, hogy ez tetszene anyámnak. Az, hogy kedvenc unokája és elkallódott leánya gyertyát gyűjt halála évfordulóján. Ez ízlése szerint való volna. Második halála évfordulóján, úgy értem.

Az első emlékére meggyújtok egy gyertyát egyedül, itt a szobában, ahol meghalt és föléledt.

Anyám, egy életed volt, két haláloed. Kivételes vagy.

– Tímea! Azt mondtad, hogy megvársz! Elkezdted nélkülem?!

– Neeem! Kipróbáltam csak, hogy égnek-e egyáltalán! Ki tudja, mióta porosodnak a szekrényben.

– Ja, jó. Énszerintem a temetőben kéne, ahol pihen!

– Persze! Menjünk.

Sötét van teljesen, mikor Gergő leállítja a kismotort, a temető kapujánál. Ez jó, és nem azért, mert szépen világítanak majd a gyertyák a sötétben, hanem azért, mert Gergőnek nincs jogsija, túl fiatal hozzá. Nem kéne a túl aktív ozorai rendőrökbe belefutni ma éjjel.

Szemerklél az eső, leverte a port az út szélén. Tömény körülöttünk a rózsza, azalea, hortenzia illata. Az esőtől életre keltek az esténként amúgy is

intenzívebb virágillatok. Orromon át az agyamig hatol a temető isteni szaga. Beszippantom, leszívom a tudómba, és arra gondolok közben, hogy ez az illat bizonyára kellemesen elringatja a holt lelkeket. Sötét lombok hajolnak felénk az út túloldaláról. Kutya ugat távolabb, bent a faluban.

Közvilágítás nincs, puha sötét ölel körül minket. Gergő a telefonjával világítja meg a lépcsőfokokat, amelyek a kriptáig vezetnek. Kiveszi a kulcsot a zsebéből, halkán fordul a zárban. Karbantartják ezek szerint.

Megcsap a meleg levegő, ami az ajtón kiárad. Rosszabbra számítottam: porra, és halálszagra. De itt tisztaság van, alig hervadó virág a vázában, cigarettacsikk egy kávéscsésze alján. Kávészacc egy másikban, a kisasztalon.

Fehér porcelánangyalkák lógnak horgászdamilra fűzve a kriptá tetejéről, van itt hegedülő, trombitát fújó, virágcsokrot ölelő puttó is.

A kék madárkás üveg szélcsengő ezüstös hangot ad jöttünkre. Üdvözl minket, mintha csak hazaértünk volna. Rengeteg a művirág is az igazi mellett, fehérek mind, de változatosak. Élőnek tűnő is akad bőven, el kell ismernem. Egy futóvirág zöld levelét végül megfogom, mert nem tudom eldönteni, igazi-e. Leégett gyertyacsonkok körös-körül a földön. Látszik, hogy rendszeresen kijárnak.

Középen, egyméteres képkeretben kinagyított fotó: apám átfogja anyám vállát. Belenéznek a kamerába.

Anyámon színes, rózsás, hosszú cigány ruha van. Haja egy copfban előre lóg, leér a dereka alá. Apám sűrű zakót visel, ami nem ér össze gömbölyű hasán. Kövérek arcán csiknyi száj, csik szemével nem sok jót ígér a világnak, amelyet gyanakodva méreget. Anyám kissé oldalra billenti fejét, szeme teli játékos, okos szelídséggel. Ugyan mit szerethetett a meleg szívével brutális apámban?

Látszik a képen, hogy ki az úr a házban. Apám pökhendi tekintete nem hagy kétséget efelől. Az nem látszik viszont, hogy minden munkát anyám végez el. Az sem látszik az aranyrámás képen, hogy anyám verését apám csak akkor hagyta abba, mikor az agyvérzése után nem tudott többé ütni.

Jellemző rá, hogy vértolulás vitte végül el. Bővérű volt az élete, és ez lett a halála is.

Állítólag azért verte meg minden nap anyámat, hogy az biztos legyen a törődésben. Az volt! Ez a szó szerint is fojtogató szerelem fogva tartotta őt egész életében.

Delfines szélcsengő is van. Üvegelfinek úsznak kéken a kriptá levegőjében. Az alattuk lógó csengőkbe ujjammal belefésülök, hallgatom aztán lágyan csilingelő hangjukat.

Emlékszem, hogy cigány anyám és a bankár szerelmemmel azonnal hangot talált. Értették egymást, fél szavakból. A két zseniális üzletember, csak összenevettek mindenben.

Nagyobb volt közöttük a harmónia, mint köztem és anyám között, vagy akár bankárom és énközöttem. Közel álltak egymáshoz.

A két hazardírozó lélek, akik egész jól éltek abból, hogy felette álltak a környezetüknek.

Gyuri nagyon akarta, hogy anyám jósoljon neki. Anyám nevetett, majd kezébe vette az ápolt, fehér, pedikűrözött bal kezét, az ujjak végén szabályos kis félhold körmökkel. Nézte, nézte, sokáig nézte, majd megszólalt:

– Nem mondom én neked, Gyurikám, semmit. Jobb, ha nem tudod előre a sorsodat – bűgta mélyen, kissé baljósan.

– Ez mit jelent, csak nem valami rosszat?!

– Dehogyan mondom én ilyet! Mindenkinek jobb, ha nem tudja előre a sorsát! Így van ez, nem igaz? Élvezed, fiam, amid van! Mert nem tudni, meddig ad jó szerencsét az isten! Ez mindannyiunkra igaz! Csak hogy jól értsük egymást.

Megdördült ekkor a nyári égbolt, összecsúszó felhők csattogtak az égen, amiben az volt csak fura, hogy nem esett, és vihar sem volt felettünk, de még csak a közelben sem. Távoli égszakadás robaja érhetett hozzánk el váratlanul, nagyon távoli, mikor anyám befejezte a mondatot.

Akárhogy is, összeresztünk mindannyian. Még anyám is.

Gyuri hazafelé, a hatalmas Volvóban azt mondta, hogy anyámnak volt annyi esze, értelmiségi asszony lévén, hogy ne bocsátkozzék konkrétumokba. Olyan volt, ösztönösen, mint a delphoi jóskok: homályos, ám elgondolkodtató.

Nem akartam kedvét szegni azzal, hogy szerintem kellő konkrétsággal azt mondta, hogy vigyázz, fiam, balszerencse vár rád! Annyi eszem meg nekem volt, hogy csöndben maradjak.

Mégiscsak anyám lánya volnék!

Gergő visszajött, a temető rácsos konténerébe dobta a hervadó virágokat, kiöntötte a csészéből a csikkeket. Mindezt a vaksötét temetőben! Ki gondolta volna, hogy ilyen bátor fiú az én unokaöcsém.

Kirakunk mécsesekből egy hatalmas szívet, közepére tesszük a gömbölyű, fehér díszgyertyát, amit Gergő otthonról csórt. Meggyújtjuk egymás után mind. Kint a nyolc lépcső összes fokára teszünk szélről egyet-egyet, azokat is végiggyújtogatjuk. Ég vagy harminc gyertya végül, lobog a láng-

juk a sötétben. Olyan szép, hogy sírni tudnék. Ha tudnék. De nem tudok, csak elfutják szemem a könnyek, legördülni nem képes egy sem. Mintha azért, mert a gyertyák fénye megidéz bennem egy másik halottat is. Sokat gubbasztottam így, bámulva a kis lángokat szobámban, Marco halála után. Lehúzott redőnyök mögött gyászolva őt.

A lelki üdvéért imádkoztam. Mondtam a magamét az Úrnak! A kárhozat ellen tettem tanúságot, kegyelmet kértem bűnös lelkének, és úgy éreztem, hogy ehhez sok-sok gyertya kell! Lásd meg, Uram, pislákoló lángjaim, néz a szívembe, és hidd, amit látsz, hidd el kedvemért a hihetlent: Marco jó volt! Üdvözlőnie kell!

Gergő szipog mellettem, megfogom a kezét. Nézek rá, ő soká néz csak vissza.

– Örülne, Tímea, ha ezt látná.

– Látja.

– Látja?

– Nem kérdés.

– Akkor jó... Neked elhiszem.

– Tudod, ilyen szépet ezer éve nem láttam már.

– Imádkozzunk?

– Nem tudok.

– Majd én mondom előre a szöveget.

– Oké.

– Mi atyánk, ki vagy a mennyekben.

– Mi atyánk, aki ott vagy a mennyekben.

– Szenteltesék meg a te neved, jöjjön el a te országod.

– Legyen meg a te akaratod, de néha az enyém is.

– Néha az enyém is – neveti el magát Gergő. – Miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is.

– Főleg itt, Uram. Ámen.

– Ámen.

– Bocs, Gergő. A saját szavaimmal szoktam imádkozni.

– Hát ez az ima nem így van, az egyszer biztos, Tímea! De tetszett! Mamának is tetszene!

– Akkor jó. Gyere, menjünk haza.

– Elfújom bent a gyertyákat.

Hazafelé a kismotor hátsó ülésén valamiért egyre csak azt a sort ismétlgetem Weörestől, hogy ködben a templom dombja, villog a torony gombja, gyors záporok sötétben, szaladnak át a réten.

KÚT, PIHENŐ

ötven múltam
már nem sietek leporolni fenekednek a széket
nem zsonglőröködöm a tálca süteménnyel
nem ugrok elsőnek mosogatni
nem szabadkozom hogy így nézek ki és
helyén kezelem ha szembedicsérnek
nem hazudok hogy bárki boldog lehessen
nem igyekszem oda ahová mind aki számít
nem versengek a ház legjobb futója címért
húgyért-szarért nem adom a lelkem
húgyért-szarért már semmit
gyakran tévedek
gyakran késem fontosnak nevezett helyekről
fontosnak nevezett találkozásokról
gyakran érzem hogy semmit nem tudok
de mivel óvakodom a túlzásoktól inkább így mondom:
szinte semmit nem tudok és
nem akarlak meggyőzni erről a kevésről
nem mondom hogy nem vágyom a boldogságra
voltam már boldog tudom mire vágyom
(többre mint megfogódzni egy sörösüveg nyakában)
de
nem akarom hogy jó vége legyen az egésznek
amíg e három dolgot nem tudom legalább
mi a vég
mi a jó
s az egész

LISA CAIRN

már úgy vagyok hogy annak hiszek aki
dadogni tud csak önmagáról
ha egyáltalán
Lisa Cairn nem akar történeteket mondani
Lisa Cairn nem akarja elmesélni hogy szerinte
– Lisa Cairn szerint – kicsoda Lisa Cairn
Lisa Cairn közelében nem érzi magát biztonságban az ember
Lisa Cairn sem érzi magát biztonságban Lisa Cairn közelében
de ez csöppet sem zavarja Lisa Cairn-t
bár látszólag zavartan röhögcsél azt a benyomást keltve
hogy kicsit butácska
pedig miattunk szégyelli magát Lisa Cairn

ezek miatt a nem releváns szavak miatt:

én

te

ő

ezek miatt a nem releváns kérdések miatt:

tudsz kötődni Lisa?

tudsz elengedni?

tudsz?

kötődni?

elengedni?

miféle

szavak

ezek?

most mondjak erről egy történetet
attól függően derűset vagy keserűt
hogy ma épp mi történt velem?
holnap egy másikat?
melyik lesz igazabb? tudok? kötődni?
elengedni? ki? én?
Lisa Cairn
?

nevet nevet...

„just life happening”.

A MEGLEPETÉSEK KORA...

a meglepetések kora úgy kezdődik
hogy megjön a kisöcsénk és mi
ugyanúgy behúzzuk szemünkbe a sapkát ugyanúgy grimaszolunk
és pörgünk a tengelyünk körül mint azelőtt
de már nem nevetnek
ehelyett azt mondják halkán
fiam ne butáskodj

úgy folytatódik hogy az arcunkba hulló hajat
valaki hirtelen hátrasimítja szemünkbe néz
azt mondja szép

majd pár év múlva ezt a szép szemet kerülni kezdik
nem néznek bele inkább kicsit lejjebb talán a vállunk mögé
megfordulnánk hogy lássuk mi van de egyfelől nem lenne ildomos
másrészt jól meglepődnénk akár volna ott valaki akár nem

lassan beköszönt a meglepetések nélküli kor

egy viszonylag tágas lakásban élünk a nappali egy adott pontján
néha kidugjuk fejünk ha a látványt kitakarja
egy-egy görgős szekrény óriáskígyós terrárium könnyező pálma
amit jobbról-balra majd vissza – aztán már összevissza
tologatnak előttünk
a vízszintesek szigorú törvénye szerint

azt mondják majd öregkorban
amikor cserbenhagy a test
a legmerészebb pillanatban rogyan meg a térd
s nem jut eszünkbe annak a nagy szent micsodának a neve
amit évekig kutattunk
talán akkor
szintet lépünk
vagy bukunk.

JÁRATOK

nekem nyóc neked rózsadomb
nekem krumplis-
tészta neked kacsacomb
nekem a bieber neked a buber
nekem a festő az aki átver
aki méregdrága kontár
és rátámad a mamára
neked az aki skiccel
krokizik egy halom pénzt
elkölt
de végül bejut a moméra
nekem a mentett
neked a fajtiszta
neked a főszerep
nekem a statiszta
neked a lévistrausz
a néprajztudós
nekem a gatya
nekem a valóság a show
neked vallás
filozófia
neked zene füleidnek
nekem füst a tudómnnek
a szimfónia
neked a rimbaud
nekem a rambo
nálad a szellem
diadalt arat
előlem hanyatt-
homlok menekül
neked fehér lepelben
nekem lepedőben

SZAVAK EGY JÚLIUSRÓL

erős a zöld már felkúszott
a füvektől a fák tetejéig
éber vagyok egyre ügyesebben
cserkészem be és ejtem el
a hangulathordozó tényeket

gomolyfelhőket oszlat a szél
eszembe jut hogy éveken át
reménytelenül szerelmes voltam
a Következő Alkalommal nevű
vidáman nevetgélő lányba

kupadöntő és befőtt után
csöndesen szunyokál a kert
pihenj most te is érzem
madár helyett egy vitorlázógép
köröz a türelmes égen

a mi létránk nem ér fel az égig
csupán a barackfát támasztja
valami bizalmas édességet
mégiscsak nyújtva mindazoknak
akik időnként felkeresnek

pók mereng a fénynyaláb mögött
lehet hogy megint késik az est
egy régi bányászdalt énekelünk
apatenor és fiúbariton
kijön anyám barackot szedni

Ménes Attila

UGRÁS

REGÉNYRÉSZLET

A Gólyakalifa teraszán ülök, az asztalom üres. Van a szatyromban fél flakon Duna–Tisza-közi rizling, de abból csak óvatosan kortyolhatok, mert ha a pultos észrevenné, patáliát csapna. Az utcát figyelem. Minden ember olyan különös. Volt egy álmom, amiben anyám teljesen más nő volt. Sokkal idősebb, ősz, festetlen hajú, festetlen körmű, ráncos, hánCBSBŐRŰ paraszt-asszony, és én hozzábújva éltem. A szaga is teljesen másmilyen volt, levedulás babaszappanhoz hasonlított. Van pénzem, súgtam neki. Már rendes ember vagyok. Megváltoztam, anyuka, mondtam, és ő megsimogatott.

Gyorsan meghúzom a flakont, a bornak söríze van, mintha belehugyozott volna a bagoly. Biztos több szőlőt raktak bele a kellenél. Régebben, ha volt pénzem, chardonnay-t ittam itt, azelőtt meg volt egy száraz toka-ji boruk, de a fajtája nem jut eszembe. Sok betegséget meggyógyították ezek a borok, amelyeket itt ittam. A savtúltengésemet meg a refluxomat például. Ezek az ócska borok megszüntették a túlzott sósavtermelést, amit orvosi műhiba okozott kissrác koromban. Ezek a félig tablettás borok mindig is az egészségemet erősítették. Enyhítették a depressziómat is.

Bódog barátom legegyszerűbb közlései is inkább kérdésnek hatnak. Míg beszél, lesüti a szemét. Ha én mondok valamit, óvatosan fürkészi az arcomat, mintha attól tartana, hogy be akarom csapni. Gyakran kér arra, hogy ismételjem meg, amit az imént mondtam. Ezekről az állandó visszakerdezésektől, amelyek újabb és újabb kérdő- és visszakerdő mondatokat fialnak, külső szemmel kicsit vontatottnak tűnhet a beszélgetésünk. Ez minket nem feszélyez. Ha valamelyik megfigyelésemet vagy gondolatmenetemet fejtegetem neki, amúgy is hajlamos vagyok rá, hogy újból és újból apró bővítésekkel mondjam el, amiről éppen szó van. Így, minden gondolatsor tízszer, tizenkétszer is elhangzik, és a végére teljesen más jön ki belőle, mint amit eredetileg mondani kezdtem. De ez természetes. Végül Bódog bólint, hogy megértette, és akkor mehetünk tovább.

Beatrixot viszont halálra idegesítették az állandó önisméltésem. Azt mondta, ezzel őt ki lehet üldözni a világból, és már akkor felfogta, miről van szó, amikor legelőször elmondtam. Én viszont nem voltam teljesen biztos

ebben, hanem ezer százalékra vettem, hogy a felét sem értette meg. Amennyiben vissza szeretne jönni hozzám, ragaszkodom ahhoz, hogy többször is figyelmesen hallgassa végig, amit mondok, gondolja rendesen át, és mondjon rá valamit. Mindegy, mit, csak ne azt, hogy erről már beszéltem vagy százszor. Beatrixot idegesítette, hogy egyfolytában csak fekszem és beszélek, de semmit sem csinállok. Vagy elmegyek csavarogni, és közben, szerinte, teljesen elmebeteg dolgokon gondolkodom. Mielőtt villanyszerelő Gusztival megszökött, az bosszantotta fel, hogy szomorú vagyok. Mások, az óvónő kollégái a férjükkal eljártak táncolni, moziba, wellnessezni, csupa vidámság az életük. Én nem csinállok soha semmit, csak folyton ígéretetek. Majd minden megváltozik, mondtam neki. Legyen egy kicsit türelmes, és legfőként higgyen nekem. De velem amúgy sem lehet megjelenni, mondta, mert bárhol is vagyunk, teljesen elmebeteg módon viselkedem. A többi kolléganő férje mind vállalkozó. Jól élnek. Egy férfinak nem olyan nehéz meggazdagodnia, ha igazán akarja. Hiába mondtam, hogy soha nem akarom meggazdagodni. A gazdagokat utálok, és a gazdagságnál sokkal fontosabb, hogy az ember tudjon sokat pihenni. Ezt a véleményemet a hallgató Skarufával is megosztottam. Fontos, mondtam neki a szeméttárolóban, hogy az ember folyamatosan pihenjen. Ez persze elérhetetlen vágyalom. Engem is elcipel az anyám az összes fasiszta hivatalba, ahol totálisan lefárasztanak, és a lelkembe taposnak, mondtam Skarufának. Neki is bele kell másznia a konténerbe, hogy összetömörítse a szemetet, tudhatja, miről beszélek. A folyamatos pihenés az egyetlen lehetséges reakció a társadalom zsarnokságára. A társadalom elvárja és rákényszeríti az egyedre, hogy folyamatosan dolgozzon és gazdagodjon. Munkaállam. Szálasi Ferenc találmánya. A rövid pihenőt ugyan hallgatólag eltűri a társadalom, de szigorú időkorlátok közé szorítja. Mechanikus ismétlődések láncolatává teszi a pihenést, és nem bízza a lélekre. Mindenféle kibúvót, lopott perceket, titkos, illegális pihenést súlyosan büntet a társadalom. Szerintem hamarosan bevezetik a személyi ellenőrzést, mondtam Skarufának, elektródákat ültetnek az agyba, és ha ledőlnél pihenni, elég a szándék, máris áramütést érzel a hipotalamuszodban. Elsötétül a világ, mondtam Skarufának. Felállsz a szék-ből, vagy fölkelsz az ágyról, mint egy robot, és nekiállsz dolgozni. Nem tudom, van-e bármi, amit jobban gyűlölnék a munkánál, pénzkeresésnél. Viszont pénzt keresni *muszáj* lenne. De a pénz szerepét minimálisra kell csökkenteni az emberi életben. Skarufa egyetértésének jeleként a konténerbe köpött. A magam részéről, mondtam Skarufának, el tudok képzelni egy

Kékestető méretű máglyát, amelyen a világ összes készpénzét, bankkártyáját és részvényét elégetik.

Jó lenne ugyanezt majdnem szó szerint elmondani Körössényi Antalnének is a munkaügyi hivatalban. Erre ő persze megint azzal jönne, hogy meg kell változtatnom az életfelfogásomat. Anyám mélyen egyetértene velem. Ezt többször is kihangsúlyozná. Egymás szavába vágva bizonygatnák, hogy teljesen máshogy és másról kellene gondolkodnom, bár azt nem részleteznék, hogy mégis miféle irányban kéne elkezdenem ezt a gondolkodási manővert. Hogy hol kezdjem el ezt a másféle gondolkodást, és hol fejezzem be, amikor végül tovább változnom már felesleges. Ki mondja meg, és milyen alapon, hogy most már jó vágányon haladnak-e a gondolataim, vagy sem. Helyénvaló dolgokról gondolkodom és beszélek-e, vagy se. Körössényinének csak annyit tudnék válaszolni, hogy két pont között a távolság folyton módosul. Van, hogy két pont között egyáltalán nincs távolság. Ilyenkor a két pont egy és ugyanaz a pont. Two in one. Máskor meg a két pont közötti távolság végtelenül nagy, nem is ugyanannak az univerzumnak a részei, lényegüket tekintve mégis szoros kapcsolatot tartanak. Mire Körössényi Antalné Ibolya, az ügyintéző elkezdene vádaskodni, hogy már megint verben forog a szemem, és egyáltalán honnan veszem a bátorságot ahhoz, hogy itt üvöltözzek velem. Éppen övele! Hogy kioktassam őt, mondaná. Aki pedig csak jót akar nekem. Az én ügyemet szeretné már egyszer s mindenkorra elintézni és megnyugtatóan lezárni. Azt nem tudja megoldani, hogy napi huszonnégy órában egyedül az én dolgaimmel foglalkozzék. Az én idióta beszédemet hallgassa. Magam is láthattam, odalenn az ügyféltérben egy gombostűt nem lehet leejteni. Már hallani is lehet, ahogy az ügyfelek zúgolódnak, mert ő másfél órája mást sem tesz, mint hogy ezeket az én ügynevezett teóriáimat hallgatja. És ezek a teóriák egytől egyig sületlen badarságok, és ez már számtalan év óta így megy. Ő megpróbálja elmagyarázni nekem, hogy így nem mehet tovább. Nekem teljesen meg kell változtatnom a felfogásomat. Ekkorra az ügyintézőnő, Körössényi Antalné már a sírás határán állna, sőt egy pillanat múlva át is lépné ezt a határt. Eltörne a mécses. Fél pillanattal később viszont már anyámhoz kezdene el beszélni. Abból egy kukkot sem értenék, csak azt érzékelném, hogy nagy egyetértésben folyik köztük a szó.

Úgy érzem, valaki áll a hátam mögött. Elhessentek egy legyet a poharamtól. Megfordulok. Nem áll ott senki. Piszkosak a körmeim. Hosszúak is. Nem szeretem, ha piszkos a körmöm. Egy gyufaszállal pucolgom. Az ember abból a valóságból szívja föl a kérdéseit és válaszait, amelyben él, és

ezek a kérdések és válaszok is az átélt valóságra vagy a képzelet világára vonatkoznak. Egyedül azt nem lehet tudni, melyik kérdéshez melyik válasz tartozik. Kizárólag a kérdéseinkben rejlő bizonytalan feltevésekben hisztünk, mondtam Skarufának a szeméttárolóban. Már ha egyáltalán hinni akarunk bármiben is. Mindig elhatározom, hogy viszek Skarufának pár szem sajtos pogit a fornettiből, de sosem jön ki úgy a lépés. Egyes lakók kitesznek neki a kukára kenyeret, Ráma margarint. Skarufának ez több, mint elég. Azt hiszem, Skarufa egyáltalán nem is eszik, és az ételadományokat mind patkányfogásra használja. Tervezek egy beszélgetést Skarufával a két-féle véletlenről. Ugyanezt a beszélgetést elképzelem Körössényi Antalnival is a munkaügyi hivatalból. Nincs teljesen valószínűtlen véletlen. Csak kevésbé valószínű vagy elképzelhető és valószínű véletlen lehet. Fel kell világosítanom Körössényiné Ibolykát a váratlanul bekövetkező, illetve várt, sőt követelt véletlen szerepéről. A véletlen túlzó foka a lottóötös vagy a visszatért szerelem. Féreg jár a szívemben, beteg vagyok, mondom majd Skarufának a szeméttárolóban. Igen, válaszolja erre Skarufa. Meg kell barátkoznom a gondolattal, mondom majd Körössényinének, hogy irreális vagyok. Skarufa megtörli az orrát a koszos ujjával, és grimaszt vág. Próbáld meg irányítani a sorsodat, ezt fejezi ki a grimasz. Sodor majd nekem egy cigarettát. Körössényiné viszont a körmeivel dobol az asztalon. Ha lesz elég borom, viszek Skarufának. Ugyanúgy a tablettás rizlinget szereti, mint én. Akkor majd a barátságunk elmélyül. Ami most a szatyromban van, az nekem is kell.

Nagy teherautók túlkölnék a Gólyakalifa előtt. A teraszon ülök. A reggeli alkoholisták már kikoptak, a délutániak majd eztán jönnek. Ha egyenesen magam elé nyújtom a kezeimet, látom, hogy rezzenetlenek. Akár egy percet is eltöltök így. A teherautók a szomszédos üres telekre hordanak gépeket, szerszámokat meg építési anyagot. Újabb teherautók érkeznek, betonkeverők. Mindenféle sisakos munkások teremnek elő a föld alól, és hamar kordonokkal meg bádogemelvényekkel vonják körbe a szomszéd telket, ne lehessen látni, min ügyködnek. A Gólyakalifában lézengő vendégek és a pultosnő karba tett kézzel mind kinn állnak és nézik, mint lesz építési terület a szomszédos üres telekből. Úgy látszik, eljött a nagy építkezések korszaka. Mindenhova kell egy nagy épület. Házak tucatjai, ezrei. Utacákat találnak ki az emberek. Az úttestre zebrát festenek, hogy törvényesen közlekedhessenek.

A sisakos munkások nekilátnak, hogy felépítsenek egy darut. Olyan, mint egy gyorsított felvétel, a daru máris szárba szökken, embermagassá-

gúra fejlődik. Iszonyú és brutális a munka világa. Ha ott állnék ezek közt a sisakos, overállos munkások közt a napon, és nekem is irányítanom vagy cipelnem kéne, abba belebolondulnék. Negyedórán át azt figyelem, hogy erőlködnek nyolcan egy acél keresztrúd beépítésével. Bármilyen egyéb munkába is gyorsan belehalnék, de a fizikai munkába azonnal, külsérelmi nyomok nélkül. Munkatagadó vagyok. A munka a halál egyik kifejező ábrázata. Ezt elmondtam anyámnak. Életigenlő, munkaellenes felfogást képviselek. Erre mondta anyám, hogy a munkaügyi központban ki se nyissam a számat, ha jót akarok. Körössényi Antalné Ibolyka azonnal hívná a fogatlan biztonsági bácsit, a festett hajút. Munkagyűlöletem értő koromban gyökereszik. A napközis tanári időkből. A hat hónapos munkaviszonyom végére a napközis tanári kínszenvedés kifejlesztette bennem az abszolút munkatagadást, így foglaltam össze tömören feleségemnek a munkához való negatív viszonyomat. Ebből veszekedés lett. Beatrix a végén elsírta magát, hogy ő csúnya, és a férfiak keresztülnéznek rajta. Ezt azután mondta, miután elszívott egy fél doboz cigarettát a konyhában. Átöleltem, hozzáguggoltam, simogattam gömbölyű idomait, és többször is elmondtam, hogy gyönyörű. Arra kértem, hogy táncoljon nekem, ahogy szokott, mikor jó a kedve, de nem táncolt. A tánca kedves és szép emlékeket gerjeszt bennem, a gyönyörű rengő húsa, ahogy hastáncot lejt a kedvemért az előszobán át a konyháig. Azt mondta, hogy túl kövér, és hogy nincs pénze új ruhára. Mindent kihízta. Egy nyári blúzt és szoknyát szeretett volna kapni. Ez így nem élet, mondta. Tárgyilagosan azt válaszoltam, hogy persze, lesz sok pénzünk, kap új ruhát, cipőt is, meg mindent, a szekrénybe se fér majd bele. Csak várjunk még egy kicsit, legyen türelemmel. Utaltam rá, hogy nagyobb összeget várok valahonnan. Ez persze nem volt igaz, csak azért találtam ki, hogy felvidítsam. Az ő szülei minden kapcsolatot megszakítottak velem, mondta, a pincefalusi eset miatt, ahol a nyaralójuk van, ahogy én ott viselkedtem. Az apjával csak egyszer találkoztam, akkor is majdnem megvert. Üvöltözött velem. Onnan tehát nem jöhetett pénz, és Beatrix semiféle törekvést nem látott az életemben, ami pénzt eredményezhetne. Nincs pénz itthon, mindig ezen sopánkodott. Menj el dolgozni, mondta. Az ő óvónői fizetéséből szerinte nem tudunk megélni. Nem tud eltartani engem. Különben is én vagyok a férfi.

Esetleg apámtól szerezhetnék pénzt, gondoltam akkor. Persze, ahhoz előbb ki kellene nyomoznom a címét, amit anyám gondosan titkol előttem. Beatrix szerint nem lehet egy életen át segélyekből megüvegtetből tengődni. A feleségemnek, ha vissza akar jönni, meg kell értenie, hogy je-

lenleg nincs otthon pénz. Lesz pénz, de most nincs. Így vagy úgy kerül anynyi, amennyiből kényelmesen kijövünk, a boldogság meg amúgy is ingyen van. Korábban ebből mindig veszekedés lett, és a többi óvónő férjének a felemlegetése. Ezek a csodaférfiak mind egy szálíg vad karrieristák, és kiválóan boldogulnak az üzleti életben. Beatrix akkor sírt a legjobban, mikor egyszer véletlenül elköltöttem a kontaktlencsére félretett pénzcsekjét. Nem tudtam, mitől dagad annyira a polcon a *Száz év magány*. A *Száz év magány* egy köteg ezrestől dagadt, és én azt valahogy elköltöttem. Elittam azt a pénzt a *Száz év magányból* a Gólyakalifában, és amikor a feleségem észrevette, sírni kezdett. Éreztem, hogy bocsánatot kellene kérnem. Haragudtam magamra, és beláttam, hogy aljasság volt a részemről elkölteni a *Száz év magányban* talált összeget. A bocsánatkérést egyre halogattam. Ha Beatrix vissza akarna jönni, soha többet nem innám el a dugipénzét, amit a *Száz év magányban* kontaktlencsére tartogat. Szégyelltem magam a kopott kabátja miatt, mert minden téli reggelen, amikor elindult az óvodába, abban a kopott, kihízott kabátjában kellett mennie, amibe már alig fért bele. Össze se tudta gombolni rendesen. Ha egy napon úgy dönt, hogy visszajön hozzám, szerzek neki egy szép kabátot is, amibe kényelmesen belefér. Meg kell tanulnom bocsánatot kérni, ha visszajön. Ha a jövőben, bármilyen szörnyűséget követnék el ellene, képesnek kellennem rá, hogy nyomban bocsánatot kérjek. Biztosra veszem, hogy azért nem válaszol az üzeneteimre, mert nem tudtam bocsánatot kérni tőle soha semmiért. Nem hiszi, hogy megváltozom. Beatrix azt gondolja, hogy egyre gonoszabb és aljasabb leszek, és a maga szempontjából talán igaza is lehet. Felőtté az ösztönök teszik a nőket, anyám a kivétel. Beatrix felőtt, és nekem rá van szükségem, nem pedig az anyámra. A felnőttég lényege a nyugtalanság, a keserűség és a szorongás. A felnőttég a vakok köztársasága, amit én nem értek, és ami elérhetetlenül távol van tőlem.

Akkor is a pénz volt a téma, amikor nyaraltunk a Tiszán. Tóserdőnél egyik éjjel engedély nélkül beléptem egy csónakba, ami megbillent velem, és belezuhantam a holtág mocskos, bűdös vizébe. A térdemet nagyon beleütöttem a stégbe, a napszemüvegemet meg elnyelte a víz, és hiába tapogattam a hínár közt, nem lett meg, másik napszemüvegre pedig nem tellett. Másnap mégis vettünk a nemzeti dohányboltban egy klassz *Brando* napszemüveget, de később az is eltűnt valahogy.

Jó lenne keríteni egy körömollót. Anyámnak van vagy négy. Ha észreveszi, hogy hosszú és koszos a körömöm, ő maga akarja levágni. Egy rövid köröm alá kevesebb kosz fér. Skarufát nem zavarja, ha koszos a körme. En-

gem nagyon. Tudom, hogy az öreg ebben a pillanatban is szorgoskodik, tapossa bele a konténerbe a híg szemetet. A szemet szagát gyorsan meg lehet szokni, már engem sem zavar. Skarufa egy régi, masszív vállfával agyoncsapja a félreszóródott szemétben keresgélő patkányokat. A lakóközösség betérő tagjai szemszögéből növekvő sorrendben állítja ki a dögöket. Szépen kiegyenesíti a farkukat, hogy mindenki láthassa a valódi méreteiket. A kilógó beleiket, a vért mindig gondosan föltakarítja, utána hypót lötyint a cementpadlóra. Van, amikor három patkány hever a padlón, van, hogy öt, vagy több is. A lakógyűlésen tizennégy-tizenötös arányban szavazták meg, hogy maradhat és lakhat a pincében. A kompromisszum az volt, hogy soha nem jöhet föl az emeletekre, és nem járka a folyosókon. Akik az ittéléte ellen szavaztak, azok nem adnak neki kajamaradékot. Akik megszavazták, azok nejlonszatyorban a pinceajtó elé teszik az ennivalót. Ezeket Skarufa szó nélkül leviszi a szeméttárolóba. Én azt a Kékestető méretű pénzhalmot mégsem égetném el, hanem mind Skarufának adnám.

Az építkezés a szomszédos telken gőzerővel folyik. Egymás után három rózsaszínű betonkeverő áll be a daru mellé. A daru acéltestén apró liftkabin szalad felfelé, benne a darukezelővel. Úgy látszik, máris kezdődik a munkaideje. A rózsaszínű betonkeverők csak most kezdik okádni a szürke anyagot az acélrudak közé. Belekortyolok a boromba.

A kipufogógázoktól nem kapok levegőt.

UNRUHE

ugyanaz a hotelszoba sokadik hónapja
mini szappan mini fogkrém minimax
a csordajárások az állatkert és a hauptbahnhof között
haribóval dobálni flamingókat majd a rikácsolásra aludni el

fogva tart egy őrült nő a szemétdombon nem akar csak baszni
apám sztrókot kap anyám nincsen otthon hosszú hányáscsíkok
homokviharban elakadt katonai dzsipen trópusi mocsárban
világok égnek újra és újra ismétlem bukásom

lassan már lehunyni se merem a szememet
fecskeszáros vászon gazfelverte autósmozinak közepén

DÜSSELDORF

Még ötvenhét éves alig múlt, máris a kozmosz
legpusztítóbb csillaga. Népies elnevezéssel
Kisgömböc, bár ez sértő lehet őneki, mert a
nagyrebecsült sportemberi múltat jól besarazza.
Volt vörös óriás is, de tagadja, pedig körülötte
annyira dús planetáris köd gomolyog, mi fehér tör-
pére utalhat. Vár hát több ezer évnyi kihűlés,
végtelen múlás, válás fény híján feketévé,
más lehetőség nincsen, csak hogy lyuk lesz, avagy kvark.

A KERTÉSZ TITKA

labdarózsáit megrugdosták.
fenyőcsemetéi közül néhány törzsét sövényvágó
ollóval metszették el, és a gyantás fémeket a nefelejcskek bokraival
törölték szárazra.
pofozgatták a nagyobb virágfejeket, közben mohón szívták
az illatukat.
a kertész hallgatott, mint egy kifejlett dió.
akkor eredt meg a nyelve s adta ki titkát,
amikor dédelgetett bonszájáról egyesével kezdték
tépkedni a leveleket:
*ha félrehajtod a kökénybokor ágait a Palocsay-kertben,
s a megfelelő nyúlüregbe belesuttogsz,
a hangod a Szent Mihály-templom egyik gyóntatófülkéjében
tör a felszínre.*

KÁNTOR LAJOS

láttam a házad előtt ólálkodó bútorszállító kamiont.
műanyag zsákokban a ruháidat ölelte magához két alak,
s raklapokon sütkéreztek könyveid a hosszú hidegfront után.
azóta elküldöm a címedre új írásaimat, s mivel egyszer sem
hozta vissza
a posta őket, joggal feltételezhetem, hogy időnként hazajársz,
s még mindig olvasol minket,
Lajos.

A VESZETTSÉGRŐL

a telefonja cellainformációi alapján rekonstruálták az útvonalát. azt csak jóval később tudták összerakni, hogy a parkban, mialatt eszméletlenül hevert, megerőszakolta egy róka.

a következő napokban végigjárta a kullogás, a kóborlás, a halk baktatás, a vágta, a szapora elvágódás stációit. mégis túl gyorsan történt meg vele ez az egész.

ismeretlen dialektusban kezdett magyarázni, s ha egy-egy szó közepén eltévedt, inkább ugatással fejezte ki magát. utolsó tiszta pillanatainak egyikén, mikor az öntudat maradéka fellobbant szemeiben, mint karácsonyfaéggő az adekvát fenyőn, négylábba ereszkedett, és megharapta a tartótisztjét.

„EZ A KÖTET VALÓBAN KÍSÉRLET”

AYHAN GÖKHAN BESZÉLGETÉSE KORPA TAMÁSSAL

Az öt éve elhunyt Lászlóffy Csaba megkerülhetetlen szerzője az erdélyi irodalomnak. Nemrég Korpa Tamás költő, kritikus, szerkesztő közreműködésével jelent meg a Vasárnapi pszichoanalízis című Lászlóffy-könyv. Erről, a költő utóéletéről és egyéb érdekességekről is beszélgettünk vele.

Szerkesztésében jelent meg a Vasárnapi pszichoanalízis című, Lászlóffy Csaba verseiből válogató kötet. Hogyan talált meg a feladat?

Nem váratlanul és nem derült égből, hiszen évek, sőt évtizedek óta aktuális lett volna egy válogatott kollekció publikálása, a szerző halálát követően pedig a megfelelő alkalmat kerestük, amikor Lászlóffy Csaba műveire irányítható a figyelem. A kötet megjelenését Lászlóffy Enikő, a szerző felesége, valamint Jánosi Zoltán professzor, a Magyar Napló Kiadó vezetője tette lehetővé a nívós Ráduszkönyvsorozat részeként, ami célkitűzései szerint „olyan sugárzó életműveknek kíván otthona lenni, amelyek egyedi vagy átfogó erejűnek bizonyultak a magyar irodalomban”. A megjelenést ráadásul sikerült egy jeles, kerek évfordulóra, Lászlóffy Csaba nyolcvanadik születésnapjára időzítenünk, Balázs Imre József tanulmányának beillő Utószavának társaságában. A szerkesztésre a család kért meg, ennek okairól később még szólok. Teljesen szabad kezet kaptam, s ezért a bizalomért nem lehetek eléggé hálás.

Milyen koncepciót követ a könyv, hogyan épül fel, a válogatás meg tudja-e mutatni ennek a költészetnek az értékeit, nem marad-e minden válogatott kötet kísérlet?

Ez a kötet valóban kísérlet. Kísérlet a mértéktartás értelmében, hiszen szándékaink szerint egy 1964 és 2015 között kibontakozó, 17 verskötetet magában foglaló költői pálya esszenciáját kívánja adni, mintegy 126 vers közreadásával 200 oldalon. Eredeti ambícióm 100 vers kiválasztása volt, de annyira erős és számos ponton önmagára reflektáló az anyag, hogy 26 versnyi engedményt kellett tennem saját rigorózus koncepciómmal szem-

ben. Kísérlet a közreadás értelmében is, hiszen Lászlóffy Csabának eddig nem volt válogatott verskötete, ami egy-egy nagyobb pályaszakaszt összefoglalna és keretezne a szerző iránymutatása szerint, így, aki hozzálát a *Vasárnapi pszichoanalízishez*, most először tekintheti át az *Aranyesőtől* (1964) a *Pótzok a sebezhetőn // Átörökített magány* (2013) című ikerkötetig, sőt azon is túlra vezető utazást (a válogatás utolsó verse 2014-ben született). Átolvashatja az elmúlt ötven év lírájának egy különleges adaptációját, amiből kitűnhet az az egyéni lépték, az a saját, egyébként mozgó, de mégis nyomon követhető fókusz, ami Lászlóffy Csaba líráját karakterizálja, és némileg el is különíti az erdélyi Forrás nemzedékek más alkotóitól. Személyes célom az volt, hogy ne egy nehezen megközelíthető monstrumként képzeltessek el az életművet, hanem egy olyan mértékadó és mértéktartó kollekción kínáljunk közös olvasásra, ami ízig-vérig kortárs verseskötet; vagyis egy pályakezdő irodalmár, aki a kurrens lírai tendenciák felől érkezik, és nem avatott olvasója az erdélyi magyar lírának, találjon kapaszkodókat benne, jöjjenek létre rákapcsolódás és az örömszerző, delejező olvasás alkalmi esetükben is, és az a tapasztalat, amit úgy írhatunk le, hogy felhasználható irodalom, vagyis a Lászlóffy-életmű mint ötlettár, mint inspirációs platform is működhessen. A kötet keretes szerkezetű. A *Vasárnapi pszichoanalízis* kezdőverse a *Forgatókönyv a karosszékben* című poéma, ami az egész Lászlóffy-univerzum egyik ikonikus darabja. Nagyon sugallatos, hosszan indázó költemény. Ez a vers, „a vers mint olyan” keletkezését megelőző mindenkori pillanatot írja le, amikor már majdnem készen áll az alkotásra, az íródásra a vers, és ez egy termékeny, feszült, mégis megnyugtató figyelemmel teljes állapot. Úgy képzeltem, mintha a kötet egésze, ebből az íródás előtti állapotból, ebből a karosszék-állapotból indulna, és a nyitóverset követően olvashatnánk el az onnan kronologikusan szerveződő kötetegészben azt, hogy mi lett az egykori forgatókönyvekből. És a *Potyautas* című 3 soros költemény zárja („az élet kockázata / egy volt / a vers kockázatával”). E keretversek között szerepel a többi költemény ciklusokba rendezve. A ciklusok az alábbiak: 1964–1976, 1979–2000, 2002–2006, 2009–2015; a *Vasárnapi pszichoanalízis* anyagának kb. 60%-a 2002 és 2015 között keletkezett. Az 1979 és 2000 közötti hosszú, rendszerváltáson is átívelő időszakból csupán 22 verset válogattam be, igaz, ezek mind antológiadarabok, jelentős költemények.

Ki tudnál emelni olyan szakaszt, ami a több évtizedes pályán fordulópontnak tekinthető, új irányok megtalálásának?

Például a *Boszorkánykör* című 1968-as verskötetet, Csaba harmadik könyvét mindenképpen kiemelném, ami Bukarestben az Irodalmi Könyvkiadó-

nál jelent meg. Ennél az 52 évvel ezelőtt publikált könyvnél tapasztaltam az egyik legradikálisabb poétikai különütasságot az életműben. A verseskönyv 79 rövidverse az indulás első két kötetének áradó, vallomásos, önfelmutató retorikájával szemben minimalista, roppant tömör, minden sorában változatos és meglepetést hozó versek gyűjteménye, amelyben sikerül az objektív-tárgyas líra, a hermetikus líra, a vallomásos líra és az intertextuális izgalmaknak egy kevercsét előállítani. Érdekesség a könyv tördelése is: a versek aszimmetrikusan, a lap alsó harmadába szedve kezdődnek. Majd következett ötévnyi publikációs szünet, és aztán hat év alatt megjelent négy verseskönyv; többek között a *Levelek az időből* című közismert kötet, amelyben a szerző gyakorlatilag a korai nyelvemlékektől kezdve Bornemissza, Zrínyi, Csokonai, Berzsenyi, Petőfi, Vörösmarty nyelvén át mintegy végigtanulja a magyar klasszikus költészetet, és előállítja azoknak a nagy szerepvers-szerű költeményeknek a prototípusait, amelyek Lászlóffy Csaba védjegyei. Engem jelen pillanatban Lászlóffy Csaba olvasójaként az foglalkoztat, hogy a *Boszárkánykör*-féle minimalista, képekben gazdag, mégis kontemplatív vonulat tetten érhető-e különféle változatokban az életmű későbbi szakaszaiban. És meg is adom a választ: igen, méghozzá az utolsó alkotói korszak döbbenetes és színvonalas időskori lírai robbanásában (a *Maszk mögötti ájulatot*, *A waterlooi ganajtúróbogárt* és a 2013-as ikerköteteket emliténem).

Lászlóffy Csaba és Lászlóffy Aladár költészete közt fedezhető fel rokonság, akár a motívumok, a nyelvhasználat tekintetében, van-e átjárás a két költészet között?

Éppen a Rádus KÖnyvek bemutatóján került szóba, hogy a sorozat első négy darabjában egyaránt ott van a két Lászlóffy, Torda, ahol születtek, és ahol manapság már nagyon kevés magyar él, fontos irodalmi kibocsátó bázis volt a 20. században: a Lászlóffyak mellett Székely János és Sigmond István, Anavi Ádám és Balázs Ferenc is itt született, a képzőművészek közül Gross Arnold és Nagy Albert. A két Lászlóffy, József Attilát citálva, „egy hangvilla két ága”. Vagy Torda-apropósan: két bejárat a római kortól fejtett sóbányába. Két felszálló nap a Hasadék felett. Nyilván én is érzékelek számos átjárási pontot – elsősorban az irodalomtörténeti hagyomány rétegeinek mámoros olvasása és adaptálása és az episztemológiai hasonlóságok vonatkozásában – de mind a két költői oeuvre saját, autonóm, egyedi, felismerhető.

Ha visszagondolsz, tudod, mikor került az érdeklődési körödbe Lászlóffy Csaba? Mi fogott meg benne?

2005-ben, a már fentebb is szóba hozott *Boszorkánykör* című kötet volt az első szövegélményem tőle. Tizenhat éves voltam, egy kelet-magyarországi kis könyvtárból kölcsönöztem ki, mielőtt életem első kolozsvári útjára készültem, és ottani szerzőket szerettem volna olvasni ráhangolódás gyanánt. A személyes találkozásunkra 2006 júliusában került sor: a választói táborból utaztam fel Kolozsvárra személyes ismeretségekötések, szerkesztőséglátogatások reményében. Egy rövid telefonváltás után fogadott, ráadásul úgy, ahogyan fiatal, pályakezdő, teljesen ismeretlen idegeneket nem szokás: kollegialitással, a rá jellemző, utánozhatatlan, mohó, intenzív és őszinte érdeklődéssel, kíváncsisággal. A hátizsákomban vittem egy akkoriban még közismert, mára már talán elfeledett adathordozón, egy floppy lemezen a verseimet. Csaba leültetett a konyhában, Enikő uzsonnát készített, Csaba eltűnt a lakás mélyén, a dolgozószobájában, elolvasott egy verset, majd kifutott a konyhába és véleményezte – így ment az ingázás addig, amíg a szövegek végére értünk. Ettől a végzetes találkozástól kezdve, amikortól voltaképpen második apámmá vált, kilenc éven keresztül naponta váltottunk levelet, az egyik első olvasója lehettem, több könyvét szerkesztettem, sok időt töltöttünk együtt a kolozsvári házukban, rengeteg könyv és festmény között. A Kolozsvárhoz való intenzív érzelmi kötődésemet és a nagy flow-élményeim jelentős részét, amiket azóta maximum finomítok, javarészt neki köszönhetem. Úgy érzem, ez a bonyolult személyesség és bizalom nyújtott támaszt ahhoz a *Vasárnapi pszichoanalízis* szerkesztésekor, hogy jóval szabadabban nyúlhassak a rendelkezésre álló anyaghoz.

Magyarországon, ez több erdélyi szerző életművére igaz, valamiért nem ismerik Lászlóffy költészetét, nem része az itteni irodalmi kánonnak. Mivel magyarítható ez, terv-e, hogy megváltozzon a helyzet?

A kánon, a kanonizáció és a kanonizálódás olyan sokrétű folyamat, ami legalább egy négy ismeretlenes egyenlettel érhető fel, amiben x az író, y a kritikus, z az olvasó, zs pedig a részben a piacot és a véletlent is implikáló, roppant nehezen leírható (ismeretlen a négyzeten...), summa summarum, a „jókor jó helyen” kontextusa. Az idő az életmű lezárultával mindenképpen Lászlóffy Csabának dolgozik, még akkor is, ha ez az ötvenkötetes szövegvilág roppant módon rizómatikus, az alapos átolvasását pedig nem lehet megspórolni. Azt szeretném leszögezni, hogy rám mindig is hatással voltak a szerző művei, delejeznek, esztétikai örömet jelent az olvasásuk, meggyőződésem, hogy vagyunk ezzel néhányan, és sok jövődől olvasót részesíthetnek a felfedezés örömeiben. Lászlóffy Csaba művészete meg fogja találni a helyét a romániai magyar (irodalmi) kultúra szerkezetében, ez nem

kérdés. A fő kérdés az, hogy akadnak-e olyan magyarországi és erdélyi értelmelmezők és olvasók, akik életben tartják, mivel olvassák, azt az írói gondolkodásmódot és szövegelemlekezetet, ami Lászlóffy Csaba által megteremtődött. Lászlóffy Csaba mértékadó művészetének esélyeit jelentős módon növelheti, ha a Digitális Irodalmi Akadémia beharangozott nagy volumenű bővítésekor vele is számolnak. Erre látok reményt.

A kötet szerkesztéssel lezárult a Lászlóffy verseivel való munka, esetleg foglalkoztat más, hozzá kapcsolódó egyéb terv megvalósítása, kiadvány megjelenítése?

Kettő is. A 2018-ban megjelent, Balázs Imre Józseffal együtt szerkesztett *Memóriapróba – Lászlóffy Csaba Emlékkönyv* és a válogatott verseskötet megjelenése után lelki szemeim előtt lebeg egy válogatott novelláskötet. Lászlóffy Csaba epika iránti vonzódása közismert, habár klasszikus értelemben vett nagyregény nem került ki a műhelyéből, 19 kötetnyi prózát publikált (elbeszélések, novellák, kisregények). Jól érzékelhetően voltak olyan éveken át tartó alkotói periódusai, amikor elsősorban íróként (sőt, drámaíróként) definiálták őt a művei. A *Memóriapróbában* nyújtottunk egy rövid ízelítőt az életművel foglalkozó értekező szövegek közül, most már időszerű volna összeállítani egy tanulmánykötetet, amibe, reményeink szerint – ha és amennyiben a szakma felfedezi magának a *Vasárnapi pszichoanalízisben* rejlő költői nagyságot – a válogatott verseskötetről készült írások is szerepelhetnének.

Amik Annamária – György Andrea

KŐ KÖVÖN

DARVASI LÁSZLÓ: *MAGYAR SELLŐ*. MAGVETŐ, BUDAPEST, 2019.

AA: Izgalmas kettős keretre épül ez a jelöletlen szakaszokból álló szöveg. Az egyik Haydn *Teremtés*-oratóriuma, amely zenei vázként működik. A történet elején a grófi udvarban Haydn-előadásra készülnek, amelynek kulminációjáról a történet végén olvasunk. A másik az életben maradás harca, amely az első szakasz végén jelenik meg: „Életben marad, bármi áron. Minden halálos bonyodalom ellenére. Holott a legnagyobb nyugalomban, különösebb hajcihő és kapálózás nélkül bevégezhetné.” Profetikusan előrejelzi Jonas sorsát és a feledhetetlen zárójelenetet.

GyA: A regény legmeghökkenőbb, ugyanakkor legjobb ötletének a kődobálást tartom. Az elején még furcsának hat, aztán lassan-lassan hozzá szokunk ahhoz, hogy ebben a világban a kövek állandóan szállnak, hullnak, fájdalmat okoznak, sőt ölnek is. Szinte ez az egyetlen bizonyosság, nem pedig Isten léte. Repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg? A repülő kő a legszebb, hangzik el egy helyen. Bárkit eltalálhat, senki sem menekülhet. A gróf úr ugyanis saját kődobáló csapatot, állandót és alkalmit is működtet.

AA: Az apokaliptikus meteoritesőként ható kődobálás gúnyosan kiforgatja a bibliai „kő kövön nem marad” mondást, amely az új, megváltott világ felépítésének első mozzanatára utal.

GyA: Az egész regény tocsog az iróniában, a narrátor sem mulasztja el megjegyezni, hogy a követők társadalmában igazság és harmónia uralkodik, ugyanis „akit az egyik nap megdobtak, és el is találtak, az másnap már dobálhatott”. A diktatórikus hatalom (egyéb invenciózus eszközehez hasonlóan) a kődobálással is a félelem légkörét kívánja fenntartani. Pedig a képzeletbeli tartományban, ahol a történet lejátszódik, alig akad kő, mivel agyagos a talaj. Idilli szépségű vidék ez „tetszetős és megnyerő” városkával, körülötte tavacskákkal, zöld mezőkkel, dombokkal, ám mindezek felett a gonosz uralkodik.

AA: A kocsmajelenet a gonosz másik fojtogató hangvételű reprezentációját, Krasznahorkai *Sátántangó*jának a világát idézi, de sokkal kegyetlenebb változatban. Az értelmetlenül lézengő kocsmatöltelékek feszültsége döbbenetes módon feloldódik, nyugalom költözik közéjük, amikor a szabó kirohan, és véget vet életének. A gonosz jóllakott, éhét csillapította, lazít a kocsmapopuláció fölötti szorításán.

GyA: Úgy tűnik, hogy teljes mértékben dominál a gonosz, aztán kiderül, mégis élnek itt, akik ellenállást tanúsítanak. Első helyen áll Jonas, az ezermester, a bolond Jonas. Csak neki van elegendő bátorsága ahhoz, hogy bekapcsolja a szökőkutat, később pedig hiába tépkedi le az összes körmet az udvari tortúramester, a kínzások sem tudják megtörni, sőt, miként az ókeresztény mártírok, nyugodt, udvarias szakmai utasításokkal látja el a kínzást művészetként gyakorló Jeremiás Mozartot.

AA: Akinek már a neve sokatmondó, franciás kiejtéséből („mots” + „art”) a szavak művészete jelentés cseng ki. Van ellenállás, de Jonastól eltérően a legtöbb ellenálló ugyanazokkal a brutális eszközökkel dolgozik, mint a zsarnok. A mészáros például megvakítja az intézőt.

GyA: A kovács pedig maga ellen fordítja az agressziót, inkább a saját nyelvét vágja ki, semhogy annak a kedves, nem metaforikusan értelmezett szokásnak hódoljon, hogy a gróf úr hátsóját kinyalja. De a kőből formázott sellő, amelynek a száján kibuzog a víz, maga is lázadóvá válik, mintha ki-nevetné a grófi intézőt, a hatalom gyakorlóját, aki lezárhatja a szökőkutat.

AA: A sellő az elnyomott ember: nincs arca, mégis „beszél és énekel, nincsen szeme, mégis bámul”. Lévinastól tudjuk, hogy az Arc, amelyben megszólal a hozzánk intézett morális sürgetés, nem hallgatható el. Darvasi ezt kiélezi: az arctalanított lélek sem némítható el, az arc mint a személyi mivolt eltávolíthatatlan jegye, mélyebben van annál, ami látható. Kirázott a hideg, amikor maga a gróf nevezte a valóság láthatatlan részét költészetnek.

GyA: Később a kegyelmes úr szétvereti a sellőszobrot, és a grófi csizmát ábrázoló, igen szemléletes emlékművet állíttat a helyébe. Az intéző által művészetpártolónak, kifinomult lelkűnek mondott gróf valójában igen alantas, übüi lelkivilágának a kivetülése ez a „műalkotás”: a gonoszt Darvasi az ízléstelenséggel, az arányérzék elvesztésével, a rút formákkal társítja. A városka a sellőszobor eltüntetésével is veszít szépségéből, majd lassan-lassan pusztulni kezd benne az élet, hiszen a gróf kedvét leli a felforgatásban, a rombolásban.

AA: A pusztulásnak teljesnek kell lennie, mielőtt megszülethetne az új „teremtés”, de már a remény is alig pislákol bennem, látva, hogy a világ az idióta, infantilis gróf játszótére.

GyA: Sok hasonlóság fedezhető fel Übü papa és a gróf között, ám van egy igen lényeges különbség közöttük: a nyelvhasználatuk. Übü trágáruul beszél, a gróf viszont igen választékosan, udvariasan, sőt fennköltén szólal meg. Igaz, hogy a belső beszédének egy-egy rendkívül durva, vulgáris foszlánya néha váratlanul a felszínre tör, megakasztva a már-már poétikus szavak sorjázását. Az udvari költő még ép fülének a levágatása nem más, mint *arányosítás*, a seggnyalás pedig *az ülep illete*, a szép Magdával, akit férje mellől erőszakkal elragad, tulajdonképpen hallatlan *kegyet gyakorol*. A magát poétának tartó tortúramester, aki a kínpadot az emberi gyötrelmek ott-honának a helyeként emlegeti, így fordul az elítélthez: „Most pedig hevedredjen le, kivételes fájdalmak kitüntetettje lesz.”

AA: Az ünnepélyesség, a formalitás a rendszer önfenntartó arzenáljához tartozik, amelynek célja kiiktatni a személyességet. Nem meglepő, hogy a gróf legáhítozottabb dísz tárgya az arctalan sellő. Mint egy párttitkári propaganda, úgy hangzik Henrik intéző diskurzusa a szisztémáról, amelyben az ember csak kicsiny csavar, és amikor sorra kerül, hogy funkcióját betöltse, abban semmi sorsszerűség nincs, hanem „eljárás, kérem”. Az ember isteni elhívásának, kiválasztásának a paródiája ez. De a gonosz eszköze, az erőszakos apparatcsik is olyannyira személytelen, hogy saját neve sincs. Minden intézőt Henriknek hívnak.

GyA: A gróf módszeresen, perverz ötletességgel kínoztatja, hogy übüsen fogalmazzak, *agytalanítja* az alattvalóit. És közben pedig árad a szépséges beszéd. Hogyan ragadhatná meg a költő a szenvedést, veti föl a kérdést Livius Apollo, az udvari költő, akinek „jambusra ver a szíve”, és saját megkínzására reflektálva arra jut, hogy a szenvedés ábrázolására nincsenek szavak, csupán az udvari tortúramester kínpadját ellepő gyönyörű kék lepkék vannak.

AA: A beszédről való értékezés visszatérő motívum. Darvasi másik regényhősnének, a Taligásnak a küszködése visszhangzik a megállapításban, hogy „nem lesz jó annak, aki a szavakkal kereskedik”.

GyA: A harmadik személyű narrátor és a szereplők hangja szorosan összefonódik. Szó és tett ellentéte olyan hatalmas feszültséget eredményez, hogy szinte kibírhatatlannak éreztem.

AA: Az általában jelmezek és díszlet nélkül előadott oratóriumtól eltérően, itt pazar képekben gyönyörködhetünk (amikor éppen nem szörnyül-

ködünk). A bámulatos leírások recitativóként funkcionálnak a szövegben, amely elviselhetetlenül feszültté, töredezetté válik a párbeszédet jelölő, verssorszerű mondatokban. A szereplőknek ezek az „áriái” gyakran káromkodások.

GyA: A diktatúrát lehetetlen realiztikusan ábrázolni, talán csak az abszurd, a groteszk képes megragadni valamit a lényegéből. Az életellenes, durva világ és a gyönyörű, cizellált, barokkosan áradó nyelv feszültsége, az ironia tisztító fürdője sokterápiaként működik. A tavasz beköszöntéről például így ír: „A tavaszi virágok... szirmot bontottak. Éledt a város, magára talált az erdő, kétségtelenül több kő szállt ide és oda az utcákon és a tereken, hogy betört fejek, sajtó hátaik maradjanak utánuk. Néha egy halott is. Kétségtelenül tavasz lett.” Visítva ne vess? Vagy inkább zokogj ezeknél a passzusoknál?

AA: A regény egy kifordított teremtéstörténet, amelyben a betetőzéshez vezető konfliktust szintén egy fa váltja ki. Jonast a kitépett fa helyén maradó gödörbe vetik. Ebben a halálveremben, a már Jonas születése előtt éhes gödörben találkozik Jonas az arctalan sellővel, aki az Odüsszeuszt hívogató szirénként éneklő halálba hívó szerelmi dalát. Rettenetesen felkavart ez a jelenet, az arc nélküli sellő csalogatása, amely egyértelművé teszi, hogy az arctalanság, az arcnélküliség egyenlő a pusztulással. Példaértékű, hogy Jonas nem áll le diskurálni az őt cirógató halállal, hanem kalkuláltan, józanul törekszik az életben maradásra. Frappáns válasz a gróf cinikus definíciójára, miszerint „az a teremtés, hogy mindig lehet az embernek egy szobája, ahol azért imádkozhat, hogy ne úgy legyen, ahogy van”. Jonas számára a gödör ez a szoba, oratórium, ahol szól az élet oratóriuma.

GyA: Sándor Iván *A hetedik nap* című regényében a szenvedés mértékének növekedésével párhuzamosan fogynak el a szavak, a szereplők szinte elfelejteneik beszélni, itt viszont, szintén a gyötrelmek, megaláztatások hatására túlburjánzik a nyelv, szinte önálló életre kel, megállíthatatlanul hömpölyög. Darvasi a nyelv problémáját állítja középpontba. „Az ember egyik legnagyobb találmánya a kerék, a piszkafa és a kötelességtudat mellett, hogy szavakkal szólhat a másikhoz, a szavait megválogathatja, színezhetsi, forgathatja, párosíthatja, rendezheti, röptetheti, vagy mint a magokat elvetheti”, mondja az intező egyik véget nem érő nyilvános szónoklata során. A nyelv itt a manipulálás eszközévé válik. Kövekként repülnek a szavak.

AA: A beszéd valóságteremtő erővel bír, ezt tudjuk például a kommunista kihallgatásokról írott beszámolókból is. A záporral járó „villámok tánca” az intező beszédében már „napsugarak táncává” lesz. Az elnyomó szá-

mára egyetlen valóság van, a „helyes” valóság, ahol természetesen „nincsen poloska”, az csak a szomszéd tartományokban van, és e valóság megteremtésében kitüntetett szerepet tölt be a kínzás, „a szavak helyes irányba terelgetése”. Amikor kioktatják a virágot letépő Jonast, hogy márpedig nem téphet le semmit, ami nem az övé, majd a következő mondatban olvassuk, hogy kitepkedik a körmeit, világos, hogy a rendszer a birtokában levő tárgynak tekinti az embert, akinél még a gróf salakanyaga is értékesebb.

GyA: A regény elején megjelölt Örkény-idézet, amely a *Tótékből* származik, már sejteti, hogy Darvasinál is kulcsmotívummá lesz az ürités. A büzlő grófi széklet megszületése (akárcsak Jarry *Übűjében*) hatalmas örömet vált ki az alattvalókban, mivel áldásos erejének tulajdonítják a télen-nyáron nyíló szívvirágok pompáját.

AA: A grófi intézkedéseknek, az emberek ugattatásának, kifejezhetetlen borzalmú lealacsonyításának a bemutatásánál az volt az érzésem, Pasolini *Sàlójának* forgatókönyvét olvasom.

GyA: Darvasi a gonosz problémáját annak banalitása felől közelíti meg. A zsarnok gróf egyszerűen örült. Amikor közszemlére tett himbálózó hímtagjával jár-ke, valamiféle szánalmat is érezhetünk iránta. Azok sem démonikus, sokkal inkább hétköznapi figurák, akik diktatúrájának az apparátusát működtetik. Mindnyájan magukban hordozzák a rossznak a lényegét, amelyről Hannah Arendt felismerése nyomán Heller Ágnes megfogalmazza: „Nem szabad a Gonoszt felértékelni, nem szabad nagyságot tulajdonítani neki, sem pedig mélységet. A gonosz felületes, a felületen terjedő.” A jó pedig áttör ezen a felületen, ahogyan a mély gödör fenekére vetett ezermester Jonas is a felszínre, az életre küzdi magát.

AA: Amikor Jonas (és vele együtt az olvasói remény is) felszínre tör, a szintén élve eltemetett nagyapját követve folytatja a túlélés tradícióját. *A hetedik nap* álomszerű, kétértelmű haláljelenetétől eltérően itt a zárópasszusban a feltámadás bizonyosságának megrajzolása váltotta ki belőlem a katarzist. Haydn oratóriumának utolsó részét az „új világnak” szenteli, és itt is egy új világot láthatunk, amelyben az ember (többé) nem objektum, akit verembe vethetnek, hanem szubjektum, aki onnan kitörhet.

Codău Annamária – Demény Péter

BELAKOTT SZÍNVONAL

KEMENES HENRIETTE: *ODÚ. FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE,*
BUDAPEST, 2020.

OZSVÁTH ZSUZSA: *ELŐZŐ RÉSZEK. FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE,*
BUDAPEST, 2020.

CA: Két költő, akik úgymond egymáshoz tartoznak abból a szempontból, hogy nemzedéktársak, ugyanabban az irodalmi csoportosulásban szocializálódtak, az Élő Várad tagjai...

DP: ... mozgalmotársak...

CA: ... igen, és kötődnek a *Látó*hoz is. Én vállalom azt az érintettséget, amely abból származik, hogy ismerem őket, s amely meg fogja határozni azt, ahogyan beszélek a két kötetéről.

DP: Neked is nemzedéktársaid, nem?

CA: Nagyjából igen. Lehet, emiatt érzem, hogy nagyon is értem a referenciáikat, akkor is, ha néha bedobnak a verseikbe egy-egy meglehetősen bizarr képet, például egy hárfahátú agarat.

DP: Tehát van egy szinte szubkulturális közösség... arra mondd?

CA: Az is, de inkább az alap létérzést értem, amely a versek háttérében meghúzódik. A sebezhetőség érzésének, a szorongásoknak, az időnkénti eltávolodásoknak és csalódásoknak a hidegen tálalása egy olyanfajta versbeszédet eredményez, amely számomra familiáris...

DP: De mit értesz azalatt, hogy hidegen tálalás?

CA: Nem érzem, hogy reflektálatlanul áradnának az érzelmek s az indulatok. Vagy legfennebb lexikális szinten van ott, hogy „pánik”. A versek ritmusa, a szintaxis, a lüktetés szerintem nagyon fegyelmezett mindkettejük esetében. Te hogy érzed?

DP: Én is így érzem végül is, csak kíváncsi voltam, hogy te mire gondolsz. Azért volt olyan kifejező, amit mondtál, mert nekem nem jutott volna eszembe ez a hideg... Nyilván nehéz eltekinteni attól, hogy ismerjük őket személyesen, de az egyik esetben, Heninél a zárkózottságot éreztem, ahogy visszafogja a sebezhetőséget, vagy a mondatok közé is rejti. „Első találkozásunkra elhoztad a kezeid” (*Tenyered tájait*) – azért ez expressis verbis is valami. De a sorok között is van ilyen. És a másik esetben, Zsuzsi köl-

tészetében van valami, amit a román úgy mond, hogy „frust”, sprőd odavágás. És egyiket sem mondanám hidegnek, azért lepődtem meg. De ezt nem pejoratív értelemben mondom. Meg hát majdnem a lányommal vagyok egyidősök, tehát az egy nagy távolság nekem. Azért kérdeztem rá erre a szubkultúrára. Az lehet, hogy Váradból fakad, de Zudor Jánosnak ezt a mitizálását én nem értem. Azonkívül, hogy nyilván tehetséges embernek tartottam, de nem egy akkora költőnek. Egy picit azt éreztem, amit a múltkor Babarczy kapcsán beszélünk, hogy ha nő, akkor már fontos, már jó szöveg. Tehát Zudor is, ha egy társadalmon kívüli ember, akkor már nagy költő. A szubkultúra szó túlzás, de egy ilyen „magánkultúra”, az talán van ennek a '88 és '95 között született nemzedéknek.

Azt is láttam, s ezzel is akartam kezdeni: mindkét kötetben sok kutya van. Vagy úgy, amit Kemény István is említ a Kemenes Henriette kötetének fülszövegében, hogy háromlábú kutya, vagy pedig úgy, hogy „az öledben vacog egy állat” (Ozsváth Zsuzsa: *A második személy*), tehát mindenképpen a részvét vagy a barátkozás vagy a szájalom érzésével.

CA: Igen, és sokszor ez az érzékenység inkább az állatok irányában érvényesül erősebben a versekben, ehhez képest minden, ami „te”, ami egy másik személy, az kicsit eltartott.

DP: Azt hiszem, hogy ez picit olykor valamilyen félelem is. Mert mivel jár például a szerelem: hogy azonosulsz valakivel, és kitárod, tehát sebezhetővé teszed magad, ettől félnek a versek alanyai. Legalább is én azt gondolom, a versekből levezetve. Azt is figyeltem, hogy nincs semmilyen név, Gergő vagy Laci vagy Kevin. Hanem ehelyett a gesztusok, amelyeket bárki megtehet. És a verseknek a felépítése árulja el, hogy itt egy valamilyen viszony van, de nem olyan, amelyben összeolvadni vagy felolvadni lehetne. Fiatal emberek köteteiről beszélgetünk, mert hát ettől sem tudunk eltekinteni, és nem áradók abban az értelemben sem, ahogy egy fiatal embertől elvárhatnánk.

CA: Valahogy ilyesmire értettem a hidegen tálalást, nem ridegségre vagy érzelemmentességre. A versekben megszólaló alanyok mintha egy olyan életszakaszban volnának, amikor inkább magukban keresik a lehetőséget. Vagy megteremtteni és újraépíteni egy saját teret és bizonyosságot, vagy visszahúzódnivalahova, egy odúba, ahonnan biztonságos kitekinteni a szörnyekre is.

DP: Nem tudják biztosan, hogy ők kik. S akkor hogyan is azonosuljanak valakivel? Ha még ők sem tárták fel magukat teljesen. Már amennyire feltárhatja magát az ember.

CA: Ezt a keresést érzem. Ezért is lehetnek olyan változatosak a szövegek a köteteken belül, azon túl, hogy egymás mellé rakva is összeáll az íve, története mindkettőnek: az *Előző részek* az elvesztődéstől egy lehetséges (közös?) bizonyosságig bejárt út, az *Odúban* az otthonosabb, saját „tomp nyomás” felől sötétebb, de talán részvételi víziók felé tartanak a szövegek.

DP: Az az érdekes, hogy a különbségeiken túl, amiket említettem, a kötetek is hasonlítanak. Ezt sem rossz értelemben mondom. Mikor fellép egy erős társaság, van a tagjai között hasonlóság. Hangsúlyoznám még azt, hogy egy világból származnak a versek.

CA: Amúgy ezen gondolkodtam, amikor felvetted az ötletet, hogy a két kötetről egy beszélgetést folytassunk. Biztos jó összeolvasni a kettőt vagy egy kalap alatt tárgyalni? Vagy inkább kezeljük őket egymástól teljesen független alkotói termésnek? Most meggyőztél, hogy ezzel nincs semmi baj, hogy egyszerre beszélünk róluk. Mert jó látni azt, hogy lehet ilyenfajta közösséget találni és teremteni, amelyből együtt s mégis külön-külön lehet értékes alkotóként kinőni.

DP: Igen, hát úgy értettem, hogy színvonalas emberek találkoztak. Nem egy arctalan közösség, hanem színvonalas emberek és színvonalas költészetek találkozása.

Még az is érdekes volt nekem, hogy tulajdonképp alig vannak „formás versek”, és ha mégis akadnak, nem a legjobbak, inkább igyekezetnek tűnnek. De a kötetek mégis tudják a terjedelmüket valamiképpen.

CA: Kevés fölösleges sor van. Még akkor is, ha talán túlmagyarázott egy-egy szöveg, nem éreztem úgy, hogy ki kellett volna ezt vagy azt vágni. Érzik az arányokat, az ökonómiát, még azt is, hogy ha a kötetet elejétől végéig olvassa az ember, hol lehet esetleg elfáradni: ott van valamilyen finom váltás hangulat vagy képi anyag tekintetében. Figyelmesen megszerkesztettek ezek a kötetek. Heni ugyan a *Látó*-táborbeli bemutatón azt mondta, hogy ő maga nagyon szétszórt, és ezért a szerkesztőre, Antal Balázusra bízta a rendezést; de ha a versekben nem lett volna az a kötőanyag, a verseken végigvonuló motivika (a csönd, a légszomj, a szűkös helyek, a tapintás) variációi, amitől a szövegeket össze lehet rakni kötetté, akkor az eredmény is erőltetett lett volna. Ugyanígy Zsuzsi kötetében is: több vers után még jobban látszik, hogy a rögzült nyelvi formulákból kifordított invenciók („én tovább hallgatok, mint aki sír” – *Boly*) nem maradnak csupán ötletek, hanem aktívan építik a művek jelentését.

Alapvetően nem kötött formákban gondolkodnak, viszont a tipográfiával, a sorok rendezésével visszafogottabban ugyan, de játszanak. Illetve képekben beszélnek, mintsem ritmusban.

DP: Én nagyon jól elvoltam mind a két kötetben. A képek gondolatritmusában. Vannak olyan szabadversek, amelyek a filozófiához közelítenek szinte, és attól lesz gondolatritmusuk. Szelíd képek ezek, olyan értelemben, hogy lefojtottak. A kezek, a tenyerek, a kutyák... nem hallod a nyüszítést.

CA: Belakott képek. Valamilyen ismerősebb térnek vagy állapotnak az elemeire való lebontás. Van Zsuzsinak egy verse, az *Edisonnak szeretettel*, amelyet kicsit szórakozottan olvastam, s önkényesnek tűnt. Majd elkezdtem figyelni, hogy itt tulajdonképp lámpa alatt állunk, sötétben az utcán, s pocsolóházban nézi az én a tükörcépét. Ennek a szituációnak az elemei vannak szétszedve s újra összerakva az értés és lényeglátás keresésének versévé. Milyen jól működik, amikor el is idegeníti kicsit a kontextusától a képet, de azért nem rendezi úgy át, hogy már egy olyan nagyon privát élményről legyen szó, amelyhez én olvasóként nem tudok sehonnan közelíteni.

DP: Nem megoszthatatlan élményekről van szó.

CA: Általában akkor szokott problémám lenni amúgy a versekkel, ha túlzottan a magánmitológiából építkeznek úgy, hogy közben nem hagynak semmilyen utat magukhoz... Nem azt várom, hogy úgy írjon valaki, hogy beinvitálja az olvasót, de ne is legyen egy...

DP: ...egy nagyon zárt világ. Végül is ezek első kötetek. És abban van egy olyan veszély, hogy az ember annyira kamasz még, hogy egyfajta dacot képvisel a világgal szemben. De azt hiszem, ezek a kötetek azért is jók, mert van egy stílusuk, mert érettek, miközben kezdők.

CA: Persze, mert vártak vele. Nem érződik a köteteken önmegmutatási kényszer.

DP: Azt hiszem – ez különben már elvezet a kötetektől –, hogy arra jó egy ilyen város vagy mozgalom, mint az Élő Várad, mert ott fontosnak érezheted magad addig is, amíg köteted lesz. Meg tudod mutatni magad kötet nélkül is, és akkor van, ami mozgatja az embert költőként. Hogy nemcsak magadnak olvasnád fel a verseidet, hanem kielégül a hiúságod is, nem igyekszel, hogy most gyorsan legyen egy kötet. Ez rendben van.

Még azt figyeltem, hogy ikonikusan is milyen érdekes: Heninek egy zártabb képe van a borítón, Zsuzsinak meg egy partiarca.

CA: Mégis tudják valahol magukról, hogy kik ők mint alkotók, nem véletlenül teszik azt, amit. S ez nem mond ellent annak, hogy a versek alanyai

keresik önmagukat. Az is beszédes, hogy kit kértek fel fűlszöveget írni: Heni Kemény Istvánt, Zsuzsi KAF-ot. Tudatosan is kapcsolódnak hagyományokhoz, mesterekhez. Úgy érzem, hogy pályájuk szervesen fejlődik, és ezért is szimpatikusak a kötetek mint stációk.

DP: Az egyéniségük fő csapását nyilván tudják. Lehet, hogy az, aki mindent tud, már nem is ír verseket, nem? Aki annyira bölcs, hogy mindent belát maga körül, az már miért írna verset? Verset az ír, aki tényleg ezekkel a sebezhetőségekkel küzd, vagy lehet, hogy nem küzd, hanem próbál kezdeni velük valamit. Aki zárt, aki a mindent belátás szférájában ül, az nem akar verset írni.

SÉTATÉR

Novák Éva

DE NEKEM NEM KELL A JÓSÁG...

„Azt hittem jó szóval gyengéd simítással / meg tudom váltani a világot” – írta Kassák Lajos, nagyjából akkoriban, amikor a Föld másik felén Gregory Corso, mintha csak párbeszédet folytattak volna, így süvöltött az *Üvöltés* nemzedékének tagjaként: „De nekem nem kell a jóság.”

Anyám, éppen azoknak az éveknek valamelyikében, egyik este, mielőtt elsétáltak volna az utcánk végén működő moziba apámmal, kezembe nyomta Móricz *Légy jó mindhalálig* című regényét. (Nyilvánvalóan abban bízva, hogy nem ismétlődik meg az előző eset, amikor pizsamában, mezít-láb elrohantam a moziba utánuk, és kihívtam őket a jegyszedővel. Anyám ugyan nem olvasta a könyvet, csak hallott róla, címét találta biztatónak.) A könyvből nem tanultam meg, hogyan legyek jó ember, de akár a címevel leszoktathatott volna az akkor elsajátított olvasásról. (Felnőttként még egyszer elolvastam, nem kedveltem meg, szegény Nyilas Misit sem sikerült megszeretnem.)

De hát kell-e nekem a jóság? Kell-e nekünk ma a jóság, amikor sötét jós-latokkal soroznak a közeljövőről társadalom- és jövőkutatók, többek közt a világszerte egyre sűrűsödőn kiszámítható és kiszámíthatatlan konfliktu-sok miatt? Kell-e, amikor naponként jönnek szembe a hírek régi és újonnan összeállt, türelmetlen profitéhségtől toporzékoló fegyverkezési társulások-ról, hadifegyverekre fordított összegek nagyságáról, arról, hogy a közeljövőben a világűrben is valószínűsíthetők háborúk? Kell-e a jóság, amikor kilépünk az utcára, és rögtön nekünk robbanhat bármilyen agresszió? Ját-szik-e szerepet a jelenlegi és jövőbeli konfliktusokban a jóság esetleges hiá-nya? „A golyókat nem állítják meg a könnyek. A golyókat a golyók állítják meg, és néha a szavak” – idézem egy ismeretlen, hirtelen idekeveredett, egy-szerre optimista és pesszimista állítását.

tet, a háború ellentéte nem az együttérzés, a háború ellentéte nem a nagylelkűség, a testvériség vagy a megbocsátás. Nem, a háború ellentéte a béke”. Ugyanő jelenti ki azt is, hogy számára nem a háború a legnagyobb gonosz, hanem az agresszió.

Az agresszió intenzív jelenlétét követve az őskortól napjainkig, bölínt-hatunk-e arra az ókori filozófusi megállapításra, hogy minden ember jónak születik? (Fel-felbukkanó kételyeim egyikét ismételve, a harkálykopácsolás monotonosságával.) Legújabb korunkban vajon hányan gondolkodnak így vagy másként/szkeptikusan vagy realistán, ki dönti el, mint Andrej Nikolaidis: „Nem hiszek a kezdet tisztaságáról szóló mesékben. Idővel minden egyre rosszabb lesz. De ami hajlamos a romlásra, nem okvetlenül jó a kezdetekkor. Már az elején romlott minden.” Ha egyetértünk az utóbbi megállapítással, át is adhatjuk magunkat a mélydepresszióknak, az egy fecske nem csinál nyarat passzívizmusa miatt, ha az előbbire, akkor törhetjük a fejünket, hova tűnik el belőlünk, ha eltűnik, felnövekedésünk során a jóság?

Anne Tyler egyik könyvének kórházban várakozó szereplője azt képzelte el, mit szólnának más bolygóbeliek, ha csupán egy kórház sürgősségi gyermekosztályának segítőit, mentőseit, ápolóit, orvosait látnák munka közben a Földön, egyedüli történészként? Kialakulhatna-e más véleményük, mint az, hogy mennyire segítőkészek, jók a földi emberek?

Nem bukkantam rá a jóság pontos definíciójára sehol. A meghatározások között olyanok szerepelnek, hogy a jóság nem bánt senkit, a jóság ad, a jóság nem vesz el, a jóság nem veszekszik senkivel, a jóság beleugrik az áradó folyóba, fuldoklót megmenteni, a jóság önfeláldozó, a jóság úgy lépked az emberek között, hogy a szembejövőkhöz nővéreit és bátyjait látja. Saint-Exupéry fiatal pilótaként lezuhant a sivatagban, és már szinte a halál küszöbén megmentették. Így ír erről: „Te pedig, aki megmentettél, líbiai beduin, te mindörökké elhomályosulsz az emlékezetemben. Soha nem fogok pontosan visszaemlékezni az arcodra. Te vagy az Ember, s arcod minden ember arca. Soha nem láttál még, és mégis fölismertél. Te vagy a szeretett testvér. És ha arra kerülne a sor: fölismerlek az emberek között. Minden barátom, minden ellenségem felém jön benned, – és már egyetlen ellenségem sincs a világon.” Affinity Konar főhősnője, egy tizenhárom éves kislány a koncentrációs táborban egy hullahegy mellett elhaladva lát egy abból könyörgően kinyújtott kezét, és megáll, hogy elénekelje neki egyik kedvenc dalát. „Szánalmas próbálkozás volt, de mindig hittem benne, hogy a világ pusztán egy kedves gesztus által megjavul.”

A jóságról mint tehetetlen, magát megvédeni képtelen, kizsákmányolható szelídségről is beszélnek (ha beszélnek még jóságról bárhol, bárkik, folytatnám, ha nem éppen most hallottam volna, hogy a nepáli iskolákban tantárgyként tanítják, hogyan váljanak jó emberekké a gyerekek. Most gyötörhet a kíváncsiság, hogyan tanítanak jó embernek lenni).

A jóság kétféle megközelítéséről (egyik régi dilemmámról) folytat James Joyce *Iffjúkori önarcképében* két öreg barát beszélgetést. Egyikük azt mondja: „Adassék hála Istennek, Johnny, hogy ilyen soká éltünk, és olyan kevés rosszat cselekedtünk. / Sőt, hogy ilyen sok jót, Simon – mondta a kis öregember méltósággal. – Adassék hála Istennek, hogy ilyen soká éltünk, és ilyen sok jót cselekedtünk.”

Karel Čapek a jótettéről, mi másról: „Adj alamizsnát a görnyedt hátú anyóának, gördítsd el az útból a követ, segíts a hangyának vagy a madárnak a veszedelemben: minden jótettért nagy és titokzatos jutalmat nyersz abban a pillanatban, amikor szükséged lesz rá. De hiszen mi el is akarjuk nyerni a sors kegyét jótetteinkkel; valami belső hang azt mondja, hogy jótettünket egyszer talán a javunkra írják, hogy talán kedvező változást idéztünk elő a világmindenségben vagy saját életünkben. Nem számítás ez, csak a bizakodás csendes hangja; egyike az igazi mesés érzéseknek, melyeket megélünk ezen a sivárul józan világon.”

Bálint György, aki a róla szóló visszaemlékezések szerint jó ember volt, amilyennek képzeltem az írásai szerint is (de korántsem olyan evidens dolog ez írónál sem, mint gondolnánk), a következőket írta mégis: „Csak egy bizonyos: támadásból és védekezésből áll az élet, akár tetszik, akár nem. És aki nem akar sem támadni, sem védekezni, az jár a legrosszabbul. Talán helyes ez így, senki se próbálja kivonni magát az életből.”

Pedagógusok, olvasáskutatók, szülők állapítják meg már minden csodálkozás nélkül, hogy a mai kor gyermekei unalmasnak találják az irodalom pozitív alakjait, a negatív alakokat tartják érdekesnek. (A mítoszok, népmesék próbákat kiálló, küzdelmes kalandokban részt vevő pozitív alakjai ugyan nem érdektelenek, nem unalmasak, de mintha kevesen figyeltek volna fel erre, ahogyan a katarzis fokozódó mellőzöttsége is észrevétlen marad.) Színesek vallanak egyre-másra arról, miért érdekesebb gonoszokat játszani, mint jókat. Filmek, könyvek, színdarabok mutatnak fel negatív alakokat sorra, alig akad vetélkedő, amelybe ne iktatnának be rendezők aljas kis húzásokat, amelyekkel hátráltathatják egymást a versenyzők, játékok készülnek a rombolás, az öldöklés szerfelett érdekes tevékenységeinek gyakorlására. (Jó vagy? Na, és? Unlak.)

Akadnak mégis, akiket alkalmi vagy állandósult büntudat gyötör amiatt, mert nem elég jók. Pár hete hallottam a rádióból valakit arról keseregni, hogy egy tüdőbeteg, ápolatlan hajléktalantól, aki hálából valami adományért meg akarta ölelni, visszahőkölt, és emiatt nem érzi magát jónak. Dosztojevszkij félkegyelműnek titulált Miskin hercege vagy Aljosa Karamazov jók voltak-e? Móra Ferenc valóságos „csaló” Péterében, aki a kishűgával itatta meg naponta az iskolában neki juttatott tejet, mekkora volt a jóság? Mekkora Steinbeck *Érik a gyümölcs* című regényének fiatal nőalakjában, amikor az éhségtől elgyengült férfit a saját anyatejével menti meg? Abban az erdélyi parasztfiúban mekkora, akinek a történetét Esterházy Péter hallotta és írta le, és akinek az volt a dolga a háború egyik büntetőtáborában, hogy halottakat szedjen össze, és talicskával szállítsa el őket? Csak az volt a dolga, mégis, ha elkeveredett vagy leesett valakinek a karja vagy a lába, visszament érte, megkereste, hogy együtt legyen, ami egy emberhez tartozik.

„...milyen jó volna – vágyakozik Tamási Áron Ábele –, ha az ember legalább két személyből állana. Mert akkor az egyik mindig csinálhatná a jót, a másik pedig tehetne egyebet.” Lengyel József hasonlóan morfondírozik naplójában, amikor a kérdést felveti: „Jóra törekszik-e a jóra-törekvő? Igen. A jóra törekvésből sok minden fakadhat, jó is, rossz is. A rosszra törekvésből csak rossz.”

Anna Funder mondata talán az egyik legpontosabb megfogalmazás a jó emberekről: „Vannak emberek, akikre elég rágondolni, és máris jobban viselkedünk.” Török Sándor *az Egy kis kertem szerettem volna* című könyvében Gheorghe Fenestről ír így, akivel felejthetetlenül találkozott kamaszkorában az erdélyi havasokban.

Páratlan szerencse kell, hogy sorsfordító emberekkel találkozzunk, vagy olyanokkal, akik, ha kilenc rétegből állnak, abból nyolc szintisza jóság. Nem adatik meg mindannyiunknak.

„Jóság, mondogatja. De mit ért rajta? Éberséget ért rajta, amely elejét veszi, hogy az embert bármivel ámítsák, vagy hogy az ember bármivel ámítsa magát. Nyitottságot és spontaneitást ért rajta, az emberek iránti soha nem szűnő, őket a társaságunkba bevonó és megértő kíváncsiságot. Hálát ért rajta, hálát azok iránt, akik ugyan mit sem tettek érte, de mégis közelnek hozzá, észreveszik az embert, és szóba állnak vele. Emlékezetet ért rajta, olyan emlékezetet, amely nem hagy ki és nem enged el semmit. Reményt ért rajta, reményt a kétségbeesés dacára. Csodálkozást. Ugyanakkor aggodalmat is. (...) Azt érti rajta, hogy az ember embertársának gondját viseli itt, nem pedig a lelkükért imádkozik.” – írja a témáról Elias Canetti.

Az előbb idézett szöveg utolsó mondatáról Hélder Camara püspök jut eszembe, aki Brazíliában, a hatvanas évek katonai diktatúrája idején képzési és önszegélyező programot szervezett a parasztnak, akciókat a békéért és az igazságosságért. Azt hangoztatta, az ő és munkatársai életét és szabadságát fenyegető, reális veszélyek ellenére, hogy a szegénység nem Isten akaratából van, hanem olyan gazdasági, társadalmi, politikai okok miatt, amelyeket meg lehet változtatni.

Ámosz Oz jóról és rosszról írta: „Olykor talán nehéz definiálni a Jót, de a Rossznak félreismerhetetlen a bűze: minden gyerek tudja, mi a fájdalom. Ezért akárhányszor fájdalmat okozunk valakinek, tudjuk, mit cselekszünk. Rosszat cselekszünk.”

A huszonegyedik század első negyedének vége felé naponta tízezer ember hal meg amiatt, mert nem jut megfelelő egészségügyi ellátáshoz, miközben ekkora vagyonnal még nem rendelkeztek a leggazdagabbak soha, mint napjainkban. Mit kezdenek az emberek az életükkel, az energiájukkal, a pénzüikkel? A jóságukkal? Miféle sorsparancsok kellenének ahhoz, hogy valaki az emberiség részének érezze magát, egynek a sok közül, ne különbözzön a tömeg felett, aki vitathatatlanul megérdemli mindazon javakat, amelyek felemelik, kiemelik?

Mi szükséges ahhoz, hogy egy segítségre szorulóra felfigyeljen másvalaki, akinek módjában áll segíteni, mint a tizenéves, utcai lámpa fénye alatt tanuló perui kislány fotójára bukkanó, magát támogatásra rászánó milliomos esetben? Mi vesz rá egy minimálbérből élő, többgyerekes családapát, hogy egy nála is szegényebben rögtön segítsen? Különböző jótékonyági célokra emberek ezrei mozdulnak rögtön, még ha sokan attól a vágytól vezérelve is, hogy egy csoda részeseivé válhassanak, és (lassan-lassan) sokasodik azoknak a száma, akik a náluk elesettebbek segítségét életfeladatuknak tekintik.

Emberek tartanak ki kezdeti csapásirányaikon életük végéig, emberek változnak át, jóból rosszá, rosszból jóvá, életükben talán többször is, tetten érhetetlen hatások miatt, felderíthetetlen okokból. Jean-Paul Sartre az *Egy vezér gyermekkor*a című könyvében egy szörnyű átváltozást kísér végig. Egy neves magyar költő, aki verseiben békére szólított fel mindenkit, és azokat éltette, akik a béke megteremtéséért cselekednek, 1940-ben elismerő szavakkal méltatja Mussolinit, az egyik nagy rombolót, akitől kitüntetés vesz át. Louis-Ferdinand Celine vehemensen kikel az első világháború és általában a háború ellen, mégis a nácizmus lelkes hívőjévé válik. Ezra Pound szintén háborúellenességből vált át harcias nácizmusba. Mi történhetett velük és a hozzájuk hasonlókkal azon az úton, ami a kezdetektől a végig vezetett?

Mi változtatja át a nehéz körülmények közül felemelkedőket, hogy jobb sorba kerülve elfeledkezzenek egykori sorstársaikról, egykori eszméikről? Aung Szan Szu Kji, mianmari elnök, aki 1991-ben Nobel-békedíjat kapott az emberi jogokért folytatott munkásságáért, hosszú évek múlva eltűri, hogy országában gyilkos hadjáratot folytassanak az egyik nemzetiség ellen.

A Nobel-békedíjasok 1901-ben kezdődő névsorából vajon kiket ismernek, hányra emlékeznek közülük a maiak? Tudják-e, hogy Knut Hamsun író, akit a szegények és elesettek iránti együttérzés avatott nagy íróvá, hogyan vált náci szimpatizánssá, és Carl von Ossietzkyt, a Nobel-bizottság díjra javasolt jelöltjét, akit éppen náci koncentrációs táborban tartottak fogva, hatásvadászattal vádolta és ellenezte a jelölését?

Cormac McCarthy könyvében az apjától kérdezi az aggódó kisfiú, hogy még mindig ők-e a jók, és hogy ez mindig így marad-e? Az apja megnyugtatója, hogy mindig jók maradnak. Ilyen egyszerű ez? Jók vagyunk-e, ha jónak érezzük magunkat, és garantálhatja-e bármi, bárki, hogy megmaradunk jónak? Daniel Pennac írja: „De jó lenne a Nagy Össznépi Lélekhez tartozni, amelyik kőkeményen hisz a példastatuálás erejében, amelyik tudja; hol állnak a jók és hol a rosszak, de jó lenne egy mélységes meggyőződés boldog tulajdonosának lenni, a rohadt életbe!”

En kimondottan tartok attól, hogy valahai jó emberekkel ismét találkozom. Kerülöm a visszatérést hozzájuk, mert önző okokból nem szeretném, ha a véleményem esetleg módosulna róluk. Ha kiderülne, hogy nem is voltak olyan jó emberek, vagy mostanra már nem azok. Sajnálom, ha nem állíthatnám azt többé, hogy milyen sok jó emberrel találkoztam.

Régebbi szépségkirálynő-választások bugyuta faggatózásaiából hátramaradt kérdés lehetne, hogy mit kívánhat bárki a világnak? Békét? Jóságot? Szeretetet? Mit kezdhetünk az ezekre irányuló, emberfeletti vágyainkkal, vívódó önmagunkkal, a kerge világgal? Mahatma Gandhi azt javasolta: „Légy magad a változás, amit a világban látni akarsz.” Tanácsolj ennél nehezebbet.

Összefügg-e a jóság, a békére törekvés és az a fajta szeretet, amely nem egy-két emberre, hanem általában a világra irányul, vagy mesterkélt csinálmány a kapcsolat ezek között a fogalmak között? Komolyan mindenhatóságukban talán a hippimozgalmak résztvevői hittek utoljára, akik ma is meghatónak tűnő, naiv igyekezettel tűztek puskacsövekbe virágokat, miközben azt skandálták: Szeretkezz, ne háborúzz!

Müller Péter Sziámi Pedig jó volna szeretni még dalszövegéből idézek most (némi bevallott gonoszsággal): „Pedig jó volna szeretni még, / Bár nem

tudjuk, hogy szeretni miért jó, / De jó volna szeretni még / Azt, aki szeretetreméltó. / Ott van a sok kis ártatlan gyerek, / Szerintem, őket még simán lehet, / Kár, hogy az egyiknél ott van a kés, / A másiknak meg a kis szívében ül / a rettegés.”

Albert Schweitzer szerint a világbéke akkor valósul meg, ha mindenki létrehozza a saját békéjét. Aki csak próbát tett ezzel bármikor, megtapasztalhatta a saját béke létrehozásának felmérhetetlen nehézségeit, a belsejében zajló, meg nem szűnő harcok csillapíthatatlanságának erejét. Erich Maria Remarque főhősének szavai az író *Szerelem és halál órája* című könyvéből: „... hirtelen ráérezett arra a reménytelenségre, melyre az igazság és a részvét mindörökké ítéltetett: hiszen mindig hajótörést szenved az önzésen, a közönyön és a félelmen.”

Évszázadok óta folynak viták arról, nevén kell-e nevezni, meg kell-e nevezni a gonoszt? Viták folynak arról is, hogy ha gonoszról beszélünk, valami körülöttünk ólálkodó, miazmás rossz szellemet képzeljünk-e el, vagy kifejezetten talpuk közepétől fejük búbjáig gonosz embereket, esetleg a jóságra törekvéssel folyamatosan viaskodó, sötét oldalunkat önmagunkban?

Kurt Vonnegut egyik írásának szereplője így vélekedik erről: „A világban egyetlenegy olyan dolog van, oszt nincs is több, amitől az emberek rosszak. Az, hogy némelyikükbe az ördög belebújik, utána meg nem akar kigyünni onnét.”

A huszadik század második felében számos pszichológiai kísérlet zajlott, azt kiderítendő, hogy átlagos emberek mesterséges szituációkban hogyan viselkednek alárendelt szerepekben, illetve hatalomhoz jutva. Kísérleti alanyok hasonlottak meg önmagukkal, kísérletvezetők és a kísérletek eredményeinek olvasói, hallgatói, nézői sokkolódtak, emberek átváltozásait tapasztalva. Mark Twain gondolata tolakodik ide: „A legrosszabb tanács, amit bárkinek adhatunk, az, hogy légy önmagad!”

Richard Flanagan hadifogoly főhőse gondolkodik a következőképpen, a *Keskeny az út északra* című könyvből, miután szemtanúja volt egy gyilkosságnak: „Egy pillanatig úgy rémlett, megértette egy rémisztő világ igazságtalanságát, amelyben nincs menekvés a borzalom elől, amelyben az erőszak örök, a nagy és egyetlen bizonyosság, nagyobb a civilizációknál, amelyeket létrehozott, nagyobb bármely istennél, amelyet ember imád, mert ez maga az egyetlen igaz isten. Mintha az ember csak azért létezne, hogy továbbadja az erőszakot, s így biztosítsa annak örök hatalmát. Mert a világ nem változik, ez az erőszak mindig létezett, sohasem fog kitörlődni, emberek fognak meghalni más emberek csizmája, ökle, borzalma alatt az idők vége-

zetéig, és a teljes emberi történelem az erőszak története.” Ez után a részlet után tényleg időszerű, hogy lehunytt szemmel többször eldúdoljuk az *Over the Rainbow* egyik részletét (még ha elítélhetően szentimentális kifejezést ölt is fel az arcunk): „A gonosz, mint a hópehely, olyan gyorsan olvad el, a fényben.”

Fredrik Backman egyik szereplőjének véleményét olvasom, miszerint nem mindegy, valaki azért gonosz-e, mert muszáj gonosznak lennie, vagy azért, mert megteheti. Indokolható felmentése-e ez a muszájból gonosznak? A gonoszságot elszenvető világnak fontos-e az ok, elfogad-e mentségeket?

Mielőtt vagy mialatt a gonoszságot szapuljuk, azért idézzük fel Brechtet, aki úgy vélte: „Az aljasságra vicsorgó gyűlölet / is eltorzítja az arcvonásokat.” Ödön von Horváth *Istentelen ifjúság* című könyvének főhőse viszont csodálatosan könnyűnek érzi magát, amikor egy gonosz ember nincs többé: „Eggyel kevesebb! / Vajon örülök neki? / Igen! / Igen, örülök! / Mert bármennyire vétkes vagyok magam is, hiszen segítettem a gonosznak, mégis pompás és csodaszép, ha egy gonosz elpusztul.”

Mentségeket, felmentést keresőket, de elutasítókat sem hagyhatunk továbbá muníció nélkül: „Nem tudni, mi a jó, mi a rossz, nagyobb gyarlóság, mintha valaki nem tudná a fehéret a feketétől megkülönböztetni” – írta Marcus Aurelius. Hasonlóan vélekedett Popper Péter is, pszichoanalitikusi, pszichoterápiás munkája közben azt tapasztalva, hogy „...az ember mindig tudja, ha gonoszat cselekszik. Mindig tudja. Elhessegetheti, elfojthatja, lebeszélheti magát róla, de mindig tudja, hogy amit cselekszik, az morális szempontból jó vagy rossz. Mindig megvan a választás lehetősége. És azt gondolom, hogy a bűnnek a lényege soha nem a cselekedet, amit az ember elkövet, hanem a választás, ami megelőzi a cselekvést, és amelynek következményeként rosszat, gonoszat tesz az ember.” Megkönnyebbülés vagy elszörnyedés a reakciónk arra, hogy választhatunk, muszáj választanunk, és választunk is (kutatók szerint átlagosan napi ötszáz döntést hozunk meg anélkül, hogy tudatában volnánk) bárhogyan, akár mint Brecht tisztességtudó utcalánya: „Régi parancsotok / Hogy jó legyek és mégis éljek, / Kettőbe hasított, mint a villám! / Nem tudom / Mi történt: hogy jó legyek / Másokhoz és magamhoz is, együtt nem sikerült.”

A tisztességtudó kifejezésen megakadok kicsit, és Popper Péter szövegében is sajnálatosan elavultnak tűnhet a morális szempontból kifejezés. Kit dicsérnek ma úgy, hogy tisztességes, tisztességtudó? Ki beszél ma morálról, ki töpreng ma azon, hogy morálisan helyesen vagy helytelenül választ? (Tisztesség? Morál? Mi az? Unalmas! Kinek kell?)

„Erkölcösek akartok lenni, tudom. Aki moralizál, nagyot akar, és közben kényelmet. De senki nem olyan nagy, ahogy moralizál, és az erkölcs nem kényelmes” – olvassa a többiek fejére Bernhard Schlink egyik szereplője.

Jónak lenni nem könnyű (Lautréamont Maldoror énekeiből úszik ide a mondat: „Mutassatok egy embert, aki jó!”), akadnak helyzetek bőven, amikor hosszabb idő szükségeltetne a döntéshez, de gyakran másodpercek alatt kell dönteni. Fuldoklót látva akár, égő házban rekedtet, mások által bántalmazottakat. A döntés motivációja ilyenkor többnyire az ösztönösség, az alapja egyfajta erkölcsi hozzáállás a világhoz, következménye esetleg önmagunk feláldozása, az adódó kérdésre pedig: ki ítéli meg, én vagyok értékesebb, vagy az, akit megmenteni szeretnék, nincs idő mindig megvárni a választ.

Mítoszokból, legendákból, valóságos történekből (különösen az utóbbiakból) számtalan esetben nem azt a következtetést szűrhetjük-e le, hogy a tisztességre, a jóságra ráfizetünk? Jónak lenni nem mindig jó, vagy túlságosan jónak lenni nem az? Lehet-e túlzásba vinni a jóságot? Nick Hornby *Hogyan legyünk jók?* című könyvében egy cinikus, világgal ellenséges férfi, férj, családapa változik át „szélsőségesen” jóvá, ezzel elérve családtagjainál, hogy visszasírják régi énjét. A könyv címével feltett kérdésre a válasz nem születhet meg könnyen.

Akiben jó és rossz iszap birkózik néha, máskor ököltre megy, azzal baj talán nem lehet. A baj valószínűleg inkább azokkal van, akik eltökélték magukat valamelyik mellett e kettő közül, úgy, hogy annak megváltoztathatatlanságába kételyek nélkül hisznek. „Nem arról van szó, hogy azt higgyük, a másik jó, hanem azt, hogy képes a jóságra.”

A gyerekek és felnőttek talán akkor unják a jó figurákat, a pozitív főhősöket a történetekben, ha nem szembesülnek a küzdelmeikkel, amíg eljutnak odáig, hogy jók legyenek, és jók is maradjanak. („Apa, mindig mi maradunk a jók?”)

Karel Čapek a mesékben szereplő gonoszokról írta: „A gonosz varázsló nem azért úzi fondorlatait, hogy sok pénzt gyűjtsön, birtokot vásároljon, hanem öncélúan műveli a rosszat, szinte elvből (...) A világ, amelyben élünk, nem sokban különbözik az emberevők, farkasemberek, sárkányok és gonosz varázslók mesebeli világától. A rossznak az a fikciója, mely a mesék cselekményét táplálja, valóságos életünket is átszövi.”

G. K. Chesterton szintén mesékről, gyerekekről: „A mesékből a gyerekek nem azt tanulják meg, hogy vannak sárkányok, hiszen azt tudják. / A mesékből azt tanulják meg, hogy a sárkányokat le lehet győzni.”

Lőcsei Péter

JÉKELY-TALÁNYOK

A KÖLTŐ VERSEI A NYUGATBAN

Láng Gusztávnak, barátsággal

Egy-egy folyóirathoz, csoportosuláshoz tartozás többnyire nem jelent kizárólagosságot; az írók, költők – részben anyagi okokból – más fórumokat is keresnek. Függetlenedési szándékuk sem vezet mindig végső szakításhoz. Jellemző példaként kínálkozik a *Nyugat* harmadik nemzedéke, melynek tagjai szerették volna megvetni lábukat Babits lapjában, ugyanakkor másutt is próbálkoztak. Kérészéletű kísérleteik mellett a *Válasz*, a *Szép Szó*, a *Tükör*, az *Argonauták*, a *Protestáns Szemle*, a *Magyar Minerva*, a *Pásztor-tűz* és az *Erdélyi Helikon* hasábjain, az országos napilapokban és a vidéki újságokban is feltűntek. A *Nyugat* megszűnése után többen szerepeltek közülük a *Termésben* és a *Sorsunkban*. Erdemes lenne feltérképezni Dsida Jenő, Zelk Zoltán, Hajnal Anna, Vas István, Weöres Sándor, Takáts Gyula, Rónay György, Kiss Tamás és társaik szerepléseit. A feladat nehezebb, mint amilyennek első pillantásra látszik. Némelyik megközelítésben a névsor is bizonytalan. A lapok és a szerzők repertóriumai, bibliográfiái esetlegesen hiányosak. A számok óvatosságra intenek, ugyanis bőven akadnak másod-, harmadközlések. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a művek értéke is vegyes képet mutat.

Jékely Zoltán legkorábbi fórumai közé tartozott a *Napkelet*, amelyben 1932-től 1940-ig 25 verse, egy novellája, három-három fordítása és könyvismertetése jelent meg. A *Kínskeresőket* Thurzó Gábor, *Új évezred felé* című kötetét Rónay György értékelte. Mégsem érezte magát otthon. A folyóirat légköréről fenntartásokkal írt Takáts Gyulának.¹ Több más lapról is kritikusan szólt. A *Válaszban* 22 verset közölt. Olyan jelentős alkotásokat, mint a *Pisztráng-balett*, a *Nagyvakáció az Enyedi Kollégiumban*, a *Csontjaimhoz* és a *Vasvári Pál nyomában*. A *Szép Szó*ban ritka vendégnek számított: mindössze három költeménye jelent meg (*Apotheosis*, *Borzalom*; *Nizsinszkyhez*).

Leveleinek tanúsága szerint Fejtő Ferenc esztétikai érzékéről nagyon rossz véleménye volt.² A szakításhoz azonban nyilván nem ez vezetett, hanem az, hogy az *Apotheosis* megváltoztatott szövege miatt névtelen, erkölcsi hiteltét támadó glosszát közöltek róla.³ Az *Erdélyi Helikonban*, a *Pásztortűzben*, a *Budapesti Naplóban*, a *Keleti Újságban*, a *Forrásban*, a *Tükörben*, a *Protestáns Szemlében* olyan írásai is napvilágot láttak, amelyeket később más címmel közölt, átalakított, illetve kihagyott kötetéből.

A *Nyugat* Jékely számára is lényegesnek bizonyult. A folyóiratban huszonkét és huszonnyolc éves kora között húsz verse jelent meg; mellettük Weöresről és Laforgue-ról szóló értékelése olvasható. Első kötetét (*Éjszakák*) Weöres Sándor, a másodikat (*Új évezred felé*) Halász Gábor méltatta. Hozzá hasonló számú verssel szerepelt Vas István (20) és Zelk Zoltán (15). A nemzedéktársak közül Weöres Sándor jelent meg kiugró módon: 78 verse, 11 könyvismertetője, 1 hozzászólása látott napvilágot. Kevesebb lehetőséget kapott Forgács Antal (10), Hajnal Anna (10), Rónay György (10), Takáts Gyula (4), Toldalaghy Pál (4) és Képes Géza (2). A hiányos lista adatai tájékoztató célúak, nem perdöntők. Ugyan ki hinné például, hogy a *Nyugatban* 21 verset közlő Móricz Zsigmond jelentősebb költő, mint az a József Attila, aki mindössze 13-szor kapott teret a folyóiratban?

*

A *Nyugatban* szereplő Jékely-írások kivétel nélkül megjelentek kötetekben, így összegyűjtött verseiben is.⁴ Érdemes alaposan összehasonlítani első és végleges szövegüket, ugyanis jelentős eltérések, említésre méltó kihagyások fordulnak elő bennük. Bőven sorolhatók a velük kapcsolatos kérdések. Nem tudjuk, hogy Jékely meddig várakozott a *Nyugat* előszobájában. Tény, hogy némelyik verse a megírás után 1-2 év múlva jelent meg a folyóiratban. Bizonytalan, hogy voltak-e elutasított írásai. Akadtak-e olyanok, amelyek végül máshova kerültek? Vajon kért-e módosításokat a főszerkesztő? Jékely kiadatlan levelei és a neki küldött üzenetek talán tisztázzák a homályos részleteket.

A *Nyugatban* olvasható írásainak leggyakoribb témája az elmúlás, a búcsúzás. Hangvételük szinte kivétel nélkül elégikus. Leggyakrabban használt kifejezései között találjuk a halál, a hanyatlás, a sírás, a temető fogalomköréhez tartozókat. Jellemző, hogy szonettjében még a tavasz élményét is ekképpen fejezi ki: „légy boldog, csontmagány, szép hóvirág / nyílik koponyád szemüregében” (*Tavasz van, gyermekek*). Azon sem csodálkozhatunk, hogy

itáliai utazásának benyomásait is a panasz és az aggodalom határozta meg. Közöttük akad olyan, amelyeknek háttere a háború szorongó bizonytalansága volt. Szülőföldjéhez kapcsolódó, továbbá gyermekkori, ifjúkori emlékeihez kötődő versei többnyire az *Erdélyi Helikonban*, a *Pásztortűzben*, a *Napkeletben* és a *Válaszban* tűntek föl. Történelmi–politikai vonatkozású költeményei részben a *Pesti Napló* hasábjain olvashatók.

A költő 1935 júliusában mutatkozott be a *Nyugatban*. Jelképesnek tekinthetjük, hogy első versének indító képében helyzetét egy „fiatal király csukott szemhéjú, hosszúlábú” szobrához hasonlította.⁵ Az eredeti *Pihenés* cím már az *Éjszakákban* megváltozott: *Mint kőkoporsón* lett. Később is az maradt. A mű számos egyéb eltérése is figyelmet érdemel. A 2. sorban a *csukott szemhéjú* jelzős szerkezet a halált egyértelműbben sugallóvá (*leesett-állú*) alakult. A zárószakaszban még lényegesebbek az eltérések. Az összegyűjtött versekben a strófa második és harmadik sorának variánsai felcserélődtek, így szótagszámuk is megváltozott: „Még visszafordul, rám néz s így beszél: / én most talán örök partokra szállok, / nyomorú test, te ott maradsz alul / s a földbe jutsz, hol madarak, királyok / s kutyák porladnak, mint a falevél.”

Az utolsó két sort Jékely kurzívval emelte ki, és három ponttal zárta le:

„Még visszafordul, rám néz s így beszél: / kis, gyenge test, te ott maradsz alul, / én most az örök partra, lásd, kiszállok. / *Te földbe jutsz, hol madarak, királyok / s kutyák porladnak, mint a falevél...*”

Ilyen zárlattal élt az *Első kutyám emlékére*; a *Valkói temetés*; *A Házsongárdi temetőben*; *A szobám éjjel*; a *Nagyvakáció az Enyedi Kollégiumban*; az *Éjféli*; *A nagy temetőben* és a *Töredék 1939 szeptemberéből* című versében is.

A költő több alkalommal elpusztította vázlatait, sikertelen próbálkozásait. Kézirat-autodaféinak egyikét a *Máglyában* fogalmazta meg.⁶ Nem csupán a tűzre vetés módjáról, hanem okáról is szólt: a kiselejtezett darabok esetlegességét saját elmúlásával, az „*Idő-sivatag*” futóhomokjával és a világegyetem részvétlenségével hozta összefüggésbe. Az eredeti négy strófa végül egy tömbbé alakult. A helyesírási változásokon kívül kisebb módosulások is történtek: a *porlandó* például *porladó*; a *nemsoká* pedig *egykedtő* lett. A korai vers számos nagy mű motívumának csíráját tartalmazza már. Ez általánosítva is elmondható róla és trópusairól. Az általa életre hívott lírai haláltánc hasonlataiban, metaforáiban rendre föltűnnek a testi romlás, a felejtés, az egyetemes pusztulás, a síri metamorfózis riadalmas, máskor ironikus élményei, sejtelméi.

A *Lezuhant a Nap* eredetileg két részre tagolódik.⁷ A vers bevezető metaforáinak impresszionista látomását a folytatásban hangzásélmények árnyalják. A rigó a lenyugvó Napot búcsúztatja. Az itt említett cápistrángxnak sem a cáphoz, azaz a kecskebakhoz, sem a 'kötél, szíj' jelentésű istrángxhoz nincs köze. Csupán hangzásukban hasonlítanak. A Zapfenstreich kifejezéssel azonosítható szó trombitával vagy dobbal jelzett takarodót jelent. Az utolsó szakaszban felidézett baleset igazolja az elkomoruló vers keltezését: I. Albert belga király 1934. február 17-én szenvedett halálos kimenetelű sérülést, amikor lezuhant az Ardennek sziklájáról.

Jékely Zoltán zenei témájú írásainak nyitánya a legendás tenort idézi (*Caruso emlékének*).⁸ Változatos sor követi majd: többek között a *Concerto di musica*; *A láthatatlan hegedűhöz*; az *Egy rész a „Brandenburgi”-ból*; a *Templomi hangverseny*; az *Örökifjú muzsika*. Hol egy zenemű, hol egy szerző, más-kor egyéb zenei képzettársítás az ihlető. Itt nem tudjuk, nem is fontos, hogy a rádió hullámai egy nápolyi dalt vagy egy operaáriát közvetítenek-e. Az énekes meghalt, de hangját megőrizte a felvétel. Ennek ellenpontjaként tűnik föl a költő halálsejtelme, mulandóságának tudata. A vers zárata elégikussá válhatna, ehelyett azonban könnyed, derűs életképpé alakul. A zene az ablakon kiszállva „lehempereg”, majd „csörgedez”, aztán vígan „bukkan” tovább. Hatására egy bugyogó nélküli kislány is tánra perdül az utcán. A 12 sorban érdemes figyelni néhány apró eltérésre. Így például a *testünkkel elnyeli* helyett *testestől*, a *kicsi lány* helyett *kisleány* szerepel majd.

*

Az *Olympio siralma* időszembesítésre és az évszakok szimbolikájára épül.⁹ A „boldogtalan boldog szerelmesek” emléke és a sílécet dárdaként tartó ifjú képe is a mindent maga alá gyűrő idő kiszolgáltatottja. Belénk borzong a képzelt jövő. Nem csupán a *bronzlevelű tölgy* változik meg a hókoronától, az elrévedő szerelmes sem szabadul a gondolattól, hogy kikerülhetetlenül a halál lesz végzetes szeretője. A vers későbbi átalakítása tucatnyi szócserevel, toldalékmódosulással járt (*fiú / fiúcska; milyen / mily; ahogy / amint; ősrégi / védelmi; szakít / hasít; viháncoló / ismeretlen; szóke / gyenge; hókorona / hókristály; az ordas égbe / a semmiségbe*). Az eredeti négy soros strófák is átalakultak.

Az *Éjjel a hómezőkön*, továbbá a vele együtt megjelenő *Tücsök* és *A halál fái* szinte sűrítményei azoknak a tematikai, stilisztikai, poétikai jellemzőknek, amelyeket a harmadik nemzedékkel kapcsolatban többen is bíráltak a

Szép Szóban és a *Nyugatban*. Németh Andor a fiatalok elszigeteltségét, bezűkült témaválasztását emelte ki. Jellemzőnek vélte, hogy a természetben nem a fenséges ragadja meg őket, ehelyett „tücskökkel, békákkal, pókokkal és szarvasbogarakkal játszadoznak”.¹⁰ Fenyő László a *Levél Körtvélyesre* című versében fogalmazott meg gunyoros véleményt az utánuk jövők ter-
méséről.¹¹ Kassák Lajos a *Nyugatban* adta közre fenntartásait.¹²

Az *Éjjel a hómezőkön* 5 szakaszát Jékely már az *Éjszakákban* kibővítette.¹³ A verset a kötetben Jékely Mártának ajánlotta. Ezenkívül néhány szócse-
rére, szórendi váltásra is sort kerített (*mászott / hágott; szűnyog itt táncát / táncát a szűnyog itt*).

A *Tücsök* a *Nyugatban* szimmetrikusan 4, 4, 3, 3, 4, 4 soros strófákra tagolódott.¹⁴ Az elégikus szerelmi vallomás az *Éjszakákban* 8, 3, 11 soros egységekké alakult. Több más módosítás is történt: az eltérő szórend mel-
lett néhány kifejezés is megváltozott: *napok a nagy idő kék tengerében / napok az idő kéklő tengerében; aluszik / szenderedik; lelked / szíved; gubancos dene-
vérek / nagykörmű denevérek*.

A *halál fáinak* két szakasza később a *Julia M. sírján* című kompozíció nyitányaként szerepelt.¹⁵ A vers 5-6. sorának riasztó képe (*lenn a mélyben beteg koponyák / csészéiből szürcsölnek szörnyü nedvet*) Jékely lírájának vis-
zatérő motívuma.

*

A *Csillagtoronyban* 21 szakasza az előző versek ellenpontja.¹⁶ Nem a té-
mája miatt, ugyanis ennek középpontjában is a halál áll, hanem azért, mert a bírálatokban szóvá tett távlatok itt a végletekig tágulnak. Az égbolt cso-
dái a csillagot választó Petőfitől a magányos üstökössel sorsazonosságot ér-
ző Vajda Jánosig, a *Minden egész eltörött* élményén borzongó Adyn át a té-
pelődő Tóth Árpádig és a *Hajnali részegséget* író Kosztolányi Dezsőig sok
költőt megihlettek. A harmadik nemzedékből Weöres és Takáts Gyula is
egész sor példát kínál. Jékely az ötös és hatodfeles jambusú strófákban nem
csupán saját mulandóságát érezte át, hanem a csillagképek titkait faggató
egykori tudósokat is földidézte. Az örök körforgás borongó kérdéseket és
riadalmakat vetett föl. A *nagy Rotációval* kapcsolatos sötét sorokat végül
kihagyta: „Már nem sokáig! Az unott ellipszis / rabságából a földnek is elég.
/ Hogy ne látnád: amerre nézel, itt is, / ott is halomban áll a csont és sze-
mét, / jön az időben az Apokalipszis. // A sok tetem, a sok bomlási termék,
/ melytől a Föld sohasem szabadult, / összefogott, hogy az ürbe seperjék, /
mintahogy a sokbünü, zagyva mult / vak örületbe rántja le az elmét.”

A végleges szövegben számos helyesírási eltérés, illetve egyéb különbség érdemel további figyelmet.

*

A halál ünnepén című versét Kosztolányi emlékének ajánlotta.¹⁷ Az ötös és hatodfeles jambusokból álló strófákat végül két tömbbé tömörítette. A riasztó metaforákból épülő vers alapélménye az őszi temetőlátogatás. A halottak napjának komorsága, a gyertyafényes sírkert látványa hitelesíti az egyénitől az egyetemes pusztulásig terebélyesedő motívumsort. A közvetlen benyomástól (az esernyőn kopogó cseppek, a cipőkre tapadó sár, a reves szél, a rebbenő fények) a hamleti kérdésfelvetésig, a kikerülhetetlen általános elmúlás szorongásáig követik egymást a képzettársítások. A mindvégig többes szám első személyű komor vallomásban mindössze egy halovány feloldás tűnik föl. Az is csak ideiglenesen. Most még kisurranhatunk, hazamehetünk, egy darabig elfelejthetjük, mi vár ránk kikerülhetetlenül. A végső változathoz éppen ezeket – a sok tekintetben Kosztolányit idéző – szakaszokat törölte Jékely. A vers értéke, tömörsége szempontjából alighanem helyesen járt el. Úgy érzem, kár lenne elfelejteni a *Nyuga*ban még szereplő sorokat: „Menjünk, mint két kisurranó madár, / kienged tán e fekete kalitka; / jól tudja, hogy mihelyt időnk lejár, / szegett szárnyal hozatunk ide vissza / s nem lát bennünket többé a határ. / Lent a nagy úton villamos zokog; / sárgás fénytől lelkünk hiába fázik, / ezek a rendkívüli járatok visznek bennünket mégis ma hazáig, az alkalmi temető-járatok. // És vacsorázunk, bort iszunk s teát, / és harapunk, ahogy fogunk haraphat; / már nem gondolunk rá, hogy odaát / szegények milyen éhesen maradtak, / a jóbarátok, a jó nagymamák, // s a többi mind, ott, hol eltemeték, / a lyukban, melyből három kurta sing / királynak, koldusnak untig elég – / s elég lesz nekünk is alkalmasint, / ha rántör az egetverő sötét. // Ott fekszik a sok holt, mint a hering, / a még oszló test, a már sárga váz; / ha életünk felettünk elkering / annál szorossabb lesz a nyúgovás, / mely végleg egyberontja testeink.”

Említésre méltó különlegesség, hogy a vers előbb szerepelt az *Éjszakák* című kötetben, mint a *Nyuga*ban.¹⁸

A *Szikla-himnusz*¹⁹ 1937-ben született a Visegrád melletti Szentgyörgypusztán. A név Jékelyben földézte a Diocletianus-kori sárkánypusztítót. Ehhez járult, hogy a Szent György-napon született költő a mitikus szörnyet az elmúlással, önmagát az ellene küzdő katonával azonosította. A legenda hőse legyőzhette a szörnyet, de a hitét meg nem tagadó lovag később

vértanúvá vált. Az öröklét vágyával megvert Jékely tudta, hogy a halállal szemben hozzá hasonlóan vesztesre ítéltetett. A vers végső változata tucatsnyinál több különbséget rejt.

Az 1938-as szerelmi vallomásának, a *Csillag-áldozat*nak végső címe *Csillag-ábrítat* lett.²⁰ Bár a vers nem említi nevét, minden bizonnyal Pasteiner Évához fűződő érzelméről szól. Házasságkötésükre 1938. október 8-án került sor. A mű végleges változata mindössze kisebb módosulásokat tartalmaz. A *Nap-bódulat* (később *Napbódulat*) csupán néhány ponton változott.²¹

*

Jékely verseinek tekintélyes része kapcsolódik külföldi utazásaihoz, elsősorban itáliai és franciaországi művészettörténeti élményeihez. Első ciklusuk a folyóiratok, újságok után a *Mérföldek, esztendőök* című kötetben jelent meg.²² A halál, az elmúlás ezekben is rendre föltűnik; a művek olykor a nyugati világ és a szülőföld párhuzamára, kontrasztjára épülnek. Az „időutazás” szinte valamennyiben lényeges szerepet játszik. Ez jellemzi *Az éjjeli Velencéhez* című, 1937-es keltezésű versét is.²³ A város történelmét megidézõ, tragikus jövőjét előrevetítõ kompozícióból végül kihagyta a hazai vonatkozású látomás alábbi két szakaszát: „Egy korcsomában, bor tövében, / nótázva ül három legény, / magyar legény. Már három éve / hazajutásra nincs remény. / „Üres a korsód, tölts beléje, / löccsintsd nyakon életed átkát, / hogy idegenben vagy kutya / s otthon más öleli a mátkád! / Az apácának Krisztusa, / neked a császárné a mátkád!”

*

A *Búcsúzás után I–III.* című kompozíció megírásának életrajzi hátterét egyelőre nem ismerem. Az első részben a magára maradt személyiség vet számot önmagával, elárulásával. A távozót igei személyraggal, névmásokkal, birtokos személyjellel mindvégig harmadik személyüként említi (element, neki, lelkében, őt, városán), közvetlenül nem nevezi meg. A fizikai távolság felidézése mellett a verszárlatban azt is felveti, hányszor kell még egyedül maradnia a lezárult szerelmek, befejezett életek miatt. A háromtétéles műnek csupán az első része kapott helyet az összegyűjtött versekben.²⁴ A kihagyott szakaszokban grammatikai váltásnak lehetünk tanúi, a távozót itt már tegezõ módon szólítja meg:

II.

Mintha mind én tépném s szórnám utánad,
viszi a szél a rózsaszirmokat.
Lám, a vágyódók sok sok sóhajának
a jó természet szinte testet ad.
Milyen csúf felhők tódulnak a völgybe -
És te ilyen időben utazol,
Idegen országba, ellenség-földre,
melynek hegy-völgyein halál lohol.
Miután meghalt egy drága családtag,
az ember róla annyit álmodik.
Ruhád darabját szimatolva, látlak,
s érezlek, olyan erősen vagy itt.

*

III.

Magyalbokor, akácfa, bodzafa,
jázmin, vadrózsa, bükköny, margaréta -
ezer évet elevenít ez a
Téged kereső hegyoldali séta.
Mintha, mióta a világ a világ,
csak veled jártam volna itt a réten.
Ó, bárcsak az új ezer éven át
is teveled, édes keserüségem!
Jöhet-e új nyár, melyben nem velem:
más férfitest mellett sétálsz, hevergetsz?
Bár meghalnék, hogy minden éjfélen
hozzád suhanjak, testetlen szerelmes
s csókomból érezd meg a rét szagát,
melyen sétáltunk tavaszi vasárnap -
s tudd meg, szép rétek vannak odaát,
szép régi rétek pázsitjára várlak.

*

Az *Éjjeli sírás* az elárulás, a csalódottság, az önsajnálát, a halálvágy toposzaira épül.²⁶ Szerkezete később módosult, ezenkívül helyesírási, szóhasználati és morfológiai különbségek is megfigyelhetők: *mint halott szírom / fekete szírom; a bűm mindenkié / a bú mindenkié, mérhetetlenek / mérhetlenség; tollát sirató / tollát hullató.*

A *Tasso tölgyfájához* egyszerre állít jelképes emlékművet a barokk költőnek és a fa-matuzsálemnek, amely még látta őt.²⁷ Az elkorhadt rönk egykor tanúja lehetett a „gáncstalan lovag” lobogó lelkesedésének és hamvába hullásának, eltemetésének. Az ódai emelkedettséggű elégia tegező megszólításai, válasz nélkül maradó kérdései az emlékeken kívül az idő körforgását is fölidézik, hogy eljussanak végül a tölgy közeli halálának előrevetítéséig: „Te, vén koporsó, bús emlék emléke, / már soha, soha többé nem virulsz ki!”

A vers később alaposan átformálódott. A szóeltéréseken kívül számos toldalékolási és helyesírási módosulást érhetünk tetten.

*

1940-ben írt apokrif példázata a *Nyugat* utolsó évében jelent meg (*Lázár halála*).²⁸ Az újtestamentumi történetet enyhe archaizálású strófákban formálta huszadik századivá. Benne a feltámadt Lázár életörömét, másvilágról szóló hősködését, magára maradását és végleges halálát idézte föl.

A *Római februárban* az Itáliában átélt kora tavasz és a hazai tél ellentéte mellett az otthoniakat is nyomasztó „történelmi szorongás” fogalmazódik meg.²⁹ A vers négy szakasza négy szembeállításra épülő, aggodalmakat megszólaltató, válasz nélküli kérdés. Közülük természetesen a zárlat a legsúlyosabb: „Minő tavaszt küldesz oda, Istenem? / Rontó-teremtő olvadás, vajjon mit / zúdítasz a Honra vad szeleiddel / s megállanak-é az áradt patakokban / hentergő, rohanó, szörnyű sziklák –?”

A válaszok, megfogalmazására a *Nyugat* megszűnése után többek között a *Termésben* volt lehetősége Jékelynek. Olyan kételyeket, apokaliptikus látomásokat is közreadott, amelyeket csupán erős rostálás után vett föl öszszegyűjtött verseibe.

JEGYZETEK

¹ Jékely Zoltán Takáts Gyulának, 1936. jan. 3. *Helyét kereső nemzedék*, Magvető, 1984, 107.

² Jékely Zoltán Takáts Gyulának, 1935. szept. 2. *Helyét kereső nemzedék*, 103; 1936. jan. 3. *Helyét kereső nemzedék*, 106.

³ [N. N.]: A megtagadott szegény rokonok, avagy a költő óvatoskodik, *Szép Szó*, 1938, VI. k. (25. sz.) 510.

⁴ *Jékely Zoltán összegyűjtött versei*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1988. (2. bővített kiadás, összegyűjtötte, sajtó alá rendezte: Győri János. A továbbiakban: JZöv

⁵ *Nyugat*, 1935, (július) II. 5. A JZöv-ben 1933-as keltezéssel szerepel (28.).

⁶ *Nyugat*, 1935, (július) II. 5./ JZöv 15. Kötetben először az 1943-as *Mérföldek, esztendők...* utolsó ciklusában szerepelt.

⁷ *Nyugat*, 1935, (július) II. 6. Kötetben először az 1943-as *Mérföldek, esztendők...* utolsó ciklusában olvasható. A JZöv-ben 1934-es dátummal szerepel (41.).

⁸ *Nyugat*, 1935, (július) II. 6. Az *Éjszakák*ban keltezés nélkül (44.), a JZöv-ben 1933-as keltezéssel szerepel (24.).

⁹ *Nyugat*, 1935, (július) II. 7. (JZöv, 92.)

¹⁰ Németh Andor, Versekről, *Szép Szó*, 1936, 118.

¹¹ Fenyő László, Levél Körtvélyesre, *Nyugat*, 1937, I. 46.

¹² Kassák Lajos: ... és a legfiatalabb korosztály, *Nyugat*, 1936, II. 91–101.

¹³ *Nyugat*, 1936, (május) I. 339; *Éjszakák*, 24. A JZöv-ben Húgomnak ajánlással szerepel; ott a második rész két négy soros szakaszból áll (94.).

¹⁴ *Nyugat*, 1936, I. 340. (JZöv 72.)

¹⁵ *Nyugat*, 1936. I. 340; *Julia M. sírján [A halál fája]* (JZöv. 48.)

¹⁶ *Nyugat*, 1936. II. 285. Ugyanebben az évben az *Éjszakák* a vers 95 soros változatát tartalmazza (39.). JZöv. 104.

¹⁷ *Nyugat*, 1937. I. 71. A JZöv-ben 1936-os keltezéssel (113.).

¹⁸ *Éjszakák*, 36–38.

¹⁹ *Nyugat*, 1937. II. 237–8. A JZöv-ben Szentgyörgypusztá, 1937 keltezéssel (142.)

²⁰ *Nyugat*, 1938. II. 14. (július); JZöv 153.

²¹ *Nyugat*, 1938. II. (július) 14. A JZöv-ben 1937-es keltezéssel szerepel (141.).

²² Jékely Zoltán: *Mérföldek, esztendők*, Franklin Társulat, 1943, 91–110.

²³ *Nyugat*, 1938. II. 333–335; A JZöv-ben Velence, 1937. keltezéssel jelent meg (128.).

²⁴ *Nyugat*, 1939. I. 34. JZöv. 159.

²⁵ *Nyugat*, 1939. II. 27. A JZöv-ben 1939-es keltezéssel. 163.

²⁶ *Nyugat*, 1939. II. 27. *Mérföldek, esztendőék*, 128; JZöv. 179.

²⁷ *Nyugat*, 1940. 168. *Mérföldek, esztendőék*, 106; JZöv. 183. Szövegváltozata megjelent a *Költészet 1941. évi könyvnapjára* című kiadványban [Szerkesztette: Mátyás Ferenc, oldalszámok nélkül].

²⁸ *Nyugat*, 1941. 135. JZöv. 201.

²⁹ *Nyugat*, 1941. 226. A vers végső címe: *A római tavaszról. A Mérföldek, esztendőékben* astrófikus változatban szerepelt (103.). Később a szakaszok tagolása visszaállt. A végső közlésben több eltérés is előfordul (JZöv. 191.).

TALÁLT VERS

Bogdán László

(1948 – 2020)

(MONDHATSZ AKÁRMIT PAPOLHATSZ)

mondhatsz akármit papolhatsz csak az alagút örök
mondhatsz akármit ásít az éjszaka eltűnök
vacogó hegyek a gondolat lármázik szertelen
összekulcsolt tenyerű szél ima ez esztelen
holdig lökő pogány ima összeszakad szertefoszlik
mondhatsz akármit ásít az éjszaka kettéreped szerteomlik
a szó a könny az arc az ige a béke az ima
felesszük lassan gyerekkorunk zuhan az ásító vacsora
mustár unalommal szerelemmel csak az alagút örök
vacogó szemed az éj kapuja ásít az ima eltűnök

NÉVJEGY

Meselen: légtől szárai; ~~az~~ a mesterség -

- Majd újra légtől szárai.

Jussu Eitru

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982